

Sõjaasjanduse ajakiri

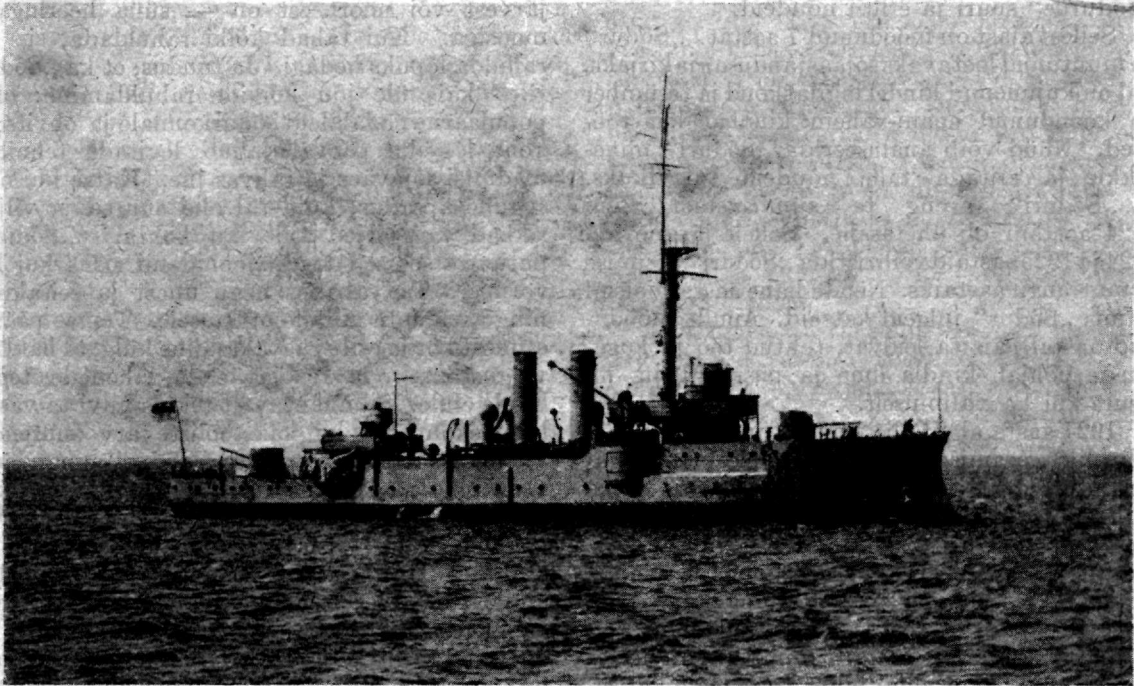
SÕDUR

№ 1/2.

Laupäeval, 15. jaanuaril 1927.

IX aastakäik.

AUGA AJALUKKU!

SUURTÜKILAEV „LEMBIT“.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU

Selles nr. on 48 lehekülge.

Hind 40 mrk.

SISUSTIK: R. Masing: „Sõdur“ uue aasta lävel. — Kapten Olof Ribbing: Narva lahing 1700 a. — H. J.: Kapten Claud Emery lahkumine Eesti lennuväest. — J. L.: Läti kaitseväe esitajad Pärnus. — Rahvuslik kasvatuse ja riigikaitse. (Kolonel-leitnant Traksmanni referaat rahvusliku kasvatuse kongressil 3. I. 27.). — T.: Kolonel-leitnant Johann Schmidt. — Kolonel Artur Korjuse lahkumine tegev-teenistusest. — Lgs.: Vanem-leitnant Johan Brakmann †. — Lgs.: „Lembit“. (Mälestusi s./l. „Lembitu“ saabumisest). — Ohvitseride õppetöödest 2. diviisis. — H. Matson: Taktikaline õppus 2. diviisi väeosade ülematele 18.—20. detsembrini s. a. — Kapten A. Simmo: Läti vanad kütid. (Vecie Latviešu strelnieki). — A. Vernik: Poola lennuasjandus. — Kaitseväe elu. — Ühe vana Kuperjanovi partisanide sõjamälestusi. (Katkendeid lahinguist ja muust). — K. Selter: Juriidilised näpunäited. — Sõjakirjandust. — M.: Mässuliikumine Nõukogude Vene Kesks-Aasias. — Rahvusliku kasvatuse kongress. — Sõjaväelised teated. — Kroonika. — Kirjanduslikke uudiseid.

„Sõdur“ uue aasta lävel.

R. M a s i n g.

„Sõdur“ sündis 1919 aastal. Ta looja oli tolleaegne sõjavägede ülemjuhataja staabi ülem kindralstaabi kolonel Soots. „Sõdur“ sündis raskel sõjaaastal, kus oli puudus tööjõust ja ajast. Tol ajal poidud kellegil õigust esitada „Sõdurile“ suuri ja erilisi nõudeid.

Sellest ajast on möödunud 7 aastat. „Sõdur“ on muutunud loetavaks sõjaasjanduse ajakirjaks. Tal on kujunenud kindel lugijaskond ja ta ümber on koondunud enam-vähem kindlad kaastöölised. Nüüd võib analüüsida „Sõduri“ minevikku ja esitada talle nõudeid tulevikuks.

„Sõduri“ areng ta sünniaastast kuni 1924 aastani oli ühetasane. Sellele järgnevat 1924 ja 1925 aastaid võib ristida „Sõduri“ otsimise ja murrangu aastaks. Nende kahe aasta jooksul toimus „Sõdur“ julgeid katseid. Ainult möödunud aastal näis ta leidvat, tehtud töö ja kogemuste põhjal, kindla ilme ja püsiva kuju nii sisult kui ka välisuselt.

1924 aasta algul oli „Sõdur“ jumeta, ta sisu juhuslik, peamiselt tõlked välisriikide sõjakirjandusest. Kuid juba tol ajal tungis välisriikide sõjakirjandus ka algupäras Eesti ohvitserkonda. „Sõduri“ tõlked, tihti puudulikud, muutusid igavaks. Tolleaegne toimetuse kaebab ise sageli, et sõjaväelased ei tunne huvi oma ainsama ajakirja vastu. Poolehoid, mis oli märgatav esimestel aastail, muutus ikka leigemaks. 1924 aasta algul tellis kogu meie kaitseväge ainult 700 eksemplari „Sõdurit“, ja neistki oli $\frac{2}{3}$ ametlikke tellimisi. Väljaspoolt „Sõdurit“ ei tellitud ega loetud. Ja see on arusaadav, sest „Sõdur“ ei peegeldanud sugugi oma sõjaväe elu, vaid seda tegi rohkem üldajakirjandus. Viimast loeti seepärast parema meelega.

Tolleaegne toimetuse näis veenduvat, et nii edasi ei lähe, „Sõdurile“ tuleb anda sihtjooni ja suune, mis lähendavad ta sõjaväega, mis elustavad ta. Kuna senini ajakiri oli määratud peamiselt ohvitserkonnale, siis tahab 1924 aasta „Sõdur“ olla sõjaväeliseks ajakirjaks kogu sõjaväele. Ta sisaldab eneses järjest rohkem päevakajalisi aineid. Alguses oli see võõrastav. Lehitsed „Sõdurit“ ja leiad meeolulise värssi

ja luule kõrval tõsise sõjateadusliku või tehnilise artikli, ja edasi jälle jutt noorsõdurile. See oli katse. Nii ei võinud see jääda. Raske on liita aineid, mis üksteisele võõrad. Artikkel märkgaasist või strateegiast kõrvuti värsiga Pühajärvest või noorusest on — süüa heeringaid moosiga. Kui tahad kõiki rahuldada, siis ei rahulda lõpuks kedagi. Ja tundus, et ka „Sõdurile“ käis üle jõu kõikide rahuldamine: olla populaarne nädalaleht sõdurkonnale ja ohvitserkonnale, olla päevakajaline, levitada tehnilisi teadmisi sõjaväes ja rahvas jne. Katse kui niisugune äpardus, kuid tal olid suured ja viljarikkad tagajärjed tuleviku kohta. „Sõdur“ purustas senised traditsioonid nii sisus kui ka vormis. Ta vabanes nagu unest ja seisakust ning asus uute radade otsimisele. Temas pääsis esimest korda esile päevakajaline külg, ta hakkas valgustama oma sõjaväe elu, lähenedes tegelekile elule. Silmnähtavalt tekkis huvi ta vastu lugijaskonnas, ka kaastööliste arv suurenes.

1925 aasta algul püüab „Sõdur“ omandada veel kindlama iseloomu. Ta jaguneb kaheks: nädalaleht „Sõdur“ — päevakajaline sõjaajakiri kogu sõjaväele, eriti sõdurkonnale ja rahvale, ja „Sõjateadlane“ — sõjaasjanduse puhteaduslik kuukiri ohvitserkonnale. „Sõdur“ sisaldas veel ka „kaitseliidu osa“. Aasta jooksul selgus, et uuel „Sõduril“ on raske teenida kolme isandat. Siit peale kaldub „Sõdur“ oma lugijaskonna enamiku—ohvitseride ja allohvitseride poole. Ka sisus tabas „Sõdur“ jooni, mis talle kindlustasid tuleviku. 1924 aasta algatus omas lõplikult kindla kuju ja vormi 1926 aasta algul. 1924 aastal kirjutas „Sõduri“ toimetuse: „Ei ole õige, et meie kaitseväge ridades vaimlistest jõududest oleks puudu. Neid on. Kuid teadmatuul põhjusil hoiavad nad „Sõdurist“ ja ajakirjandusest üldse eemale. Kui välismaail väeosade juhid ja erialade teadlased omist saavutusist ja omist mõtteist sõjaasjanduse ajakirjade veerdudel ka teistele kaasvõitlejatele teadustama ruttavad, peetakse meil seda vist ebasoovitavaks ja ollakse sagedasti täiesti pahane, kui keegi juhtub ehk julgeb kellegi erialasse kuulu-

Prantsuse endise sõjaväe esitaja Eestis major Louis Bonne'i õnnesoov uueks aastaks.

„Sõdurile“ saabus avaldamiseks alljärgnev õnnesoov:

„Uue aasta puhul 53. kuulipildujate kooli-pataljoni ülem ja endine Prantsuse sõjaväe esitaja Eestis major Bonne tuletab heas mälestuses meelde kõiki Eesti maa- ja mereväe kaasvõitlejaid ja sõpru. Ta saadab neile, pere-

kondadele, kogu sõjaväele ja nende kodumaale 1927 aastaks südamlikumaid ja parimaid õnnesoove; erilise heameelega näeks ta külalistena oma pataljonis neid Eesti ohvitseri, kes Prantsusmaale õppima tulevad.“

vaid küsimusi „Sõduri“ veergudel arutuse alla võtta. Selles nähakse meil võõrasse kompetentsi tungimist, missugune seisukoht on aga täiesti ekslik. Sellega ei lasta sõjaasjanduse ajakirja tõusta oma ülesannete kõrgusele, võttes viimast võimaluse saada selleks mis tema olemasolu õigustab.“

1926 aasta „Sõdur“ valis oma päämiseks suunaks Eesti sõjaväe mõtte, sisemise elu, arengu, edu ja mõnikord ka puuduste valgustamise. 1926 aasta algul kirjutab „Sõduri“ vastutav toimetaja: „Sõdur peab kajastama oma veergudel tervet meie kaitseväge elu — minevikus, olevikus ja ka tuleviku välja vaateid.“ „Sõdur“ suutis rohkem. Möödunud aasta jooksul leidsid põhjalikku valgustust ta veergudel Eesti sõjaväe kasvatus, väljaõppe, noorsoo sõjalise ettevalmistuse, ajaloo, organisatsiooni ja teised küsimused. Ükski sõjaväele tähtis päevasündmus ei jäänud silmi-vahela. Ta muutus meie sõjalise mõtte ja elu peegeldajaks. Aasta jooksul omandas „Sõdur“ sisuliselt kindla ilme. Ta muutus tõsiseks sõjaasjanduse ajakirjaks kõigile neile, kel on teatud sõjaline ettevalmistus.

See uuetsünd võitis „Sõdurile“ poolehoidu Eesti sõjaväes ja naaberriikide sõjavägedes. „Sõduri“ lugijaskond on tõusnud kolmekordseks, võrreldes 1924. aastaga. Ta numbreid oodetakse põnevusega. Läti, Leedu ja Soome sõjakirjanduses refereeriti möödunud aasta jooksul sagedasti „Sõduri“ artikleid. „Sõduri“ uue ja kindla suuna loomises on 1926 aasta jooksul palju isiklikku tööd teinud kindral Tõrvand, kindral Reek, kolonel Traksmann ja endine toimetaja major Ahman. Nende kaastegevusel on kujunenud „Sõdurist“ elujõuline sõjaasjanduse ajakiri.

Uueks aastaks jääb vaid soovida, et „Sõdur“ areneks ta praeguses suunas. Kord õigelt tabatud joon püsigu. Lipukirjaks olgu: „Tunne isennast!“ Iga uus number sisaldagu Eesti algupäralist sõjalist mõtet ja peegeldagu o m a sõjaväe elu. Välismailt toodav materjal olgu esitatud kriitiliselt, tal olgu „o m a“ maik juures.

„Sõdurist“ kujunegu Eesti sõjalise kultuuri tasapinna mõõdupuu.

Kaastööliste suhtes tahaks vaid soovida, et meie ohvitserkond esineks sulega „Sõduri“ veergudel arvulisemalt ja julgemalt. Eriti tuleks seda loota kõrgema haridusega ohvitseridelt. Vanemate riikide sõjavägedes on kindralstaabi ohvitseri auasi aegajalt esineda avalikult kirjas ja sõnas. Ei ole praegu ühtki tuntumat välisriigi kindralstaabi ohvitseri, kel puudub sõjakirjanduslik toodang. Kõrgema haridusega ohvitseri üks ülesandeid ongi populariseerida selgeid ja kasulikke strateegilisi, taktikalisi, organisatsioonilisi jne. ideid ja mõtteid. Suurim ohvitseri puudus on ükskõiksus. Just kõrgema haridusega ohvitserid ei tohiks jääda oma sõjalise mõtte arengu inertseiks pealtvaatajaks.

Möödunud aastal ilmus „Sõduri“ veergudel arvustavaid artikleid rohkemal määral kui varem. Meie sõjakirjanduses sellega ei oldud veel harjutud. Üsikut ei suutund leppida sellega. Kuuldus arvamist, et sõjaväes ei ole mõeldav kriitika. See ei ole õige, ei ajalooliselt, ei eetilist, ei sõjaväe distsipliini vaatepunktist. Just sõjakunsti ajalugu väidab meile kui raskelt karistati sõjatundidel neid, kes hangusid vanades vormides. Sõjavõitu omil lippudel on kandnud alati otsijad, uuendajad, kes vabad vanast. Üleliigne kriitika kartus, heatahtlik vaikus — see ongi arengu ja iga tuleviku-loomuse surm. On tõsi, et vaikimine ja tegevusetus on mõnusad enesele ja teistele, nad ei ärita, kuna kriitika äritab kõiki. Vene kindralstaabi akadeemia ülem kindral Leer ütles kriitikast: „Parimini armastab isamaad see, kel on julgust ta vigu ja puudusi avaldada.“

Teadusliku ajakirja siht olgu alati rohkem selles, et juhtida elu ja arengut, valgustada teed, ajada uusi radu ja anda uusi ideid. Teaduslik ajakiri ei tohiks kunagi valida oma ülesandeks kiita ja õigustada ainult olevat, mis võib olla juba iganenud.

Loodame et ka neis küsimustes „Sõdur“ uuel aastal orienteerub kainelt ja rahulikult.

Narva lahing 1700 a.

Kapten Olof Ribbing.

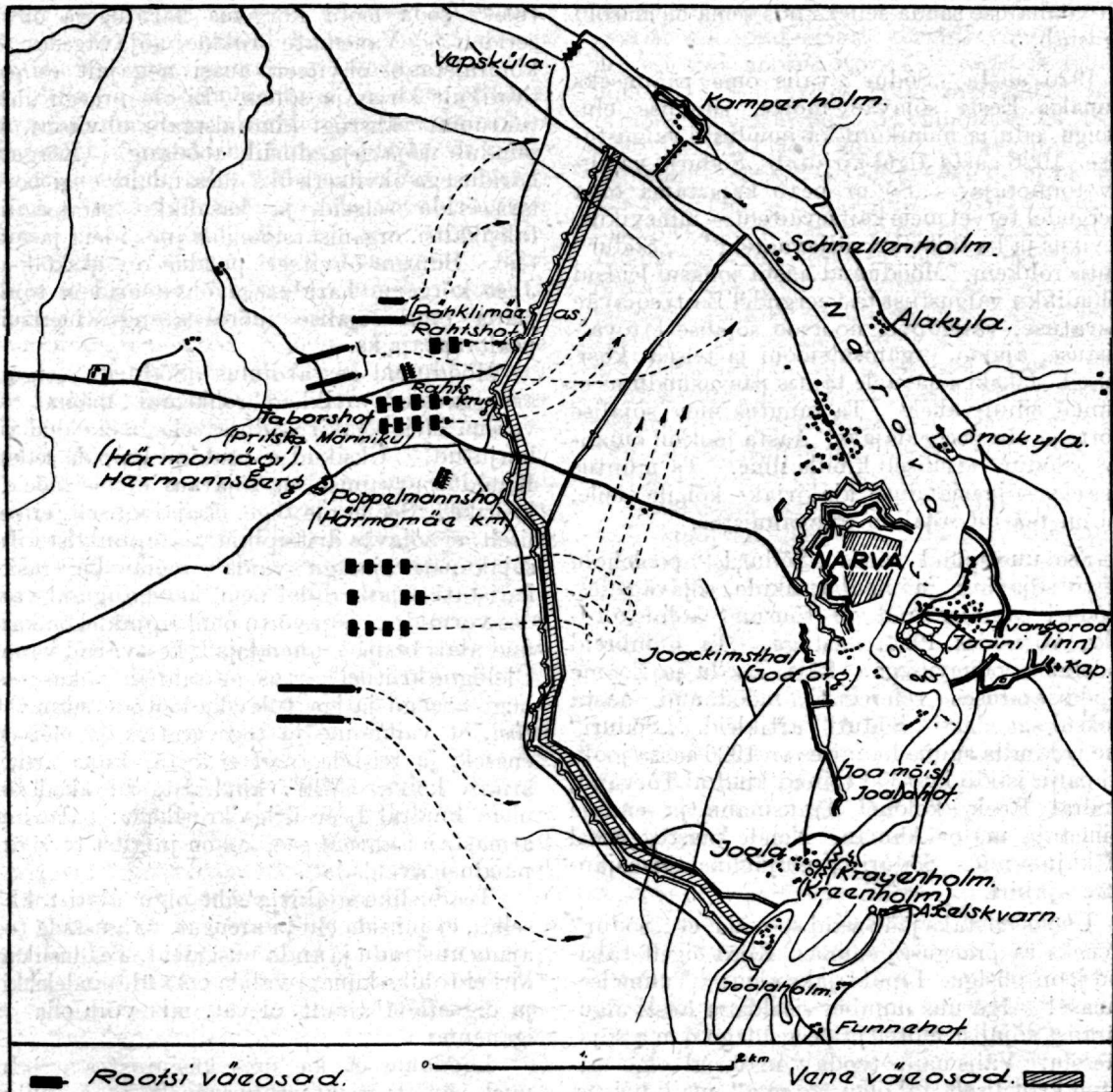
III*).

Möödunud aasta „Söduri“ kahes viimases numbris avaldatud kirjutus Narva lahingu kohta sisaldab lühikese ülevaate Rootsi riigi sõjapoliitilisest ja strateegilisest seisukorrast suure Põhja-sõja lahtipuhkemise eel, kaugemaleulatuvatest lahinguettevalmistustest ning esimesest kokkupõrkest vastasega. Näib vajalikuna enne asumist järgnevate sündmuste kirjeldamisele — killustatud Vene väe ümberhaaramine ja lõplik hävitamine — pühendada veel mõned ülevaatlilikud read üldise olukorra selgitamisele.

Ümbristsetuna igast küljest vaenulikkudest riikidest nõudis vanadest aegadest pärandatud Rootsi riigi seisukord sisemistel liinidel, nagu varemgi, alalist aktiivset ülalpidamist ja energi-

list tegutsemist. Passiivsus venelaste ähvarduste vastu oleks sarnases olukorras olnud võrdne lämbumisele ja hävinemisele. Idas oli Rootsil kõigil aegadel täita positiivne ülesanne, kuid läänes aga ähvardas Taani ikka veel kallaletungiga seljatagant, halvates iga idasse suunitud sammu edu.

Kui naabrite poolt Rootsi võimu vastu juba kaua aega ettevalmistatud võitlus viimaks aastal 1700 lahti puhkes, siis oli seepärast kuningas Kaarel XII esimeseks ülesandeks oma seljataguse kindlustamine. Hoop anti kiirelt ja otsustavalt. Kui kuningas selle järele idarindele pöördus, leidis ta end veel kord asetatuna sisemiste liinide seisukorrale. Ühel

*) V. „Söduri“ nr. nr. 50/51 ja 52—1926.

pool oli vastaseks Poola kuningas August, kes oma Saksi armeega tagasi hoiti Riia müüride all, teisel pool seisis Vene tsaar tugeva sõjaväega Narva all.

* * *

Jällegi nõudis seisukord aktiivset tegevust. Kõhklemine ei olnud mõeldav. Samuti ei võinud Rootsi kuningas oma operatsioonides ja taktikalises tegevuses talitada Kesk-Euroopa väejuhtide teaduslike reeglite ja kunstlike „süsteemide“ nõuete järgi. Aastajast vaatamata, kus väed talvekorterites seisis, pidi Rootsi sõjajõude ära kasutama hävitavaks löögiks. Ka ei lubanud viivitamist venelaste tugev jõudude ülekaal. Olud kujunesid nii, et esimene löök suuniti just nende pihta. Ja 20. novembri hommikul seisis kuningas Kaarrel XII armee venelaste kindlustatud liinide ees Narva all.

Eelmised artiklid näitasid, kuidas Rootsi kuningas nii lahingukava kokkuseadmisel kui ka selle täitmisel talitas sootu teisiti, kui tol ajal Kesk-Euroopas valitseva joontaktika kivenud süsteemid ja kitsad reeglid seda ette kirjutasid. Oma väejuhi-silmaga tegi ta kohe kindlaks vaenlase asetuse, kahtluset ja viivituseta gruppeeris ta oma lahingujõud pikal liinil asuva mitmevõrra suurema vaenlase vastu võimsaks pealetungiks kahes punktis. Mõne minuti jooksul olid tema tugevad ja pealetungihimulised väeosad võitnud vaenlase vastupanu ja vallutanud kindlustused; enne kui Vene väejuhatuse maksva sõjakunsti kohaselt olukorda hinnatagi jõudis, oli Vene liin purustatud ning tsaari armee killustatud kaheks. Ning nüüd algasid Kaarli vööd lahingukäsu ette nähtud kavakindlat ülesrullumist ja vaenlase tiiva haaramist.

Nagu juba eelmises artiklis tähendatud, tormasid põhjapoolse tiiva Vene väeosad kohe peale läbimurret metsikul põgenemisel Kamperholmi sillale, mis aga rõhumist välja ei kannatanud ja kokku varises. Ühendus Vene armee väeosade vahel oli katkenud, kuid rootslaste ettevõtte polnud siiski veel viidud lõpule. Sel tiival olid nimelt, nagu eelpool tähendatud, gruppeeritud kaardiväe rügemendid. Ning need püüdsid veel üldise lagunemise keskel korraldada viimast, kuigi küsitavat vastupanu. Kohapeal leiduvast puumaterjalist, peamiselt aga arvurikastest Vene voorivankritest moodustasid püsijäänud kaardiväe-rügemendid siin toetuspunkti, n. n. „Vagenburgi“ („vanker-kindlustuse“), mille juurde koondusid üksikud salgad ka teistest parematüüpi väeosadest. Teistest armee-osadest ära lõigatud, katkestatud sidega, ilma võimaluseta liikuda edasi või tagasi, pidasid need väeosad siin meeletult võitlust peale selle, kui Vene väe üldjuhatuse

juba lakkand oli tegevusest. Nende kaardiväe rügementide vaprast võitlust mälestuseks on sellele kohale hiljem Vene võimude poolt püstitatud asammas.

Selle takstuse tõttu tuli Rootsi armee rünnakolonnid võidutuhinas peatuda, mille järel duseks kuningas Kaarli väeosad sattusid kriitilise seisukorda, kuigi suurem osa põhjapoolsest Vene väe tirast oli täielikult lagunemisel. Igatahes olid hrzog de Groy ja kindral Hallart ning palju tisi väejuhte sunnitud end võitjale vangi andm.

Kuid venelaste toetuspunkt Trubetskoi laagris polnud veel sunnitud alistuma. Veel seisis ka kindral Veie grupp — venelaste lõunapoolne tiib kindlasti kohal, eel nimetatud kivimurru juures, — kindral Vellingki nõrkade jõudude vastu, olles mõjuvas ülekaalus. Niikaua kui meeletult vastupanu põhjas ehitatud „Vagenburgis“ ei olnud veel täiesti murtud, võis seisukord iga silmapilk muutuda Rootsi vägede väga hädaohlikuks.

Siin oli Rootsi väejuhatusele täita suured ülesanded. Lahingujal, kus olukord sedavõrd raske oli, et mitmes kohas võimata oli pealetungivate väeosade vahel korda alal hoida, pidi otsustava lögi andmiseks korraldatama vägede ümbergrupperimine.

Kuninglik väejuht suutis siiski valitseda seisukorra üle. Kindla käega võttis ta veel kord lahingu juhause enda kätte. Olgugi, et vahepeal juba pimedaks läks, seati vankuma löönud kord jälle jalule. Väejuhatuse näitas, et läbimurre üksnes võidi algust tähendada, et ettevõtte senikaua alles polik on, kuni vaenlane püsib veel kasulil. Nüüd pidi ette võetama jõudude koondamine venelaste põhjapoolse tiiva vastu, mis omas otsustava tähtsuse. Veide tiiva vastu jäeti seepärast ainult niitugevad jõud, mis hädatarvilikud venelase kinnihoidmiseks, kes õnneks veel oli jäänd passiivseks. Kõik ülejäänud jõud koondati kuninga isiklikul juhatusel „Vagenburgi“ vastu. Venelaste salk, kes veel jatkas meeletult võitlust, piirati täielikult ümber, ning kell 8 õhtul järgnes lõpuakt. Põhjapoolse tiiva jäänused alistusid võitjale tingimusteta. Lipud ja standardid anti üle, kuid kantavad relvad jäeti tsaarivägede sellele osale kätte. Venelased tõid ka kahureid kaasa viia, kuid sellele vastas kuningas õige lühidalt: „De äro redan bakom var ryg“ („Need on juba meie seljataja.“) Venelaste suurt massi vangistuses hoida olnud mõeldav, vangistati üksnes kõrgem väejuhatuse. Selle järele parandati Rootsi juhatuse käsul kokkuvarisenud Kamperholmi sild Vene meeskonna poolt ära, ning öösel valgusid löönud venelaste salgad sellelt lahinguväljalt osaltomale maale tagasi.

Samal ajal, kui põhjas vastkirjeldatud võitluse otsustamine arenes, oli kuningas kindral-

relvastusmeistri Siodblad'i juhatusel lasknud korraldada erilise võitlusgrupi, kes vahepeal oli rünnanud ja vallutanud Trubetskoi laagri, Vene rinde tugeva keskpunkti. Selletõttu jäid nüüdarved õiendada veel ainult venelaste vasaku tiivaga. Juba eelpool on toonitatud, milline hädaoht peitus Rootsi vägedele selles, et kindral Veide väed peaaegu täies koosseisus alles paigal püsisid. Selle aktiivne ülesastumine oleks võinud esile kutsuda äärmiselt katastroofilisi tagajärgi sel ajal, kui kuningliku armee peajõud põhjas tegevuses täielikult kinni olid. Kuid Veide hoidis alal oma passiivsuse, mida põhjustas osalt ka Rootsi kahurväe tegevus, osalt demonstreeriv väljatung Hermanni kindlusest. Nii saadi kriisist üle, ning kui põhjas otsustav löök antud oli, muutus ka venelaste lõunatiiva seisukord lootusetuks. Hilja öösel panid kindral Vede väed relvad maha.

Kuid siin oli otsus kindel, ning võitja seadis siin üles valjumad tingimused. Seekord pidi võidetu üle andma mitte ainult lipud ja väeosade aumärgid, vaid ka relvad tulid panna kuningliku väejuhi jalge ette. See moment, kus kuningas Kaarel, asudes ühel Ratshofist (Pähklamäe) idapool asuval kõrgustikul, venelaste massi mööda lasi defileerida, on jäädvustatud maalil, mis toodud „Sõdur“ Nr. 52, 1926 a. kaanepildina.

Lahing oli viidud lõpule, ülesanne oli täidetud ja võimas tsaari armee hävitatud. Ainult ühel osal Scheremetjevi ratsaväest oli õnnestunud pääseda üle Narva-jõe, ning teatav osa mittevõitlejaid oli põgenenud üle Kamperholmi silla enne, kui see purunes. Kõik teised olid sunnitud alla andma lahinguväljal.

Vangi võeti, nagu juba eelpool mainitud, üksnes kõrgem väejuhatatus, samuti ka osa väljamaa ohvitseri. Sellevastu langes kuningale saagiks kogu Vene rikkalik laager, kõik kahurid,

relvad, varustus, telgid, toidumoon jne., samuti ka tsaari välilaegas, 6 paari litaure, 151 lippu ja 20 standardi¹⁾.

Vaatamata meeletule kallaletungile ning kiirele lahingukäigule olid kuningliku armee kaotused eriti esialgul sootu väiksed, kuid järgneval öisel võitlusel „Vagenburgi“ pärast olid pealetungijate kaotused juba tunduvalt²⁾.

Rootslaste üldkaotused olid: surnuid 31 ohvitseri ja 636 sõdurit; haavatuid 66 ohvitseri 1181 sõdurit.

Langenute hulgas oli ratsa-reservvägede juhataja kindral-major Johan Ribbing³⁾.

Narva lahing tähendas Kaarel XII võidukäigu algust idas. Kaasaegne imestav ilm kuulis kiüll teateid sellest, kuid ei suutnud taibata, mis oli tõelikult sündinud. Tollele ajajärgule, kus oldi köidetud kindlate kaitsevormide ja paindumatu joontaktika süsteemiga, oli Narva lahingukäik mõistatuseks. Isegi temast osavõtjad ise ei suutnud aru saada selle tähtsusest.

Kuninglik väejuht ise ei kõnelnud omast kunstist. Euroopas jäi sõjakunst veel kaua endiseks. Kunstlikuks tehtud joontaktika, mis üles ei seadnud suuri sihte, mille läbi ei saavutatud midagi otsustavat, valitses ikka veel edasi. Ka Preisi kuningas Friedrich asus joontaktika alusel.

Alles sada aastat pärast Kaarel XII ülesastumist ilmus ühes teises Euroopa osas väejuht, kes oma lahingutaktikaga kõrvaldas vanad kõlbmatud sõjapidamise viisid. Olgu siinkohal tähendatud, et sõjakunst, mis Napoleon Bonaparti võimutipule viis, oma juurtega kahtlemata Kaarel XII lahinguväljadele ulatub. Tõendust sellele võib asjasthuvitatu leida muuseumis Chevalier de Folardi taktikalisesest tööst, kes on uurinud üht osa Rootsi kuninga tegevust.

(Järgneb).

Kapten Claud Emery lahkumine.

Kui 1919 a. Eesti lennuväes suurt puudust tunti vilunud eriteadlaste järele, saavutas Vabariigi Valitsus Inglise Valitsuselt nõusoleku komandeerida Eestisse Inglise lennuväe instruktooreid. Teiste seas oli ka Briti Kuninglikkude õhujõudude leitnant Claud Emery soovi avaldanud tulla Eestisse. Temaga sõlmiti leping, mille järgi ta 1. aprillil 1919 a. Eesti lennuväkke teenistusse astus instruktorina. Tähtendatud ametis viibis ta vahetult ligi 7½ aastat, lahkudes hiljuti (31. dets. 1926 a.) Eesti lennuväest tervislistel põhjustel.

Peab tähendama, et kapten Emery suurema osa oma teenistuse kestvusest Eesti kaitseväes

on teeninud vabatahtliselt. 1919 a. temaga sõlmitud leping lõppes pea ja Vabariigi Valitsus

1) Osa lippe ja standarte rebiti lahingus lõhki või kaotati jökke.

2) See oli nimelt lahinguvälja osas soisel madalikul idapool Ratshofi (Pähklamäe), kust alguse sai rahvasuus kaugele laiali lagunenud rahvajutt, mille järele kuningas lahingu ajal olevat hobuse seljast maha kukkunud ja seejuures kaotanud, oma saapa selle kuulsaks saanud saapa, mida hilisematel aegadel nii paljudes Vene muuseumides näidati!

3) Rahvajutu järele, mida aga siiski võimata tõestada, olla kindral Ribbing enne ühe jala kaotanud, kuid hoolimata sellest vapralt oma väeosade eesotsas vaenlasele peale tormates surma saanud.

Kapten Claud Emery.

ei leidnud majanduslistel põhjustel võimalikuks lepingut pikendada. Sümpaatlik inglane oli aga vahepeal meie oludega harjunud niivõrd, et omal soovil Eesti lennukäike jäi edasi teema, loobudes oma endisest kõrgest honoraarist ja vastu võttes instruktori koha meie lennukäike ühistel alustel meie ohvitseridega, täites Eesti lennur-ohvitseri kohustusi ja saades meie lennukäike harilikku palga.

Kapten Emery on sündinud Inglismaal Bristolis 28. sept. 1896 a.; omandanud siin kesk-kooli hariduse ja õppinud Oxfordi ülikoolis.

Oma sõjalise hariduse sai kapten Emery samuti Inglismaal, lõpetades siin jalaväe kadettide kooli. Sõjaväkke astus septembris 1914 a. ja saadeti 1915 a. aprillikuul Kuningliku Küti-rügemendiga Prantsuse-Belgia rindele; siin võttis ta osa sõjategevusest kuni 20. maini 1916 a.; vahepeal, 6. juunil 1915 a. sai esimese ohvitseri aukraadi. Selle järele saadeti ta Inglismaale Brooklandi lennukorpuse kooli, lõpetas tolle ja otsekohe selle järele ka lennur-vaatlejate kooli Hythe'is. Oktoobris 1916 a. saadeti ta uuesti Lääne-rindele, kus võttis sõjategevusest osa lennurina Somme'i rajoonis Prantsusmaal ja Ipres'i juures Belgias. Siin omandas ta oma lennukäike lahingustaaži ja saadeti 1917 a. juulikuul Inglismaale lennukooli instruktoriga; selles ametis viibis kuni 1919 a. ja tuli siis Inglise leitnandina Eestisse.

Sõjaliste teenete eest on kapten Emery saanud Ilmasõjas järgmised aumärgid: 1914—1915 a. „Star“ aumärk; „Victory Medal“ ja „Allied Medal“. Teenistuse eest Eesti sõjaväes on temale annetatud 1 liigi 3 järgu Vabaduse Rist ja Vabadussõja mälestusmärk. 1924 a. Vabariigi aastapäeval ülendati tema Vabariigi Valitsuse poolt kapteniks.

Terve oma teenistuse kestvusel Eesti lennukäike on kapten Emery olnud lennur-instruktoriks, ette valmistades meie noori lennukäike. Kapten Emery vilunud käe läbi on meie kutselistel lennukäike peresse juhitud suurem osa õpilasi kolmest lennurõpilaste lennukäike. Tema treeningu läbi teinud õpilastest on meil välja kasvanud hulk parimaid lennukäike. Õpilase tundmise ja sissetöötamise meetodi omapärasuse poolest olid tema anded eriti silmapaistvad; sellest küljest on tema lahkumine meie lennukäike suureks kaotuseks, kuna temale asetäitja leidmine pole kerge.

Kuigi väljaspool teenistust isiklik sõber kõikidega, võttis ta lennukäike õpetamist alati täie tõsiduse ja soliidusega. Ametis oli kohal alati eht-inglase täpsusega; juhtus nii mõnigi kord, et õpilane veerandtunniks aerodroomile ilmumise hiljaks jäi; kapten Emery aga istus ikka juba kell 4 masinas ja põristas etteheitva närvilikkusega mootorit.

Lennukäike poolest oli kapten Emery võrdlemata osav, milleks muidugi kaasa mõjus tema kümneaastane lennukäike praktika. Eesti lennukäike, alates 1-st aprillist 1919 a. kuni tema lahkumise päevani, on tema õhus viibinud kokku üle 1000 tunni, mille poolest temal võistlejat ei ole. Üleminek ühelt masinalt teisele ei teinud temale mingisugust raskust; masinaga ümberkäimine õhus otse virtuoslik ja lendamise viis puhas ning ilus. Eesti lennukäike pole kapten Emeryl ette tulnud kordagi tõsisemat lennukäike äpardust.

Kapten Emery on juba loomu poolest kirgline lennur, keda huvitab ja vaimustab just lendamise sport; seda vaimustust ja armastust lennukäike vastu oskas ta arendada ka õpilastel, kõdistades viimaste eneseteadvust ja hasardinärve. Igal juhusel, iga ilmaga on kapten Emery valmis lendama; lendamisest tema ei tüdinud ega väsinud kunagi, ainult see lendamine pidi olema vaba; mitte mingisugune igav marsruut või üksluine keerutamine mingisuguse patarei kohal, vaid vaba lend, mis tõesti rippumata seitsinatsest põlatud maast. Masina ja mootoriga ei tee kapten Emery palju tegemist, kuid masina peab temale motorist kätte andma korras. Kui olud vähegi lubavad, lendab kapten Emery kas või 10 minutit — aga paar korda üle tiiva, paar sõlme, see on temale nagu hingeliseks tarviduseks, see on tema kirg. . .

Alles viimasel ajal hakkas senini hea tervis raskele kutselisele siiski järele andma, nagu pole sellele senini tõelikult vastu pannud veel ükski lendur, kellel 10-aastane lennupraktika seljaga. Lendamise mõju tervise peale, võib olla ka Eesti lenduri eriti vilets ja kindluseta seisukord, võib olla ka veendumus, et tema ülesanne Eesti lennuväes on jõudnud lõpufaasi — kõik see viis tema otsusele lahkuda Eesti lennuväest, mida ta nüüd ka on teinud lõplikult.

Iseloomult lihtne ja sõbralik, on kapten Emery meie lennuväelaste peres ammugi saanud omaks ja armsaks. Eestis viibides on tema ka eesti keelele niivõrd ära õppinud, et võib lihtsamalt juttu vesta. Muu seas kõneleb tema vahalt saksa keelt, vähe ka vene keelt. Sõbralikus vahekorras olles kõikidega jätab kapten Emery meie lennuväes järele hulga isiklikke sõpru, kes tema kui osava treeneri ja hea seltsilise lahkumist südamest kahjatsuvad.

Kapt. Emery on väga avalik ja otsekohene iseloom, kes vahest väga õrnatundeline igasuguste avalduste vastu, ajuti aga jälle ümberpöörduvalt, äärmiselt külmavereline, kes ei lase ennast millestki eksitada. Omavahelistel koosviibimistel ei puudunud ta kunagi, tennis-spordi alal rekordist Eesti kaitseväge esivõistlustel. Muidu elav ja temperamentlik, daamide juuresolekul aga häbelik ja tagasihoidlik. Oma avaldustes on ta tihti naiiv ja lakooniline, diplomaatilises kavaluses täieline võhik — see on meie Emery. „Kui meie tahame lennata, siis meie tarvitame bensiini; kui aga on tarvis bensiini, siis kõlistame meie kol. Reiman'ile, ja sellepärast tõstan klaasi!“ — nii kõlab tema kõne ühel banketil 1920 a., kõne kuigi mitte rikkalik

avaldatud mõtete poolest, kuid mis siiski kajastab kõik tema kired, iseloomu ja diplomaatia.

Kapt. Emery on juba mitu korda kavatsenud lahkuda Eesti kaitseväge teenistusest, misuguse teate oleme alati vastu võtnud kahjatsamisega, kuid kapten Emery on meid alati rõõmustanud oma ümberotsustamisega. Nüüd on ta aga teinud püsiva ja lõpliku otsuse ning meil on põhjust tunda ja avaldada tõsist ja kestvart kahjatsustunnet.

Lennuväge rüg. Ohv. Kogu korraldas lahkuvale kapten Emeryle, Ohv. keskkasiinos 7-dal jaan. koosviibimise, annetades temale mälestuseks hõbedase peaga jalutuskepi kuldsete monogrammidega.

Päev varem korraldati sealsamas saatmise õhtu sõjaministeriumi ja lennuväe vanemate ohvitseride poolt, kus Sõjainistri abi kindralmajor P. Lill ingliskeelses kõnes ära märkis kapten Emery suuri teeneid Eesti lennuväe loomise alal ja temale üle andis Sõjainistri käsikirja ning Riigivanema poolt erilise autasu pangatsheki näol.

Kapten Emery vastas eesti keeles, kahjatsust avaldades tervislistel põhjustel sunnitud lahkumise üle. Pisaraid tagasi hoides sõnas ta: „Kui peaks veel tulema sõda, kuid Jumal hoidku küll selle eest, siis tulen ma jälle tagasi ja ütlen: võtke mind jälle oma hulka“.

Viigu kapten Emery oma uude elujärku häid mälestusi neist päevadest, kus ta jagas meie lennuväelastega ühiseid rõõme ja muresid. Soovime temale õnnelikku käekäiku tulevikus. Meile aga jääb kapten Emery kui instruktor, kui seltsiline ja kui inimene kauaks ajaks armsaks mälestuseks.

H. J.

Läti kaitseväge esitajad Pärnus.

14. detsembril saabusid Pärnu Läti 9. jal. rügemendi ülesma abi kolonel-leitnant Grossvaldts ja adjutant ülem-leitnant Balodis, et tutvuda siinsete väeosade elu-oluga. Külaliste auks lehvitsid kõigis sõjaväeüksustes Eesti ja Läti lipud. Pääle visiitide tegemist kõrgematele sõjaväe juhtidele paluti külalised lõunasöögil, millest osa võtsid 1. div. ülem ühes oma staabiülemaga ja garnisoni ülem. 15. detsembri jooksul käidi kõigis väeosades, kusjuures külalised eriti huvitatud olid meie sõdurite eluruumest. Sama päeva õhtul oli ohvitseride kasinos õhtusöök, millest osa võtsid: diviisiülem kindral Tõnisson, garnisoniülem kolonel Rosenberg, diviisi staabi ülem kindralstaabi-kolonel Parv, maakonnaavalitsuse esimees hra Markson, linna-pea hra Kask ja kõik garnisoni ohvitserid.

Esimesena tervitas külalisi diviisi ülem. Lugupeetud kindral toonitas oma kõnes põh-

jusi, mis tingivad Eesti ja Läti ühinemise sõjaliseks liiduks. Sündides revolutsiooni mõllus, leidsid need noored Läänemere rannikul tekkinud riigid üksteist juba siis, kui idanaaber ähvardas mõlemate riikide olemasolu kohe pääie nende sündi. Ühiselt võideldi Vabadussõjas. Kuid ka tulevikus on naabritel ühised ülesanded, olenevalt erilisest geograafilisest asendist ja poliitilisest konjunktuurist. Naaberriiikide poliitikud on hinnanud olukorda õieti ja sellest ka teinud vastavad järeldused. On loodud sõjaline liit. Liidu kaitsevähed on üksteisele juba tunduvalt lähenenud; lähenemine ja vastastikune tundmaõppimine kestab aga veelgi. Kõne lõpul lasi kindral elada Läti Vabariiki ja tema vaprat kaitseväge. Orkester mängis Läti hümmi.

Liiduvägede kolonel-leitnant Grossvaldts tuletas meelde mõlema rahva ühist saatust ja nende raugemata püüet vabadusele, mille

Läti külalised Pärnus.

Keskel III diviisi ülem kindral-majoor A. Tõnisson, temast paremal kolonel-leitnant Grossvaldis, vasakul ülem-leitnant Balodis.

järeldusena mõlema rahva veri on nii mõnigi kord niisutanud fihiselt maapinda. Täna kohalist rügementi selle parema ja sooja poolehoidu eest, mis siin aasta kestvusel osaks saanud juurekomandeeritule, 9. Režitsa rügemendi ülem-leitnant Šalcs'ile. Tänutäheks ja sõprussideme väljenduseks andis ta rügemendi-ülemale üle aadressi ja 9. Režitsa rügemendi ajaloo ilukõites. Lasi elada Eesti Vabariiki ja tema kaitseväge. Orkester mängis Eesti hümn.

Rügemendi ülem kolonel Rosenberg, tänades ilusa kingituse eest, tervitas seda elavat sidet, mis on tekkinud liiduvägede rügementide vahel, avaldades soovi, et see side veelgi kõveneks. Lasi elada Läti vaprat kaitseväge, eriti 9. Režitsa rügementi. Selle järele kanti eestikeelses tõlkes ette rügemendile üle antud aadress:

„Läti lugulaul räägib, et vanal hallil ajal mõlemate rahvaste vaenuliku vahekorra lõpetasid mõlemate rahvaste rahvuskangelased Kalevipoeg ja Karutapja, vandudes üksteisele Eesti ja Läti rahva nimel igavest sõprust.

Mõlemate rahvaste ajalugu näitab, et see vanne pole ialgi murtud, aga sõlmitud sõprus on küll rikkalikult niisutatud mõlema rahva verega, kätte võideldes külj-külje vastu oma vabadust. Niisamuti pole lödvenenud ka rahuajal need sõprusesidemed, mille üle annab kõige selgemat tunnistust meie rügemendi pere liikme vastu võtmine Teie keskel.

Elagu Eesti - Latvia sõprus.

Elagu Eesti 6-es jalaväe rügement.“

Järgnevad rügemendi ülema ja ohvitseride allkirjad. Koosviibimine kestis ülevas meeleolus hilja-ööni.

16. dets. oli külaliste auks ohvitseride kasiinos tantsu-õhtu, millest osa võtsid ohvitseride kogu liikmete perekonnad ja nende külalised.

Külalised lahkusid Pärnust 17. dets., nende oma tõenduse järele kaasa viies paremaid muljeid. Raudteejaamas oli saatmas kogu garnisoni ohvitserkond eesotsas kindral Tõnissoniga. Rong viis külalised ära Läti hünni helide ja „elagu“ hüüete saatel. J. L.

Rahvuslik kasvatus ja riigikaitse.

Kolonel-leitnant Traksmann'i referaat rahvusliku kasvatuskongressil Tartus 3. 1. 27.

1. Isik kui omaette tervik ühiskonnas.

Meie igapäevases arusaamises on juba kindlasti välja kujunenud vaade selle kohta, et iga täiskasvanud, terve ja elujõuline inimene moodustab omaette tervikulise üksuse. Isik, indiviid psühholoogiliselt, juriidiliselt ja majanduslikult on midagi iseseisvat omaette. Ta loob iseseisvalt omaette väärtusi — endale isiklikult; seaduslikult ta on kaitstud teiste sissetungi vastu tema perekonda, tema majandusse.

Demokraatlikes riigis maksva konstitutsiooniga temale on garanteeritud isiklikud vabadused, millest isikupuutumatus on tähtsaim.

Kui seadus ei suuda kaitsta isikut igal juhtumisel absoluutselt, siis viimane end kaitseb iseseisvalt — jõuga, käepärast olevate abinõudega, tarbekorral relvaga. Isikule on seega garanteeritud tema enesekaitse õigus võitluses oma olemasolu eest. Ja seda õigust, meie teame, mõnikord tuleb kasutada, sest ühiskonnas on kõlbmatuid ja kuritegelisi elemente, kes ei tunnusta teiste seaduslikke õigusi.

Isiklik enesekaitse instinkt on sünnipäraselt istutatud igasse elavasse olevusse.

Praegusaja kasvatuses ja praktises pedagoogikas on täiesti läbi löönud põhimõte, et eestkätt tuleb kasvatada inimest, indiviidi, harmooniliselt arendades kõiki tema intellektuaalseid, moraalseid ja kehalisi jõude. Seega ka kasvatuses alusmüüriks on inimene, indiviid, kui teatud tervik, teistest eralduv mina, kes iseseisvalt suhtub teiste omasugustega — sinuga, temaga. Küll ei ole sealjuures lõppsihiks inimese kui täiesti eraldatud nähtuse väljakasvatamine, vaid inimene kui indiviid oma isikliku töö ja tegevusega peab produtseerima kasulikku ka üldsusele. Üksikute indiviidide loova töö tagajärjena sünnib ühiskonna kõige külgnenemine. Mida tugevam ja elujõulisem on isik, seda tugevam on ühiskond, rahvas.

Seega iseseisva inimese harmoonilise kasvatamisega areneb ka ühiskond, isiku loov töö on aluseks ühiskondlikule kultuurile.

Kõik see näib meile olevat täiesti loomulik ja arusaadav. Need vaated üldiselt on läbi löönud ka laia massides.

2. Rahvas kui etnograafiline, kultuuriline ja majandusline tervik inimkonnas.

Kuid kui meie isikult läheme üle mõistele „rahvas“, natsioon ja ütleme: ka elujõuline rahvas on tervik omaette, peab seda olema kultuuriliselt, poliitiliselt ja majanduslikult, sest see on inimkonnale kasulik, siis põrkame kokku paljude internatsionalistlike õpetustega.

Need õpetused eitavad nimelt rahvast kui iseseisvat tervikut. Püütakse näidata, et rahvas on takistuseks ees üldnimeliku kultuuri arenemisele, mispärast rahvuslikke piirjooni tuleb võimalikult nivelleerida, neid sulatades üheks homogeenseks tervikuks — inimkond.

Minu ülesanne ei ole mitte põhjendada rahva, natsiooni kui teatud etnograafilise, kultuurilise ja majandusliku terviku — tarvidust ja tähtsust — seda tegid küllaldase põhjalikkusega lugupeetud eelkõnelejad.

Nende väiteid iseseisva rahva ja rahvusliku riigi kaitseks toodud väiteid võiks võtta kokku järgmiselt:

Ainult tugeva, elujõulise rahva kaudu on võimalik inimkonna üldine arenemine. Väljaspool rahvast arenemine on võimatu, sest keel on võimatu rahvata, samuti teadus, kirjandus, kunst. Ilmariiklus ei ole eluvõimas. Ainult rahvuslik riik suudab olla rahvuslike jõudude ülemorganisatsiooniks, võimaldades nende arenemist kõrgeimal määral.

Baseerudes neile põhimõtetele, ma oma referaadi raskuspunkti asetan teisale ja võtan vaatlusele kaks küsimust, mis on lahutamatu seotud rahva kui iseseisva terviku olemasoluga, nimelt:

- 1) iseseisva rahva enesekaitse;
- 2) selle kasvatamine ja arendamine, kui üks tähtsamatest osadest üldisest rahvuslikust kasvatusesest.

A. Riigikaitse.

3. Iseseisva rahva enesekaitse tung üldse ja meil eriti.

Kui rahvas moodustab teatud etnograafilise, kultuurilise ja majandusliku terviku, kui ta loob ja produtseerib iseseisvalt väärtusi, mis on kasulikud üldnimikonnale, nagu kongressil korduvalt on toonitatud, siis rahval peab olema ka õigus kaitsta neid väärtusi, kui need on avalikult hädaohus — samuti, nagu see õigus kõikide poolt on tunnustatud üksikult võetuna igale rahva liikmele.

See põhimõte tundub aksiomina, mis ei vaja tõestusi.

Tõepoolest:

kui ühiskonna kultuuriline areng on kõige kindlamini tagatud iga üksiku tema liikme võimete kohase iseseisva tööga, siis ka inimsoo üldist kultuurilist arengut selle võimaliku optimumini peab nägema kõikide üksikute rahvaste, ka kõige väiksem nende hulgas kaasa arvatud, iseseisva omapärase loomingu kogusummana.

Sarnases olukorras iga üksiku, ka kõige väiksema rahva kadumine üldisest rahvaste perest peaks tunduma kaotusena ühiskonna üldise arengu seisukohalt.

Kuid meie teame, et rahvastevahelises elus senini ei ole olnud kindlat garantiid, mis kindlustaks üksikule rahvale tema iseseisvuse ja vaba arenemise. Senini kõige reaalsemaks kindlustuseks on olnud: oma enda raudne tahtmine ise end kaitsta kõigi käepärast olevate abinõudega.

Iga elav olevus kaitseb end instinktiivselt välise hädahoju vastu, mis tema olemasolu püüab hävitada.

Niisuguse terve, tugeva, elujõulise, teravalt välja arenenud enesekaitse instinkti peab omama ka iga rahvas, kui ta tahab püsida võitluses oma olemasolu eest.

Kõneledes võitlusest ma mõtlen siin mitte ainult kultuurilist ja majanduslist võitlust ja võistlust, vaid selle võitluse lõpustaadiumi—avalikku võitlust jõuga — sõda.

Eesti rahvas on töökas rahvas, on seda olnud alati. Eesti rahvas on loonud ja loob ka tulevikus kultuurilisi väärtusi. Ja kuna ülesehitav töö võib areneda ikkagi ainult rahu, siis ainult rahuaated võivad olla meie rahva arenemise aluseks. Selles mõttes sõjaideoloogia kui sarnane ei ole mitte vastuvõetav meie rahvale.

Kuid meie geograafiline asend, meie asukoht teiste rahvaste suhtes ja ajalooline minevik on küllaliseks põhjuseks järeldada, et peame alati olema valmis kaitsma oma töövilja avalikus võitluses — relvaga.

Järelkult meie rahva enesekaitse instinkti olgu teravalt välja arenenud. Eesti rahvas peab omama kõigepealt kindla, vankumatu tahte kaitsta oma riiklust kõige jõuga. Siit välja minnes defineeriksin meie riigikaitse aate järgmiselt:

Meieriigikaitse on Eestikui elujõulise rahva murdmatu tahe kaitsta kõigi abinõudega oma riiklist, majanduslist ja kultuurilist iseseisvust nende vastu, kes teda püüavad hävitada.

Seega riigikaitse teostamine on faktor rahva elus, mille baasiks on rahva terve moraalne ja

materjaalne jõud. Selle jõu õige arvestamine ja ratsionaalne kasutamine riigi- ja väejuhtide poolt on tähtsaimaks eeltingimuseks riigikaitse idee praktilisel realiseerimisel ükskõik missuguses olukorras.

Riigikaitse mõiste universaalne tähtsus rahva elus meil ei ole veel kaugeltki läbi löönud. Laialdaselt oldakse veel arvamisel, et riigikaitse teostamine on enam-vähem puht sõjaväeline asi, mis puutub vaid eriteadlasi sel alal.

Kahjuks peab konstateerima, et meie kodumaa kaitsmise küsimused kaugeltki ei ole veel muutunud südamasjaks tervele rahvale.

Kuid tegelikult see peaks nõnda olema. Sest meie riiklikus elus vaevalt leidub teist sarnast ala, teist sarnast küsimust, mis haaraks endasse kõiki rahva ja riiklise elu avaldusi nii laialdaselt ja mitmekülgelt nagu seda teeb just riigikaitse teostamise küsimus.

Seega ei ole liialdus kui tähendan: riigikaitse — see on rahvas, riik tema tervikus, sest viimane suudab elada iseseisvana ainult niivõrra, kui võrra ta end on suutnud kaitsta.

Kas ei kõnele sellest algtõest kõikide rahvaste ja riikide ajalood!

Sõjavägi, või nagu meil seda nimetatakse kitsevägi, ei ole muud kui rahva enesekaitse tahte kehastaja ja väljendaja. Sõjavägi on relv riigikaitset teostava hiiglase-rahva peos, relv, mis lööb vastast surmavalt ainult siis, kui teda juhib tugev, tahtejõuline käevers.

Kuivõrra tihedasti sõja-, resp. kaitsevägi on seotud rahvaga moraalselt ja materjaalselt, tabavalt seda iseloomustab kindral Ludendorff oma „Sõjamälestustes“, tähendades:

„Sõjavägi ja merejõud kasvavad kui tammed kodumaa pinnas. Nad elavad kodumaast ja ainult siit ammutavad oma jõu. Nad ei või midagi luua juure sellele, mis siit saavad, vaid peavad võitlema sellega, mis neile annab kodumaa kõlbliselt, tehniliselt ja füüsiliselt“.

Seda tihedat ühendust oma kodumaaga ja rahvaga tundis ka meie kaitsevägi Vabadussõjas.

Nüüd vaatleme lähemalt, missugused on siis need faktorid, mis on kaasamõjuvad riigikaitse teostamisel.

Üldiselt neid võib jagada kahte ossa: moraalsed faktorid ja materjaalsed faktorid.

Esimeste hulka kuulub: rahva ja iga tema liikme vaimlised ja moraalsed jõutagavarad, mis ta omab oma tunde- ja tahteilmas, nagu: patriotism, rahvuslik kohusetruudus, ühiskondlik solidaarsustunne või distsipliin, nagu seda nimetab kaitsevägi, j. n. e.

Teiste hulka kuulub inimmass kui füüsiline hulk — mida suurem mass, seda

tugevam hoop — puht mehaanika seadus; relvad, tehnilised abinõud ja materjalid, majanduslikud ressursid. Kumb on tähtsam: moraal, vaim või materjal? Vana küsimus, kuid arvan asjatult üles seatud, sest erikaalu siin leida on võimatu.

Vaim on see, mis loob materjale, nad paneb liikuma, rakendab tööle teatud eesmärkide, sihtide saavutamiseks. Seega vaid on algteguriks. Kuid materjal on relv, tööriist vaimu käes, milleta viimane oleks võimetu saavutama oma tagajärgi. Seega mida tugevam ja loomisvõimelisem on vaim, seda parem on materjal ja ümberpöördu.

Nii moraal kui materjal riigikaitse teostamiseks peavad olema ette valmistatud ja hästi ette valmistatud, — ainult siis nad suudavad anda maksimum kasulikku tööd. Riigikaitse aparaat peab olema sarnane, et ta on valmis funktsioneerima iga silmapilk. Ja sarnases valmisoleku seisukorras teda tuleb hoida alati, sest kunagi meie ei tea ette aega, mil ta peab algama tegevust.

Seega riigikaitse teostamine ajalt jaguneb kahte ossa:

— ettevalmistav periood — terve rahuaeg, kus sünnib rahva vaimliste ja materjaalsete jõudude kogumine, arvestamine ja ettevalmistamine — kindla plaani järgi;

— aktiivne periood — sõda, kus avalikus võitluses rahvas kõik oma jõutagavarad välja paneb selle võitmiseks, kes rahva iseolemist on ähvardanud. Riigikaitse seisukohalt sõda, võitlus — see on riigikaitse aparaadi tõeline eksam, kus selgub, kui võrra see aparaat on ette valmistatud.

Nii rahuarmastajad kui meie ka oleme, seda tõsiasja ei või meie kunagi unustada, ja sellepärast peame ka oma riigikaitse aparaadi võimalikult hästi valmistama ette sõja korra.

Riigikaitse ettevalmistamise alal meid praegu huvitavad muidugi eestkätt need tegurid, mis on nõnda ütelda otsekohe seotud inimesega kui tähtsaima teguriga sõjas, lahingus, võitluses.

Need on nimelt inimese kui rahva liikme, seega terve rahva vaimlised ja füüsilised jõutagavarad. Neid peame kõigekülgsest arendama ja kasvatama riigikaitse huvides ja vaimus, missugune töö ongi rahvusliku kasvatus üheks tähtsamaks ülesandeks.

Et jõuda selgusele missuguses sihis siin tööd tuleb teha, võtan lähema psühholoogilise analüüsi alla selle lõppeesmärgi riigikaitse teostamise alal — sõja, asetades küsimuse sarnaselt:

4. Mida nõuab sõda, võitlus rahvalt, riigilt ja igalt üksikult kodanikult, kes temast osa võtab.

Võtan vaatlusele ainult need tegurid, mis vahenditult on seotud inimesega kui võitlejaga lahingus.

Üksiku inimese, indiviidi seisukohalt sõda, või õigemini lahing, võitlus, nõuab kõigepealt murdmatut ja raugematut tahet vastast võita, sest võitluse lõppsiht on: võit vastase üle. Kuid kuna vastane võitlusele läheb samasuguse eesmärgiga, siis on kindel, et võidu saavutada võib ainult see, kes ei karda sealjuures ka ise langeda. Seega võitlus, lahing nõuab inimeselt võitlejalt ei vähem ega rohkem, kui valmisolekut surra võidu nimel. Mis see psühholoogiliselt tähendab, arvan, see ei vaja mitte pikemaid seletusi. Sealjuures modern lahingus ka see õigus surra ei ole mitte ümbritsetud niisuguse aupaiste ja hiilgusega nagu see sündis endisaja lahingus. Praegusaja lahingu iseloomustuseks olgu toodud järgmine psühholoogiline kirjeldus ühelt saksa autorilt (leitn. Jünger), kes on saanud Ilmasõjas kuulsaks just oma hulljulgusega lahingus.

Ta kirjutab:

„Mitte nii kui endistel aegadel liikusid kompaniid lahingusse kõlavate, joovastavate helide ja hüüde saatel, ei olnud näha katkirebitud lippe püssirohu suitsus!

Ilus hommik ei naeratanud rüütlikuks võitluseks ja rüütlikuks surmaks.

Harva katsid loorberid kangelaste päid.

Kaine ja hall on praegusaja lahingupilt.

Kuid ometi, ka selles sõjas oli mehi, oli kangelasi selle sõna täiuslikumais mõttes.

Oli mehi — taltsutamataid edasitungijaid, tundmatuid teraskujusid, kes võitlesid üksilduses mõõtmatus lahingupõrgus, olles tunnista-jaiks, kuidas surm, punane rüütel nende keskel läbi uduliniku ratsutas.

Need mehed ei tundnud hirmu.

Harva sai neile osaks rõõm vaenlasele vahenditult silma vaadata, harilikult nad langesid oma võiduvilja maitsmata ja surm kattis nende silmi punase looriga.

Mitte päevi, vaid nädalaid, kuid ja aastaid nad istusid tilkuvais koobastes, maitsmata päikese soojust ja öö kosutavat rahu. Nad seisisid öösi postidel, puurides teravate pilkudega pimedesse, tähele panemata kuulide lendu, või osavate jahimeestena ronisid üle vastase traataedade, kadudes mõõtmatu hädaohu õudsesse tühjusesse.“

Niisugune on modern lahing.

Psühholoogiline järeldus siit: võitleja, kes tahab võita lahingu, peab olema varustatud erakordselt tugevate moraalseste voo-

rustega ja kehaliste võimetega, mis suudaksid ületada kõik need üliinimlikud moraalsed põrutused ja füüsilised raskused, mida esitab lahing inimesele.

Võitleja peab olema moraalselt tugevam, kehaliselt osavam ja nobedam, intellektuaalselt painduvam ja loomisvõimelisem kui tema vastane.

Neid jõude peame andma võitlejale!

Üldiselt on teada juba ajaloos, et ainult kõrged aated võivad kanda võitlejat ja võitlejaid rasketel hetketel. Kui on kaalul isiklik hävinemine, siis inimene küsib tahtmatult: mille nimel ma hävinen, mille eest ma võitlen? Aateid, mis on kandnud rahvaste võitlusi ajaloo kestel, on olnud paljuid. Kõige püsivamaks ja võimsamaks neist on osutunud rahvuslikud aated, rahvusliku kokkukuuluvuse tunne ühenduses sügavasti võitleja hingesse istutatud patriotismi, isamaalikkude tunnetega. Praegusaja lahingueeskirjad kõikides riikides, vast ainult Venemaa välja arvatud, need tunded seavad esikohale võitluses ja seega aluseks oma rahva ja sõjaväe kasvatamisel.

Prantslane nimetab seda: „patriotism et l'honneur national“ (patriotism ja rahvuslik autunne).

Sakslane ütleb praktilisemalt: „Freies, starkes, geachtetes Deutschland“ (Vaba, vägev, austatud Saksamaa).

Rahvustunde ja patriotismi kõrval ka teised moraalsed omadused: kohusetruudus, vastastikune solidaarsus ja vendlus, isiklik julgus, vahvus, külmveri ja murdmatu, teadlik distsipliin — harjumus alistuda juhi tahetele ja käsule ilmtingimatus korras ühes kõrgelt arenenud initsiatiivi- ja vastutustundega.

Kehaliselt: hea tervis, tugevad närvid, vastupidavus kõigile üliinimlikkudele raskustele, väledus, nobedus maastikul mitmesuguste takistuste võitmisel; suur oskus kasutada oma relva ja teisi võitlusvahendeid.

Kuna praegusaja sõjast võtavad osa mitte üksikud professionaalid, vaid terve rahvas, siis kirjeldatud voorustega peavad olema varustatud kõik rahva liikmed, terve rahvas, kui ta tahab alata võitlust oma olemasolu eest elu ja surma peale — lootusega saavutada edu.

Seega rahva kõikide võimete ülim pingutus on tarvilik lahingus.

Kui suurrahvaste juures mass ehk asendab võitluses selle, mida ei suuda oskus, osavus, süüs väikerahvaste, nagu meie, mass on väikene. Järelikult jääb järele iga võitleja isiklik väärtus, moraalne ja kehaline tublidus. Hoobi viimisel — lahing on juu hoop vastase pihta — kiirus tasandab massi vähesuse, ja kiirus lahingus on just võitlejate ja juhtide

moraalsete, kehaliste ning intellektuaalsete võimete ja sõjaliste oskuste väljendajaks.

Kui siia juure lisaksime veel need erakorralised majanduslikud kohustused, mis peab kandma sõjaajal iga kodanik ja mis tihti osutuvad veel lõikavamaks kui isiklik hädadoht, siis on selge, et praegusaja sõda, avalikku võitlust oma olemasolu eest suudab kanda ainult rahvas, kes on selleks tõsiselt ette valmistatud, kasvatatud.

Eesti on rahvuslik riik.

Eesti on demokraatlik Vabariik.

Seega Eesti riigi saatus, tema riigikaitse ala on eesti rahva otsustada, eesotsas tema juhtidega.

Siit järeldus: ka eesti rahvas peab olema kasvatatud ennast ise kaitsma kõigi käepärast olevate abinõudega. Et see kaitse avalikus võitluses, sõjakorral oleks edukas, selleks ka meie riik, meie rahvas peab omama kõrgeimal määral neidsamu moraalseid vourusi ja kehalisi omadusi, millest eespool kõnelesin.

Ja nende sisendamine meie rahva hingesse, iga tema liikme lihha ja verre, see ongi rahvusliku kasvatus ülesanne.

B. Rahvuslik kasvatus.

5. Rahvusliku kasvatus ülesanne.

Eeltoodust on selge, et rahvusliku kasvatus ülesandeks ei ole mitte ainult rahvustunde ja patriotismi-tunde arendamine. Ei. Rahvuslik kasvatus on ja peab olema selle kasvatustöö kogusumma, mis teostatatakse iga kodaniku ja rahva liikme, seega terve rahva suhtes ja mille eesmärk on rahva vaimliste ja kehaliste jõudude kõigeülgne väljaarendamine.

Rahvuslik kasvatus mahutab endasse seega rahva nii moraalsete ja intellektuaalsete kui ka kehaliste jõudude tasakaalustatud, omapärasest arengut, püüdega kõigil aladel jõuda ülimateni saavutusteni.

Lõppsiht: saavutada kultuuriline iseseisvus, rahva kollektiivsesse hinge sisendada ja tema teadvuses kasvatada suureks tung iseseisev olla, rippumata teisest rahvast, tung seda rippumatust kaitsta kõigi abinõudega, avalikus võitluses.

Teiste sõnadega: rahva enesekaitse instinkte ja natsionalistlike tundeid ärkvel hoida, neid arendada ja kasvatada niivõrra teravaks, et neid ei suudaks tumestada ükski internatsionaalne propaganda.

Selle propaganda tähtsust meie ei pea mitte alahindama. Sest on teada, et praegu esimene hoop sõjas suunitakse rahva hingeelu —

tunde- ja tahtelma pihta, et teda määndada. Enne relvu rindel kõneleb agitatsioon ja propaganda seljataguses. Rahvuslik kasvatus peab sellelt urgitsemistöölt pinna ära võtma. Peale selle: propagandale peame seadma vastu oma vastupropaganda. Meie ajakirjandus, kirjandus, teadus, kunst sel alal peavad andma jõudumööda oma parima, et populariseerida ja levitada meie seltskonnas ja rahva laiades kihtides aateid, mis kõvendavad meie riigikaitset. Vanadel kultuurrahvastel rahvuslik iseseisvus ja tarve kaitsta seda äärmuseni on endast mõistetav. See tunne aastasade kestel on istutatud iga kodaniku lihha ja verre. Kuid meil see tunne on veel noor ja nõrk, ei olda veel harjunud, sellepärast teda tuleb arendada erilise hoolega.

! Mu härrad! Öeldakse, vanad eestlased olevat olnud töökas, kuid — ka sõjakas rahvas. Mis see tähendab, sõjakas rahvas? Kas see ehk ei ole sama kurikuulus militarism, mida praegu nii hurjutatakse.

Arvan: vanade eestlaste sõjakus väljendus eestkätt just selles, et neil, kui põliselt vabal rahval, oli küllaldaselt välja arenenud nende enesekaitse instinkt. Oma kodus ise peremees olla ja seda võimalust äärmiseni kaitsta ning aktiivselt katista — see oli muistse Eesti sõjakuse mõte.

Aktiivne kaitse — on sõjaline mõiste, mis väljendub igapäevases elus selles, et kui sind lüüakse, siis ära pane mitte ainult kätt ette, vaid löö vastu, püüdes sealjuures tabada kallaletungijat kõige tundelikumasse kohta, et teda sundida loobuma tema kallale tungi püüetest. See põhimõte on praegu ka meie sõjalise taktika põhialuseks.

Seda tegid eriti edukalt vanad eestlased. Ja selles mõttes ka meie peame olema sõjakad. Rohkem sarnast sõjakust. Sest, kahjuks, peame tunnustama, et meie ei ole enam mitte vanad eestlased, vaid meie rahva enesekaitse instinkt on tumenenud ja nõrinenud.

Just praegu mitmesugused internatsionalistlikud voolud tahavad vägisi meilt ära kiskuda selle õiguse end kaitsta võõra vägivalla vastu.

Rahvusliku kasvatus ülesanne siin on vanade eestlaste rahvuslikku vaimu ja võitlustahet enesekaitse otstarbel uuesti üles virgutada ja neid hingelisi jõude ning tööks pidamisi uuesti tugevaks kasvatada, mis seda võitlust kannavad.

Riigikaitse vajab oskust. Modernsõda on kujunenud teaduseks ja kunstiks omaette. Et modern võitlust, lahingut edukalt läbi viia, selleks kodanik peab olema välja õpetatud. Seega rahvusliku kasvatus ülesannete hulka kahtlemata kuulub ka see sõjaline

väljaõpe, mida teostab praegu kaitseväge ja viimasel ajal ka kaitseliit iga aasta tuhandete kodanikkudega ja mille lõppsiht on:

sõduri-riigikaitseja väljaarendamine, andes temale ka tarvilisi oskusi, mis on vaja modern lahingus.

Sellelt seisukohalt sõjalised teadmised ja oskused — sõjaline kasvatus ja väljaõpe moodustavad lahutamatu osa meie rahva üldisest kasvatuses ja õpetamisest, milleta viimane on puudulik ja elujõuetu.

Seega rahvusliku kasvatus ülesandeks on:

1. Kasvatada kõige pealt moraalslt tugev kodanik. Niisugune kodanik, kel on vana eestlase rahvuslikku vaimu, patriotismi ja tahtmist selle nimel välja astuda, kaalule pannes oma isikliku olemise.

Üles kasvatada töökas, aus kodanik, kes austab seadust ja seaduslikku korda ning on distsiplineeritud, s. o. suudab oma tahet alistada oma juhtide tahtele.

2. Kasvatada kehaliselt terve ja tugev kodanik, vastupidav haigustele ja raskustele, osav, iseteadev, kes on peremees oma lihaste ja närvide üle.

3. Kasvatada kodanik, kes on teadlik oma ülesandes kui riigikaitseja, kes tunneb neid kohuseid, mis tal on täita, kui ta kutsutakse riigikaitse teenistusse ja kel on ka algteadmisi ja oskusi sõjaasjanduses, et nende kohuste täitmisele asuda viibimata.

Meie riigikaitse vajab ainult niisuguseid kodanikke, sest ainult neist suudetakse lühikese teenistusaja jooksul valmistada ette sõdur-riigikaitseja selle sõna tõsisel mõttes, sõdur, kes oleks varustatud kõigi nende mitmekesiste teadmiste ja oskustega, mida temalt nõuab modern sõda.

Selle kasvatus teostamiseks peab ühendama kõik meie rahva kandvad jõud, kõikide nende organisatsioonide jõupingutused, kes sel alal töötavad. Perekond, kool, organiseeritud seltskond eestkätt kaitseliidu näol, ajakirjandus, kaitseväge — kõik nad rahvusliku kasvatuses põhimõtted peavad võtma oma kasvatus aluseks, sest neile põhimõtetele baseerub meie riigikaitse.

Selles kindlas usus, et rahvusliku kasvatuses töö tulevikus just sellest sihis areneb, esitan meie kaitseväge nimel järgmised teesid ja resolutsiooni selle kasvatus teostamiseks Eestis:

D. Kokkuvõte.

6. Teesid ja resolutsioon.

Kaitseväge poolt üles seatud rahvusliku kasvatus teesid.

Eesti rahva olemasolu aluseks on tema kultuuriline, majandusline ja riikline iseseisvus, mis igale kodanikule tagab kõige paremini tema

isikliku, kultuurilise ja majanduslise arenemise, hea-käekäigu ja julgeoleku.

Kuid Eesti kodaniku töövili oma riigis on kindlustatud ainult siis, kui omame tugeva riigikaitse. Riigikaitse teostamine on rajatud rahva kõigekülgsel ettevalmistusele selleks rahu ajal, kangelaslikkusele ja ohvrimeelsusele, mida väljendab kodanik-riigikaitse sõjaajal lahingus ja seljataguses.

Eesti kodu on kaitsitud ainult niivõrra, kui võrra seda tahab Eesti kodanik: talupoeg, tööline, riigi- ja seltskonnategelane.

Neist põhimõtteist välja minnes rahvusliku kasvatuse ülesandeks Eestis on:

Meie rahva kui etnograafilise ja kultuurilise terviku kõigekülgselt, järjekindlalt kasvatamine ja mõjutamine, eesmärgiga:

— Kasvatada vaimliselt ja kehaliselt tugevat, tervet, töökast, ausat, seaduse- ja korraarmastajat kodanikuks, kes armastab oma kodumaad ja riiki ja alati teadlikult on valmis täitma tema vastu oma kodaniku-riigikaitse kohuseid, omades selleks ka vastavaid sõjalisi teadmisi ja oskusi.

Rahvuslik kasvatus eeltoodud eesmärgi saavutamiseks algatatakse perekonnas, jätkatakse koolis ja seltskonnas, eriti kaitseliidu vastavates organisatsioonides, ning täiendatakse peaaesjalikult sõjalise väljaõppe alal kaitsevæes.

Rahvusliku kasvatuse teostamisele oma laialdase mõjuga kõigiti aitavad kaasa: ajakirjandus, kirjandus, teadus ja kunst.

Neile teesistele ehitatuna esitan vastuvõtmiseks järgmise resolutsiooni:

Rahvusliku kasvatuse kongress, tunnustades rahvusliku kasvatuse aluseks Eestis meie rahva

vaimliste ja kehaliste võimete kõigekülgselt arengut, leiab et selle kasvatuse teostamisel erilist rõhku tuleb panna nende moraalseste vooruste ja kehaliste omaduste ning oskuste väljaarendamisele, mis kodanikule on tarvilikud riigikaitse teenistuse kohuste täitmisel.

Sellepärast rahvusliku kasvatuse kongress loeb tarvilikuks:

— et perekonnas, koolis ja seltskonnas erilist rõhku pandaks meie noorsoo rahvuslik-riiklikule ja kehalisele kasvatusele.

Rahvuslik-riikliku kasvatuse vaimuga olgu läbi imbunud eriti terve meie koolide kasvatuse- ja õppetöö. Seda teostavad kõik koolide juhatajad ja õpetajad nii tundides kui väljaspool tunde oma isikliku mõju ja eeskujuga. Eriti kodumaa ajaloo, eesti keele, kodaniku-õpetuse ja kodumaa tundmise alal tuleb silmas pidada rahvuslik-riikliku kasvatuse ülesandeid. Sõjalist väljaõpet koolides teostada võimalikult sarnasel kujul ja määral, et see ei oleks vastolus koolide üldiste kasvatustüüpide ülesannetega;

— et kodanikud, kes ei ole saanud koolides sõjalist ettevalmistust, püüaksid oma teadmisi ja oskusi sõjalise ettevalmistuse alal täiendada kaitseliidu osades, samuti et nad pärast kaitsevæe teenistust oma tööd riigikaitse alal jätkaks kaitseliidu organisatsioonides;

— et kirjandus, ajakirjandus, teadus ja kunst oma laialdase mõjuga kõigiti aitaksid kaasa rahvuslik-riikliku kasvatuse ja riigikaitse aadete propageerimisele ja populariseerimisele. Riigitoetust tuleb määrata eestkätt neile organisatsioonidele, kes seda tööd teevad kõige edukalt.

Kolonel-leitnant Johann Schmidt.

31. detsembril lahkus tegevate kaitsevæe juhtide perest erru endine 9. jalavæe rügemendi ülem kol.-ltn. Johann Schmidt. Tema teened Vabadussõjas ja kaitsevæe organiseerimise alal on väärt, et neid tema lahkumise puhul siinkohal lühidalt meelde tuletada.

Kol.-ltn. Johann Hendriku p. Schmidt sündis 5. septembril 1885 a. Kaarepere vallas Tartumaal. Hariduse saanud Kaarepere algkoolis ja Põltsamaa linnakoolis. Omandanud õpetaja kutseõigused. Õpetajana töötanud Palmi ja Vihula ning Tallinna 8. algkoolis.

Õpetajate mobilisatsioon 18. juulil 1914 a. surus ka Schmidtile püssi pihku. Lühikese õppuse järele tagavarapataljonis läks tema 295. Svirski rügemendiga Galiitsiarindele, kus reamehena osa võttis rohketest lahingutest ja üle elas kõik sõjavälja-raskused külmal

talvel Karpaatides. Aprillis 1915 a. saadeti reamees Schmidt Petrogradi lipnikkude kooli, mille lõpetas sama aasta 15. augustil. Määrati Sadomski rügemendi, mis võitles Minski ja Stohoodi rajoonides. 1917. aastal uute väeosade moodustamise puhul sattus 768. Graevski rügemendi. Neis kahes rügemendis tõusis tema lipnikust alam-kapteniks ja nooremast ohvitserist pataljoniülemaks.

6. novembril 1917 a. ilmus Schmidt teenistusse 3. Eesti rügemendi. Okupatsiooni ajal oli tema jälle Tallinnas õpetajaks. 21. novembril 1918 a., Saksa vägede lahkudes, ilmus Schmidt 3. jalavæe rügemendi ja määrati I. pataljoni ülemaks.

Sõjalist tegevust algas ta punaste vastu Võrus. Taganeti kuni Viljandini, kust 1. jaanuaril 1919 a. algas vastu-peatung. Kapten

Schmidt oli iseseisva kolonni juhataja, mis koosnes rügemendi kompaniidest, Viljandi kaitseliitlastest, Tartu kooliõpilastest ja skoutidest. Hiljem tulid tema käsutusse 6. rüg. 7. komp. ja Balachovitš oma salgaga. Kogujõud: 189 meest, 9 kuulipildujat ja 8 kahurit. Nende jõududega vallutas tema Karksi, Taagepera, Helme, Koorküla, Tõrva, Valga ja Pedeli. Viimases lahingus sai vahva juht 31. jaan. püssikuuliga jalast haavata.

26. veebruaril 1919. a. kinnitati tema 3. rügemendi ülemaks. Pealetung kestus võidurikkalt. 11. märtsil Stakelni jaama vallutamisel sai tema teist korda haavata, seekord rinnust ja raskesti. Raske haav sundis teda kaheks kuuks haigevoodisse. Hoolimata temale lubatud hädatarvilisest 4-kuulisest puhkusest, ilmus ta 17. mail uuesti tegevasse väkke, nüüd juba 9. rügemendi formeerijana. 9. rügement asus seekord võrdlemisi vaikel rindeosal — Heinaste ja Jäärja rajoonis, mis pidi võimaldama terviseparandamist ja puhkust.

Kapten Schmidt asus energilise rügemendi ümberkorraldamisele, tutvudes põhjalikult enne rügemendi meeleolu ja seisukorraga, kusjuures tema kogu 60 kilomeetrilise rinde kevadiste halvade teedega läbi sõitis, käies kuni üksikute tunnimeeste seisukohtadeni. Juhtis kohapeal enamlaste väljatõrjumist Heinastest ja Salatsi jõe joonelt, vahepeal käies Pärnus lahendamas rügemendi majanduslisi küsimusi.

Juuni algul kerkis silmapiirile Landeswehri hädaoht. Kapten Schmidt asus täielikult rügemendi operatiiv-tegevust juhtima, jättes majandusliste küsimuste lahendamise oma abi hooleks. Ta juhtis isiklikult kõiki Landeswehri-vastaseid lahinguid, viies rügemendi võidurikkalt Mühlgrabenisse — Riia värvavate ette.

Landeswehri operatsiooni lõppedes viiakse kapten Schmidt oma rügemendiga Narva rindele, kus tema osaks on langeb teostada Narva kaitset peasuunas Dubrovka ja Saala rajoonis oktoobri algusest kuni vaherahuni.

Novembrikuus ülendati Schmidt kolonelleitnandiks. Hiljem annetati temale Vabaduse Risti II. liigi 3. järgu, II liigi 2 järgu ja I. liigi 2. järgu aumärgid. Ilmasõjast omab tema Anna ordu 4. järgu aumärgi pealkirjaga „Vahvuse eest“, Anna ordu 3. järgu ja Stanislause ordu 2. ja 3. järgu aumärgid.

1920. aasta lõpul väeosade ümberkorraldamise puhul määrati kol. - ltn. Schmidt 6. jal. rügemendi ülemaks, kust ta hiljem tervislistel põhjustel lahkus ja asus sõjainistri juure vanemaks käskudetahtjaks ohvitseriks.

* * *

Kol.-ltn. Schmidt oma elava iseloomu, isiklise vahvuse ja surma põlgatusega lahingutes

Kolonel-leitnant Johann Schmidt.

andis oma alluvatele väärilist eeskujut, mis igatühte kaasa tõmbas. Tema oskas sõja algul distsiplineerimata sõdureid liita kindlatesse ja võitlusvõimelistesse lahinguüksustesse ning nendega saavutada võidu võidu järele. Ta oli nagu loodud partisan-salkade juhiks.

Schmidt oskas valida enesele abilisi, oskas organiseerida massisid. Nii kujundas tema lühikese aja jooksul 9. rügemendist, mis koosnes enamuses sõjaväelise õppuseta noortest meestest ja oli kauase laial rindel kaitseisukorras viibimise järeldusel kaunis kõrge võitlusvõimega, väeosa, millega saavutas meie kaitseväge esimese võidu Landeswehri üle Lemsalu lahingus ning jõudis lõpuks raskete lahingute järele võidurikkalt Riiani.

Schmidti elav vaim oli loodud pealetungiks, seepärast Narva kaitse-operatsioonis, mis enesest peamiselt kujutas tardunud kaitselahingut, tema ei leidnud võimalusi oma võimete ja oskuse küllaldaselt kasutamiseks. Tema pidi seal leppima vastumeelse passiivse osaga, sest lahingute raskus ja kordaminek kandus siin loomulikult üle nooremate juhtide õlgadele ja oskusele. Neid juhte oli tema kasvatanud omas vaimus, nendega pidas tema alati kõige tihedamat kontakti, kuulas ja hindas nende arvamisi otsuste tegemise juures.

See on kol.-ltn. Schmidti püsivuse, oskuse, kõrge eeskujut ja visa töö vili, et kõige noorem

kaitseväe rügementide peres ja numbri poolest viimane — 9., oma tegude poolest üheks esimeseks tõusis, mida kindral Tõnisson I. diviisi ülemana rügemendi esimesel eluaastal tunnustas, nimetades 9. rüg. Viru väerinna auks ja uhkuseks. Narva linna vabastamise esimesel aastapäeval annetas Narva linnavalitsus Schmidtile aadressi: „Narva linn, mäletades oma vabastuse aastapäeva, mõtleb soojalt kanglaste peale, kes tema vabastamisest ja kaitsmisest osa võtnud — iseäranis Teie kui väljapaistvama peale.

Oma sõjameheliku vapruse, ennastsalgava töö ja murdmatuse eest Narva kaitsmise raskematel silmapilkudel palub linn Teid sügavamalt tänu vastu võtta.

Jäägu Teie nimi kalliks mitte üksnes Narva kaitsmise, vaid kogu Eesti vabadusvõitluse ajaloosse.

Tervirus Teile, Narva kangelane!“

Schmidt oma 9. rügemendiga on andnud kaks meie oludele otse klassilist lahingut, milledes avaldusid selgelt need põhimotiivid, milledele võime rajada oma taktika. Need on:

Lemsalu lahing 20. juunil 1919 a., kus kahe-pataljoniline rügement väheste kuulipildujate ja ühe kahur-patareiga äärmiselt nõrga side juures kaitses 25 kilomeetri pikkust rinnet hästi varustatud ja tugeva distsipliiniga rauddiviisi osade vastu ja õigel ajal, õiges kohas ja õieti korraldatud vastulööbiga löi vastase temale saatuslikule taganemisele. Edu saavutus selle järeldusel, et kaugele, kuni

25 klm. ette nihutatud liikuvad ja tehniliselt tugevasti varustatud luursalgad aegsasti korraldatud sõlmedes visalt vastu panid, taganedes samm-sammult pealetungija jõudusid ja kavatsusi paljastasid ning tervenisti 24 tundi aega võitsid; et kaitse-kord oli sügav ja et kogu kaitse oli rajatud vastulöökidele, painduvusele.

Narva kaitse-operatsioonis 9. rügement ilma vahetuseta 2½ kuu jooksul, 19 kahuri ja soomusrongi toetusel, Dubrovka ja Saala rajoonis — Narva kaitse peasuunas — nõrgalt arendatud seisukohtadel võttis vastu ja löi tagasi poolesaja punase rügemendi meeletalikud rünnakud, mida toetas rohkearvuline kahurvägi hävitava tulega, viies meid rahuni N. Venemaaga. Tegevuse iseäraldustena tuleks nimetada: — kaitse-organid olid väikestena osakestena maastikule laiali pillatud, tulejoonel vaenlase tahava kahurtule all nõrgad jõud, positsiooni ligemas seljataguses aga tugevad varud vastulöökideks, millega alati likvideeriti vaenlase sisse-murded.

9. rügement on seni ainuke väeosa, kellel on õnnestanud oma Vabadussõja tegevust kirja panna ja avaldada trüki, milleks kol. Schmidt mitte vähe pole kaasa aidanud.

Kol.-lt. Schmidt on tegevast kaitseväe teenistusest kõrvale astunud, on asunud puhkusele, mida tema, vabadusvõitluses isamaa eest tervist jättes, vajab ja küllaliselt ära on teeninud. Paranes otsib ja leiab tema kindlasti avaldusviise, kuidas oma kogemusi kasutada kaitseväe ja rahva teenistuseks.

Kosutavat puhkust! T.

Kolonel Artur Korjus' e lahkumine tegev-teenistusest.

Kolonel Artur Korjus sündis Tallinnas 1. detsembril 1870 a. Üldhariduse saanud Tallinnas kreiskoolis ja lõpetanud eksternina Sedletsi meesgümnaasiumi. 1891 a. astus vabatahtlikuna teenistusse 152. jalaväe rügementi Vladikaukasi. 31. 3. 1895 a. lahkus reservi ja sama aasta 10. augustil astus uuesti teenistusse samasse rügementi. 9. 3. 1896 a. komandeeriti ta eksami sooritamiseks Odessa jalaväe junkrukooli. Ülendati 15. 8. 1896 a. peale ohvitseri eksami sooritamist 1 järgus alamlipnikuks, ja 16. X. 1896 a. — noorem-leitnandiks. Viidi üle teenistusse 3-sse Kaadri vööri pataljoni 21. 7. 1901 a. Ülendatud leitnandiks 1. 5. 1902 a. ja alam-kapteniks 1. 10. 1904 a. 25. 1. 1906 aastast kuni 19. 8. 1908 aastani oli õppekomando ülemaks.

14. 1. 1908 a. sooritas Varssavi õpperingkonna juures eksami gümnaasiumi ja progümnaasiumi õpetaja kutse peale.

21. 7. 1908 a. kuni 23. 7. 1909 a. oli 11. kompanii ülemaks. 17. 9. 1908 a. ülendati kapteniks.

10. 12. 1908 a. sooritas Sõjaväe õppeasutuste Peavalitsuse Pedagoogiliste kursuste juures eksami saksa keele õpetaja kutse õiguse saamiseks kadettide korpustes ja teistes vastavates Sõjaväe õppeasutustes.

17. 7. 1909 a. komandeeriti Dooni keiser Aleksander III nimelisse kadeti-korpusesse saksa keele õpetajaks.

16. 8. 1911 a. ümber paigutatud alalise õpetaja ametkohale Suvorovi nimelisse kadetikorpusesse.

6. 12. 1913 a. ülendatud alam-polkovnikuks. 5. 6. 1915 a. — 10. 8. 1915 a. komandeeritud Moskva Sõjaväe ringkonna staabi korraldusse ja määratud 191. jalaväe tagavara-pataljoni. 22. 6. 1916 a. kuni 11. 8. 1916 a. teenistuses I tagavara telegraafi pataljonis. Vene teenis-

Kolonel Artur Korjus.

tuses on ta saanud Stanislause III järgu ja P. Anna ordu III järgu aumärgid.

19. 6. 1920 a. opterus Eesti Vabariigi kodakondsusse.

2. 8. 1920 a. saabus optandina kodumaale ja asus oma kodulinna Tallinna.

19. 8. 1920 a. määratud Vabariigi Sõjakooli lektoriks.

1. 11. 1920 a. määratud Vabariigi Sõjakooli klasside inspektoriks, missuguselt ametkohalt 1. 8. 1922 a. Vabariigi Valitsuse otsusega määrati käskudetäitjaks vanem-ohvitseriks sõjaministri juure.

Käskkirjaga kaitseväele 28. 11. 1924 a. ülendatud Vabariigi Valitsuse otsusega 26. 11. 1924 a. koloneliks, vanusega 28. 11. 1924 a. Viimasel ametkohal teenis kuni 31. 12. 1926 a., mil vabastati omal soovil tegevast kaitseväe-

teenistusest ja arvati erusse vormikandmise õigusega.

Kaaluv osa kolonel Korjuse teenistuskäigust on möödunud sõjaväelis-pedagoogilise tegevuse tähe all, mil alal tal suured kogemused ja anded. Viimasel ajal teenis ta pikemat aega vahetumalt sõjaministeeriumis. Olenevalt teenistuse iseloomust ei ole kolonel Korjuse teenistus laiematele hulkadele võinud silma paista, kuid kõik, kel kolonel Korjusega on olnud isiklikke kokkupuutumisi ja kes on võinud jälgida ta teenistust, võivad üksmeelselt kinnitada tema haruldast töökust ja huvi sõjaväeliste küsimuste vastu. Isiklises läbikäimises oli kolonel Korjus alati äärmiselt sõbralik ja vastutulelik ohvitser, kes enesest kaitseväe ridadesse järele jätab parema mälestuse.

Vanem-leitnant Johan Brakmann †.

Vanem-leitnant Johan Brakmann †.

1. jaanuaril s. a. tabas meie merejõudude juhtide peret järjekorraline kaotus ühe tüsedama liikme, vanem-leitnant Johan Brakmanni ootamata surma näol.

Vanem-leitnant Brakmann oma hääsüdamusega ja meremehele omase avaliku iseloomuga oli oma kaasvõitlejate seas suures lugupidamises. Oma otsiva iseloomu tõttu oli ta nimi seotud

rea juhtumustega, milledest omavahel jututati ja mille peale ta reageeris alati häatahtliselt.

Sündis Tahkurannas 1889 a. taluperemehe pojana. Tundis juba noorelt suurt huvi mereelu vastu. See tung täituski — ta lõpetab Paldiski merekooli. Kaua ei saa tema oma erialal aga tegutseda, kuna ta 1914 a. sügisel mobiliseeritakse sõjaväkke ja määratakse mereväkke. Aste-astmelt tõustes ja vastavad kursused lõpetades ülendatakse ta 21. III. 1916 a. lipnikuks ja 30. VII. 17. mitšmaniks. Teenis siis Tallinna merekaitstes ja hiljem vedurlaeval „Mogutšil“

1918 a. oktoobris näeme van.-ltn. Brakmann'i juba Vabariigi sõjalaevastikus. Oli Vabadussõja päevil järgmistel traaleritel komandöriks: „Paldiskil“, Tr. „Nr. 5“, „Traalil“ ja „Salme'l“. Hiljem, Vabadussõja lõpul on ta lühikest aega Mereväe Ekipaažis, s/l. „Lembitul“ ja s/l. „Mardusel“.

Maikuul 1923 a. määratakse ta vedurlaev „Tallinn“ komandöriks ja 1 mail 1926 a. aurik „Kompass'i“ (side abilaev) komandöriks.

Lõpetas vahepeal ka mereväe ohvitseride rahuageed kursused ja ülendati vanem-leitnandiks, vanusega 14. XI. 1918 a.

Püüdis kuni viimse võimaluseni, vaatamata raskete haigusest, täita omi kohuseid, kuni viimaks detsembri algul oli sunnitud minema haigemajja. 5 jaanuaril kanti ta oma kaasvõitlejate poolt sõjaväeliste auavaldustega Tallinna sõjaväe kalmistule.

Olgu Sulle kerge kodumaa muld!

Lgs.

„Lembit“.

(Mälestusi s/l. „Lembitu“ saabumisest.)

Rud. Gildemann.

1918 a. sügisel, kui sakslaste võidulootused liitlaste pääletungi ja võitude puhul kokku varisesid, andis see end kohe ka Eestis olevate okupatsiooni võimude juures tunda. Endine upsakus kadus ja võis märgata kõhklemist. Saksa sõjaväelastega väeliinist juttu tehes püüdsid nad lüüasaamisest vaikes mööda hiilida, ainult mõned neist (elsas-lotringlased) tunnustasid avalikult: „Deutschland kaput“.

Olin tol ajal Pärnus Balti Päästeseltsi teenistuses, kus jõesusus endise Inglise auriku „City of Berlin“ (nüüdne „Sakala“) põhjast üles tõstsin. Hinnates olukorda, arvasin aja olevat Tallinna sõita, et pakkuda oma abi ja teadmisi kodumaa kaitseks. Tallinna jõudes novembrikuu keskpaigas nägin, et sakslased juba kiirelt maalt lahkumas. Sadamas laaditi

aurikutele moona, mööblit, inimesi jne. Igalpool valitses pöörane rutt.

Kaupmehe sillal seisis endine Vene suur-tükilaev „Bobr“, mis sakslaste poolt ümber oli ristitud „Biiber'iks“. Nägin mõnd üksikut Saksa mereväelast laevast lahkuvat. Hiilisin ligemale, hiljem ka laeva peale, käisin läbi kõik ruumid, laeval enam ainustki inimest ei olnud. Igalpool leidsin metsiku lõhkumise, hävitamise ja laastamise tundemärke.

Kahuritel olid kõrvaldatud kõik lukud, kuna lukupesades vintlõiked ära olid täkitud, nii et kahureid vaevalt võis veel parandada kõlbulikkudeks; puudusid täielikult sihtimisabinõud. Kajutites oli mööbel purustatud. Varalaos leidis mõningaid tähtsuseta materjale, mis olid segi paisatud. Masina- ja kütte-

S/l. „Lembitu“ esimene ja viimane komandör.

Mereväe vanem-leitnant Jaan Klaar.
Vabaduse Risti II liigi 2. ja 3. järgu kavaler.

Sündis 28. jaanuaril 1889 a. Saaremaal, Muhu-Suures vallas.

Hariduse sai Paldiski merekoolis.

1914 a. 19. juulist — 5. aprillini 1916 a. roolimehoks Vene Baltimere sõjalaevastikus. — 1916 a. 21. märtsil ülenatud mereväe lipnikuks. — 1916 — 1918 a. vahilaevas vahiülemaks. 1918 a. suvel Balti Päästeseltsi laeval kapteniks. — 1918 a. 19. detsembrist s/l. „Lembitu“ komandöriks. — 1921 a. 10. veebruaril s/l. „Lembitu“ komandöri kohustused ül. andnud ja demobiliseerimise puhul sõjaväest vabastatud.

Vabariigi Valitsuse poolt on mereväe vanem-leitnant Klaar'ile annetatud II liigi 2. ja 3. järgu Vabaduse Ristid.

Peale selle omab mereväe vanem-leitnant Klaar veel Vene sõjaväe teenistusest: 4 järgu Georgi auraha ja Püha Stanislause ordu aumärgi lindi ja mõõkadega.

Kapten-major Rudolf Gildemann.
Vabaduse Risti I liigi 3. järgu kavaler.

Rudolf Gildemann sündis 29. 9. 1894. Paldiskis. Üldhariduse sai Paldiski linna- ja merekoolis; sõjaväelise erihariduse Kroonlinnas ja Eesti mereväe ohvitseride täienduskursustel. Võttis osa Ilmasõjast, olles komandöriks miinipaati nr. 113. ja hiljem miinitraaleril.

Saksa okupatsiooni vägede tulekul lahkus Eestist Soome, kust hiljem elama asus Paldiski.

1918 a. novembris astus vanem-ohvitserina teenistusse s/l. „Lembitule“, millega võttis osa kõikidest operatsioonidest. 21. 7. 1919. määrati ta s/l. „Tasuja“ komandöriks. 26. 4. 1920. ülenutati vanem-leitnandiks.

Peale Vabadussõda teeninud: 15. 9. 19. — 10. 8. 20 a. s/l. „Meeme“ ja „Ruhno“ komandörina; 10. 8. 20. — 1. 1. 21 a. traalerite divisjoni ülema abi; 1. 1. 21. — 20. 6. 21 a. — Rannavalve ülema abi; 20. 6. 21. — 8. 6. 22 a. — laevastiku vanem navigatsiooni ohvitser. 8. 6. 22 a. saadik s/l. „Lembitu“ komandör.

Ülenatud kapten-majoriks 24. veebr. 1924 a.

Vab. Valitsuse poolt on kapten-major R. Gildemann'ile annetatud I l. 3 j. Vabaduse Rist, tasuta maa ja rahaline autasu.

ruumides valitses täielik korralagedus, — katla ja masina armatuur oli kõrvaldatud, laeva inventar, tehniline varustus ja teised abinõud puudusid peaaegu täielikult.

Üldmulje oli, et siin vaja vähemalt kuu aega püsivat tööd, enne kui laeval „elu sisse“ saab. Kuivõrra sõbralikud olid meie vastu sakslased, näitab juba see, et enne laevast lahkumist kahurite lukud kangidega purustasid ja tükid merde pildusid. Ei saa ka jätta nimetamata, et sakslased oma kõrge kultuuri väljendamiseks rohkesti mustust laeva jätsid.

Paaritunnilise tutvumise järele lahkusin laevast. Kaldal nägin kaitseliitlast, kes laeva valvas. Tuttavatele meremeestele kuulsin, et Pagari tänaval või Narva maanteel olevat moodustatud Mereväe Valitsus. Asusin teele ja pika otsimise järele leidsin viimaks Narva maanteel nüüdses Tallinna Tehnikumi majas Tallinna Rannakaitse Valitsuse. Ilmusin, seletasin, kes olen ja sain ettekirjutuse, olles määratud s/l. „Biiberi“ vanemaks ohvitseriks, minna laevale ja asuda selle meeskonna formeerimisele. Järgmisel päeval, s. o.

19. novembril tulin vara hommikul laeva ja asusin tööle. Sadama tehastele andsin tellimise laeva kiireks kordaseadmiseks ja sakslaste poolt juba alatud tööde jätkamiseks.

Samal ja järgmistel päevadel ilmusid laeva ohvitserid ja meeskond. Meeskonda tuli võtta juhuslisi meremehi. Mäletan veel, et esimesed madrused, vist 16—17 inimest, võtsin laeva meremeeste-majast; nende hulgas leidis palju tumeda minevikuga isikuid. Vahepeal pandi laevale nimeks „Lembit“. Tööd edenesid jõudsasti, nii et juba 6. detsembril 1918 aastal „Lembit“ võis teha Tallinna reidil esimese proovisõidu.

Laeva komplekteerimine ja varustamine nõudis hoogsat ja kavakindlat tööd. Nagu juba tähendatud, koosnes laeva meeskond juhuslistest meremeestest, kelledest suur osa ei olnud kunagi teeninud sõjalaevastikus, nii oli siis õige raske leida vilunud spetsialiste. Puudusid samuti igasugused seadused ja määrad, millele järele talitada, tuli oludekohaselt käsitada endiseid vene seadusi, mis aga ei olnud ajakohased ega vastanud meie oludele kaugeltki. Sõjaväeline kord puudus esialgul täielikult. Laeva varustamiseks puudusid ladud ja tagavarad. Tuli otsida ja võtta, kus aga midagi leidis.

Relvu laeval ei olnud. Läksin kaitseliidu staapi Brooksmäel. Seal peeti parajasti hra Pitka juhatusel kaitseliidu salajast koosolekut. Suure usutlemise peale lasti mind tema jutule. Tegin selgeks olukorra tõsiduse ja tähtsuse. Hra Pitka korraldusel anti minule välja põrandalusest relvadelaost 8 püssi (karabiinid), mis voorimehega laevale viisin. Need olid esimesed relvad „Lembit'ul“.

16. detsembril tuli laeva Vabadussõja üldtuntud kangelane admiral Johan Pitka, tolkorral veel eraisikuna, rietatud lihtsas kasukas, karvmütsis, kuid täieliselt relvades. Komandör, kes teda ei tundnud, kurjustas, miks tundmata eraisikuid laeva lubatakse, sest oli ju siis aeg, kus igat vastutulijat võis pidada vaenlaseks. Informeerisin härra Pitkat laeva seisukorra üle. Juba järgmisel päeval tuli ta tagasi, varustatud Sõjainistri volitusega, kui Eesti Vabariigi Merejõudude tegelik esimene juhataja.

19. detsembril ilmus laeva Vabadussõjast tuntud vanem-leitnant Jaan Klaar, kes oli määratud „Lembit'u“ komandöriks. Järgnesid energilised käsud ettevalmistamiseks väljasõidule. 22. detsembril vara hommikust hilja õõni varustati laeva toiduga, veega ja laske-moonaga. Öösel tulid laevale esimesed kapten Pitka poolt kogutud dessant-osad ja 22.—23. detsembri ööl 1918 a. lahkus Eesti esimene sõjalaev Tallinna sadamast meie kodumaa kaitseks esimesele ajaloolisele sõjakäigule merel.

Sellest päevast peale kuni Vabadussõja lõpuni ei puudunud s/l. „Lembit“ ühestki sõjakäigust. Ei peetud jõulusid ega teisi pühi. Jõululaupäeva hommikul tulime merelt dessant-operatsioonist ja juba jõulu esimese püha ööl sõitsime jälle merele tagasi. Paljudest hulljulgetest sõjakäikudest ja dessant-operatsioonidest s/l. „Lembit'ul“ seisab alati elavalt mees episood:

18. jaanuaril 1919 a. dessant hommikul ööl Mereküla all. Suure lainetuse tagajärjel paadid purunesid kividel, mehed aga, püssid hambus, ujusid kaldale ja tormasid seal vaenlase kallale. Peale dessandi maalesaatmist sõitsime Narva-Jõesuu alla, kus selle ümbrust pommitasime ja peale lõunat videvikul Narva - Jõesuhu sisse sõitsime.

Meeltliigutav pilt: s/l. „Lembit“ sõidab Narva jõkke, paksud, mustad suitsupilved tõusevad kõrgele vastu taevast; juba videvik, — laeva kahurid kargatavad kogupaukusi vaenlasepoole kaldale; laeval mängib orkester Eesti hümmi, kaldal hõiskab ja tervitab määratu rahvahulk, paljudel pisarad silmis. Paljud nutsid rõõmu pärast, pääsedes toore vägivaldalt ja halastamatu tapmise eest. Päästjana, kaitsjana ilmus neile meie esimene Eesti sõjalaev „Lembit“.

* * *

Suurtükilaev „Lembit“ on oma töö teinud, on aega vanaks saanud... Nüüd on ka aeg temal puhkusele minna.

S/l. „Lembit“ lahkub küll rivist, kuid tema tehtud töö ja suured teened kodumaa kaitsmisel jäävad igavesti püsima Eesti ajalukku.

*

„Lembit“ lammutamisele.

Vähesed ehk ainult ei tea meie sõjalaev „Lembitust“. Meie pealinnalastele on hästi mees, millise põnevusega jälgiti 1918 aasta lõpul ja 1919 aasta algul tema mereoperatsioone, narva-jõesuulastel on mees „Lembitu“ ajalooline sissesõit 1919 aastal.

„Lembitut“ tuntakse kui peastjat Loksal, Tsitris, Vösul ja Kundas; „Lembitut“ tunneb ka Ingerimaa rannik.

Veel suurem tähtsus on „Lembitul“ meie sõjalaevastiku hällilaevana. Peaaegu kogu meie mereväe ohvitserkond on temalt läbi käinud. Temal võrsus esimene lend mereväe kadette ja omandas esimesi praktilisi kogemusi II lend. See kõik õigustab rõhutada „Lembitu“ vaimu, mille põhitooniks: isamaa-armastus, vahvus ja eneseohverdus. . . .

* * *

Paljuid seovad „Lembit'uga“ ununemata mälestused. Teade „Lembitu“ lammutamisest tundus nii paljudelegi valusana.

22. detsembril otsustati lõplikult „Lembitu“ saatus. See on 8 aastat hiljem, kui „Lembit“ esimest korda läks välja vaenlase vastu. Sel saatuslikul päeval pühitses laev ka oma viimast aastapäeva. Ühiskajutisse olid kogunud laeva ohvitserid, külalised, rõhuvas enamuses kõik endised „lembitlased“. Koosviibimine möödus vaikselt — tundus, et siin ei ole aastapäeva pühitsemine, vaid leina-mälestus.

Kõiki valdasid mälestused möödunud aegust: „Kas mäletad M., kuidas Sa magasid seal nurgas?“ „Kas mäletad M aega, kus meil kahe peale ainult üks lusikas oli?“ „Mäletad lahingut seal ja seal?“

* * *

„Lembit on juba 20 aastane. Ta lasti vette Peterburis Neeva laevaehituse tehastes 1907 a. kahurlaev „Bobr“ nimetuse all. Ehitati jögedel tegutsemiseks ja oli määratud Vene Kauge-Ida piirijõe Amuri jaoks. Tema eriline konstruktsioon ei võimaldanud aga saatmist ulgumere kaudu Kauge-Idasse. Tahes-tahtmata tuli kasutada „Bobr“it“ Läänemerel, ehkki küll olukorrale mitte täitsa sobivat. 1918 aastal sattus „Bobr“ sakslaste kätte ja nimetati ümberistimisel „Biber“iks“. Sakslased kavatsesid laeva remonteerida, milleks laev Turust Tallinna toodi.

Kuid seal ilmus juba pretendent noore Eesti vabariigi näol, ja 18. novem. 1918 a. kergib „Bobrile“ sini-must-valge Eesti rahvuslipp ning „Bobr“ — „Biber“ muutub üle-öö Eesti „Lembituks“.

22. detsembril 1918 a. läheb „Lembit“ esimesele operatsioonile, mis laeval ühtlasi ka esimeseks lahinguristimiseks. Hiljem näeme „Lem-

bitu“ kõigis mereoperatsioonides. Eriti tähelepanu vääriv oli sissetung Väina jõkke rannakindluste tulepiirkonnas 2. juulil 1919 a.

Kõik need operatsioonid on „Lembitu“ nime kirjutanud ajalukku sama jäädavalt kui samanimelise rahvuskangelase oma 700 aasta eest...

* * *

„Lembitu“ lammutamine on tingitud tema vanusest. Keskmiseks eaks loetakse sõjalaevale harilikult 15 aastat, kuna „Lembitu“ seljataga, nagu öeldud, juba 20 aastane tegevus. Pealegi on laev vananenud tüüpi ja meie oludele mittevastav, kuigi senine kasutus osutus produktiivseks, olles muu seas õppelaevaks merkadettidele ja allohvitseridele. „Lembit“ on viibinud ka välismail mitmel korral. 1921 a. isegi Lätis, Poolas ja Saksamaal.

Tüübi poolest on tema kahurlaev, vee väljasurve — 875 tonni, kiirus J. H. P. 800 juures 12 sõlme. Pikkus 66,7, laius 11 ja sügavus 3, 5 meetrit. Relvastatud on ta 2—100 mm ja 4—75 mm kahuriga, peale selle kiirlaskja õhulaske kahur. Meeskond 140 meest.

Mis puutub „Lembitu“ mälestusesemetesse, siis omab Sõjamuuseum tema esimese lipu kui ka viimase lipu ja vimpli.

On juttu olnud ka „Lembitu“ kui meie esimese sõjalaeva, mille nimi nii väga ligidalt seotud Vabadussõjaga, alalhoidmisest, kuid suured korrashoiu kulud ei võimalda selle ilusa mõtte teostamist.

Jääb vaid lohutuseks vaikne lootus — näha varsti meie merejõude koosseisus uut ja veelgi võimsamat „Lembitu“... Lgs.

Ohvitseride õppetööst 2. diviisis.

Sõjaministri käsukirja nr. 550, 27. nov. 1926. täitmiseks on 2. diviisis organiseeritud ohvitseride õppetööd. Läbirääkimisel 2. diviisi ülema, kindralstaabi kindral-major Reek'iga, andis viimane lahkesti nende tööde organisatsiooni ja läbiviimise kohta täielikuma ülevaate. Et ohvitseride õppetööde küsimus väeosades meil on üldise huviga, siis avaldame siinkohal 2. diviisi ülema poolt saadetud materjalid ühes kindral Reek'i seletusega.

Meil on tarvilik korraldada väeosades loenguid, mis arendaksid ohvitseride üldist silmaringi ja süvendaksid tema intelligentsi. Niisuguste loengute korraldamiseks (v. minu poolt diviisile antud „Juhendid“, §§ 1, 3, 6, 8—esimesed lõiked) olen astunud läbirääkimisse meie tuntumate seltskonnategelastega, kes on lahkesti lubanud esineda ettekannetega.

Nii kõneleb kindral Laidoner Tartus ja võimaluse korral ka Võrus järgmiste teemide peale:

1. Rahvasteliit ja desarmeerimise küsimus.
2. Meie välispoliitilised vahekorrad ja Balti riikide liit.
3. Ohvitseride ja seltskonna vahekord meil ja teistes riikides.
4. Meie rahva ajalooline arenemine ja iseisvus.

Peale kindral Laidoneri lubasid minule lahkesti oma kaastööd hrad J. Tõnisson, prof. Piip, O. Strandmann ja mõned ülikooli õppejõud.

2. Ohvitseride taktikaliste õppetööde korraldamiseks tuli diviisis valmistada ette väeosade ülemaid, kelle õlgadel see töö lasub. Selleks olid korraldatud detsembrikuu lõpul 1926.

väeosade ülematele lühikeseajalised kursused, kus konkreetse ülesande põhjal selgitati välja selle meetodi põhijooned, mis on aluseks taktikaliste ülesannete lahendamisel.

Kursused andsid häid tulemusi.

Et tõsta ohvitseride praktilist oskust sõdurite kasvatamise ja väljaõppe alal (v. „Juhendid“ §§ 28 — 30), selleks olen organiseerinud ühenädalised kursused diviisi õppekompanii juures. Kursustele on koondatud ohvitseride kõigist väeosadest. Kursuste tähtsaim eesmärk on: näitlikkude praktiliste õppetundide läbitöötamisega ohvitseridele praktiliselt kätte näidata paremaid õppemeetodeid sõdurite kasvatamise ja väljaõppe alal.

Kursuste korraldamiseks aitab kaasa kindralstaabist major Siir, kelle poolt ühtlasi kursustel antakse lühemaid praktilisi näpunäiteid selle kohta, kuidas valmistada tarvilikke lihtsamaid õppevahendeid.“

Nagu eeltoodud ülevaatest näha, 2. diviisis ohvitseride õppetööd on alanud lühikeseajaliste kursustega, kus praktiliselt ette valmistatakse neid, kes pärast teiste õppetööd peavad juhutama. Niisugused lühikeseajalised kursused diviisides on uudiseks meie kaitseväge kaadri väljaõppe alal. Ei ole kahtlust, et nad annavad kõigeparemaid tagajärgi, nagu seda juba nüüd võib tõendada 2. diviisist saadud kogemuste põhjal. Sellepärast jääb kõigiti soovida, et neid püütaks korraldada ka teistes diviisides sedamööda, kuidas seda võimaldavad meil olevad tööjõud.

Juhendid 2. diviisi ohvitseride talvisteks õppusteks.

I. Üldised alused.

§ 1. Ohvitseride talviste õppuste eesmärgiks on: Laiendada ohvitseride silmaringi ja süvendada nende intelligentsi; värskendada ja täiendada ohvitseride tehnilisi teadmisi; ette valmistada ohvitseride taktikaliseks tegevuseks, arendades neis sõjalise olukorra analüüsimisoskust ja otsustamisvõimet; täiendada ja arendada ohvitseride kui õpetajate-instruktorite didaktilist ja õppemeetodilist oskust ainete käsitamisel sõdureile.

§ 2. Ohvitseride väljaõppe ja kasvatuse eest on vastutavad: diviisi suurtükiväe ülem ja rügemendi-ülemad — neile alluvate ohvitseride suhtes, ja minu abi — kõigi jalaväe ohvitseride ning eriti õppekompanii ohvitseride suhtes.

Ohvitseride väljaõppe ja kasvatuse teostamisel peab igal sammul väljenduma mainitud ülemate isik. Nimetatud ülemad peavad avaldama sellel alal kõige suuremat aktiivsust ja isikliku mõju, peavad selks kasutama igat ühust ja koondama kogu oma jõu, mõistuse ja oskuse selleks, et neile alluvad ohvitserid saaksid võimalikult parema ettevalmistuse.

Sellejuures peab silmas pidama, et ohvitseride talvised õppused on parimaks abinõuks vaimlise (intellektuaalse) side loomiseks ülema ja neile alluvate ohvitseride vahel.

§ 3. Paragrahv I tähendatud eesmärgi saavutamiseks on abinõudeks loengud; taktikalised harjutused kaartidel ja maastikul; praktilised õppetunnid.

Iga väeosa ülema püha kohus on otsida ja luua soodsaid võimalusi nimetatud loengute, harjutuste ja praktiliste õppetundide toimetamiseks, et rauge-mata arendada ohvitseride kutse (professionaal) oskust.

§ 4. Paragrahv 2. nimetatud ülemad, vastavalt kõrgemalt saadud juhtnõuetele, organiseerivad ja juhivad ja kontroleerivad neile alluvate ohvitseride talviseid õppusi.

Organiseerida õppust — tähendab eestkäit iseenesele täpselt ette kujutada need resultaadid, mida õppustega tahetakse saavutada ja vastavalt taotletavatele resultaatidele kokku seada selge ning täpne õppuste kava, milles on ära tähendatud iga üksiku õppuse eesmärk ja aja jaotus.

Kavale peavad järgnema korraldused õppustest osavõtjale, mis igale neist täpselt ja selgelt ära näitaks, misugune osa on osavõtjal õppuste tervikus; sellejuures peab olema ära tähendatud ka abinõud, mis osavõtjal tuleb õppustel kasutada. Kavas peab olema selgesti ära tähendatud ka väeosa ülema enese osa õppuste teostamiseks, s.o. peab olema ära tähendatud, mis ülem isiklikult tahab õppustel teha.

Juhtida õppust — tähendab anda oma abilistele õppuste kestvusel tarvilikke direktiive, et väljatöötatud kava täide viidaks ja et õppus areneks nii nagu ülem seda tahab.

Kontroleerida õppust — tähendab katkematult jälgida õppuste käiku ja osade täitmist õppustest osavõtjate poolt, et juht võiks õigel ajal sisse viia parandusi, mis tingitud olukorrast või õppustel saavutatud kogemustest.

§ 5. Talvised õppused jagunevad: silmaringi üldarendavateks õppusteks; tehniliste teadmiste täiendamiseks korraldatud õppusteks (need õppused on aluseks taktikaliste õppuste korralikule sooritamisele); taktikalise ettevalmistuse õppusteks; õpetaja-instruktori ettevalmistuse õppusteks (praktilised tunnid.)

II. Silmaringi arendavad õppused.

§ 6. Silmaringi arendamiseks teostatakse seeria loenguid eesmärgiga:

— süvendada ohvitseride intelligentsi; hoida ohvitseride jooksvate sise- ja välispoliitiliste ning majanduslikkude küsimuste kursis; äratada ja arendada ohvitserkonnas huvi iseseisvaks uurimiseks; harjutada ohvitseride avalikult välja astuma ja seejuures selgesti väljendama oma uurimise tulemusi ning mõtteid.

Teemideks võiksid olla sel alal näiteks:

— Rahvasteliidus ette tulnud tähtsamate küsimuste selgitamine, nagu desarmeerimise probleem; meie majanduslik seisukord ja selle tuleviku väljavaated; Venemaa riikliku korra põhimõtteid; Venemaa sõjaväelise organisatsiooni põhimõtteid; kaitseliidu organisatsioon, praegune seisukord ja arenemise sihtjooned, meie poliitilised parteid ja nende programmid j. n. e.

§ 7. Iga väeosa ülem töötab välja silmaringi üldarendavateks õppusteks teemide nimestiku, mille esitab minule kinnitamiseks.

Suuremates garnisonides, kus asub mitu väeosa, võib aja ja energia säästmiseks korraldada ühiseid loenguid kogu garnisoni ohvitserkonnale. Sel teel on võimalik (suurema arvu ohvitseride juures) valida paremaid ettekandjaid ja paremini läbi viia jõudude jaotust. Kui loengud korraldatakse kogu garnisoni ohvitserkonnale, töötab teemide nimestiku välja ja esitab minule kinnitamiseks garnisoni ülem.

§ 8. Loengute pidamiseks silmaringi arendamiseks tuleb võimalust mööda paluda meie teadusemehi ülikoolist ja tähtsamaid poliitilisi tegelasi.

Osa loenguist tuleb aga siiski paratamatult pidada ohvitseridel enestel, milleks valida hea üldettevalmistusega ohvitser.

Ohvitserid peavad esitama oma loengute konspekti väeosa või garnisoni ülemale (vastavalt § 7-le) kinnitamiseks vähemalt 10 päeva enne teemi avalikku ettekandmist.

Pärast teemi ettekandmist on soovitatav küsimuste ettepanek kuulajate poolt, sest igasugune mõttevahetus teeb ettekande huvitavaks, kisub kaasa pealtkuulajaid ja harjutab ettekandjat ohvitseri leidma alati kiiret vastust ettepanekute küsimusele.

III. Tehniliste teadmiste täiendamiseks korraldatavad õppused.

§ 9. Ka see osa õppustest kujutab enesest loengute seeriat, ainult selle vahega, et siin ettekantavate loengute sisu on juba puht sõjaväetehniline. Nende loengute eesmärgiks on: ohvitseride puhttehniline ettevalmistus taktikaliseks õppusteks ja tegevuseks ning ka siseteenistuse oskuse täiendamine.

§ 10. Loengute teostamisel tulevad aluseks võtta §§ 7 ja 8 esitatud nõuded, välja arvatud § 8 esimene lõige.

Relvliikide tihe koostöö peab loengute korraldamisel väljenduma siin täies ulatuses. Selleks relvliikide ülemate kokkuleppel komandeeritakse ohvitseri ühest relvliigist teise relvliiki loengut ette kandma, kusjuures teatava relvliigi tegevust tutvustatakse ja valgustatakse puhttehnilisest küljest. Näiteks, diviisi suurtükiväe ülem käsutab oma ohvitseri suurtükiväe ala küsimuste selgitamiseks jala- või ratsaväe ossa, kus ohvitseri vastava loenguga esineb, ja vastuoksa. Teemideks sel alal võiksid näiteks olla:

— 2. diviisi suurtükivägi, tema tehnilised ja taktikalised omadused, laskemoon ja selle täiendamine lahingolukorras; — 2. soomusrongide rügemendi soomusrongid ja nende tehnilised ja taktikalised omadused; meie mobiliseeritud pataljoni ja rügemendi koosseis ja nende taktikalised võimed; jalaväe rügemendi side lahingolukorras, põhimõtted ja teostamise võimalused; käsutamise tehnikad ja käskude vormid; noorte väljaõpetamise meetodid; meie uue sisemäärustiku alusjooned j.n.e.

Märkus: §§ 6 ja 10 on toodud vaid teemide näited. Õppusi korraldavad väeosa ja garnisoni ülemad. Tundes lähemalt oma ohvitserkonna teadmisi ja huvisid, seavad nemad kokku iseisvalt teemide nimestikud, arvesse võttes küsimusi, mis neil kõige tarvilikum on loengutega selgitada.

§ 11. Tehniliste teadmiste täiendamiseks peeta- vaid loenguid tuleb korraldada nii, et nad käiksid vastavate taktikaliste õppuste eel. Need loengud peavad andma taktikaliste õppuste teostamisele aluse.

§ 12. Loenguid silmaringi arendamiseks ja puht- tehniliste teadmiste täiendamiseks pidada detsembrist kuni aprillini kaasa arvatud.

Loengud, mis ette kantakse diviisi koosseisu mittekuuluvate isikute poolt, tulevad pidada võimalust mööda teenistusest vabal ajal.

Tehniliste teadmiste täiendamiseks korraldatud loengud organiseerida teenistuse ajal. Et seda teosta- da, tuleb väeosa ülematel koondada ohvitseri loenguile osade kaupa, jättes osa ohvitseri teostama meeskonnaga õppusi ja teise osa koondades loengule.

§ 13. Loengute kestvus (nii silmaringi arendavate kui ka tehniliste teadmiste täiendavate) oleb teemi ulatusest, kuid on soovitatav, et ühe aine ettekandmine kestaks mitte üle ühe tunni 45 min.

Kestvatel loengutel tuleb teha iga 45 min. tagant 15 minutiline vaheaeg.

§ 14. Nii silmaringi arendavatele kui ka tehniliste teadmiste täiendamiseks korraldatud loenguile võib

kaasa tömmata kaitseliidu pealikuid ja reserv-ohvit- sere nende omal soovil.

IV. Taktikalise ettevalmistuse õppused.

§ 15. Taktikalise ettevalmistuse õppused erine- vad täiesti eelmistest sellega, et siin tuleb loo- buda abstraktsest aine käsitamise meeto- dist ja võtta aluseks konkreetne meetod, nimelt ülesannete (cas concret) lahendamine kaardil ja maastikul.

Taktikalise ettevalmistuse õppuste eesmärk on: arendada ohvitserides:

— oskust kiirelt analüüsida sõjalist olukorda, s. o. oskust hinnata olukorda;

— kiiret otsustamisvõimet;

— oskust kiirelt võetud otsust ellu viia, väljen- dades seda selge, lühikese ja täpse käsuna või korral- dustena ning valides käsu edasiandmiseks sidevahendid, mis omaduste poolest on antud olukorras kõige koha- semad.

§ 16. Taktikalise ettevalmistuse õppused jagu- nevad kahte perioodi:

— detsembrist märtsini (viimane välja arvatud) — tegevus relvliikide järele — kaardil ja maastikul;

— märtsis ja aprillis — relvliikide koostegevus — kaardil ja maastikul.

§ 17. Harjutusi kaardil peetakse:

— kas teatud taktikalise ülesande lõplikuks la- hendamiseks,

— või ettevalmistamiseks järgnevale samasugusele harjutusele maastikul.

Esialgul tuleb peamiselt piirduda esimest liiki üles- annetega, hiljem kui tarvilised kogemused omandatud, tulevad käsitamisele võtta ka teist liiki ülesanded.

§ 18. Teise perioodi õppuste teostamiseks suur- tüükiväe ja ratsaväe ohvitserid võimalust mööda ko- mandeeritakse neisse garnisonidesse, kus neid relv- liike ei asu.

§ 19. Taktikalised teemid, mis õppustel tulevad läbi töötada, mõlemate perioodide jaoks töötatakse välja diivisi staabi ülemate poolt minu juhatusel.

§ 20. Taktikalisi õppusi (ülesannete lahendamist) kaardidel või maastikul juhib vastav väeosa ülem.

§ 21. Iga väeosa ülem peab alati silmas pidama, et õppuste edu ja huvi nende vastu on tingitud eeskätt õppuste ettevalmistamisest ja sel- lest, kuidas õppusi juhitakse.

Ülesannete lahendamist juhataja väeosa ülem või tema äraolekul mõni teine vanem ohvitser peavad eeskätt ise süvenema teemisse, teda ise hästi läbi töötama ning põhjalikult ette valmistama õppuste üksikasjalise läbiviimise.

Mida suurem ja põhjalikum on juhataja enese ettevalmistustöö, eriti kui see sünnib maastikul, seda suuremat edu ja huvi asja vastu võib loota. Kui ülesannet lahendatakse maastikul, peab juhataja enne lahendamist osavõtjate ohvitseridega maastikule mine- mist isiklikult harjutuse maastikul põhjalikult läbi uurima ja ise ära lahendama.

§ 22. Harjutuste läbiviimiseks harilikult jaota- takse ohvitserid kahte gruppi:

1. Vanemate juhtidega pataljoni (grupi) ja vane- mate kompanii (patarei) ülematega lahendatakse rüge- mendi ülesanne;

2. Nooremate juhtidega — nooremate kompanii (patarei) ülematega ja nooremate ohvitseridega — lahendatakse pataljoni, kompanii ja rühma ülesanded, kusjuures lahendamiseks tuleb võtta üks õpetlikuma- test pataljoni ülesannetest juhtide poolt lahendatud ülesannetest, pärast I. grupi ülesande lahendamist.

§ 23. Harjutuste tehniline läbiviimine sünnib ha- rilikult järgmiselt:

— saades diviisi ülemalt teemi (olukorra ja üles- ande) õppuste juhataja väeosa ülem määrab osavõtjad vanemate ohvitseride ülesande lahendamiseks (mä-

rates neid rügemendi- või pataljoniülemateks). Viimased kirjutavad käsud ja korraldused ja esitavad nad õppuste juhatajale.

Õppuste juhataja vaatab need käsud läbi, mille järele teostatakse:

— võetud otsuste ja antud käskude arutus;
— täiendavate andmete andmine ja kiire otsuse võtmine, käskude redaktsioon ja edasisaatmine vastavalt uuele olukorrale;

— juhataja lõplik kokkuvõtte lahendamisel saadud õpistest.

§ 24. Iga kord enne ülesande lahendamisele asumist tuleb osavõtjatele lühidalt, kuid asjalikult ja selgelt meelde tuletada põhimõtted, mis on aluseks sellele taktikalisele tegevusele, mis lahendamisele tuleb.

§ 25. Ülesannete lahendamisel väeosa ülem määrab ära õiged otsused või tegevuskavad ja ühtlasi tegevusejate eksimised. Igal juhtumisel tuleb seda teha aga põhjendades sel viisil, et harjutusest osavõtjatele anda võimalust kasutada väeosa ülema teadmisi ja kogemusi. Sellejuures peab silmas pidama, et iseäralihtsamatel ülesannetel võib olla mitu lahendust, ja et eksisammude äranäitamine sünniks nii, et see ülesande täitjat ei haavaks ega halvaks usku enesesse või hävitaks huvi asja vastu. Väeosa ülema heatahtlikkus peab sarnastel silmapilkel paistma kõige selgemalt ja kõik näpunäited ning parandused peavad väljendatama viisakas vormis.

Piinlikult tuleb hoiduda oma otsuse pealesurumise eest; iga osavõtja otsust tuleb kaaluda ja selgitada, kuivõrd otsusetegija on läbi mõelnud olukorra peategurid ja nende mõju silmas pidanud.

Selgitades pärast ülesande läbitöötamist käsitatud taktikalise tegevuse tähtsamaid osi, tehtud otsusi või ettetulnud eksisamme, tuleb osavõtjaid ergutada elavale mõttevahetusele.

§ 26. Iga hariutus kaardil ei või kesta üle kolme tunni ja maastikul üle poole päeva.

§ 27. Ohvitseride tutvustamise sõjalise olukorra analüüsi (olukorra hinnangu) meetoditega võtan enese peale. Selleks õppuseks järgneb minu poolt erikorraldus.

Et kergendada käesolevate juhtnõrde teostamist, saab ühtlasi minu poolt korraldatud väeosade ülematele ja osale vanemaist ohvitserest detsembrikuus üks näitlik õppus kaardil ja hiljem maastikul.

V. Praktilised õppetunnid.

§ 28. Praktiliste õppetundide eesmärk on:
— anda ohvitseridele kui õpetajatele-instruktoritele praktilisi oskusi mitmesuguste õppetundide korraldamise ja läbiviimise alal.

— uurida ja selgitada neid õppemeetode, mida kõige tagajärjekamalt võiks kasutada meie oludes sõdurite kasvatamisel ja õpetamisel;

— välja selgitada, missugused õppevahendeid oleks meie oludes kõige otstarbekohasemad.

§ 29. Praktilised õppetunnid jagunevad näitlikkudeks ja iseseisvateks. Esimesed kantakse ohvitseridele ette ohvitseride õppuste juhatajate või nende poolt määratud ohvitseri poolt, kes õppealal on hästi vilunud ja kogenenud; teised teostatakse pärast näitlikke õppetunde nooremate ohvitseride poolt, kellele tarviline vilumus õpetamise alal veel puudub.

§ 30. Lähemad juhtnõrid praktiliste õppetundide korraldamise ja teostamise kohta v. kindralstaabi ülema poolt 27. nov. s. a. ajutiseks tarvitamiseks kindritatud juhendites ohvitseride loengute ja praktiliste õppetundide korraldamiseks väeosades.

Kindralstaabi kindral-major.

N. Reek.

O. Plaks.

Kindralstaabi major,
staabi ülema kt.

Taktikaline õppus

2. diviisi väeosade ülematele 18.—20. detsembrini s. a.

H. Matson.

Sõjainistri käsukirjaga nr. 550 m. a. kästakse väeosades korraldada talviseid õppusi ohvitseridele. Ühelajal sellega saadeti diviisidesse käsitamiseks Kindralstaabi poolt välja töötatud „Juhendid ohvitseride loengute ja praktiliste õppetundide korraldamiseks väeosades“.

Veel enne nimetatud „Juhendite“ saamist Kindralstaabist asus 2. diviisi ülem oma diviisi väeosade ohvitseride talviste õppuste üldiste juhtnõrde kokkuseadmisele. Juba 6. detsembril ilmus diviisi ülema käsukiri nr. 90, kus kästakse eelpoolnimetatud Sõjainistri käsukirja täitmiseks ja Kindralstaabi poolt antud „Juhendite“ täienduseks 2. diviisi ohvitseride talviste õppuste korraldamisel tarvitusele võtta diviisi ülema sama käsukirja juures avaldatud juhendid.

Viimaste § 27 kõlab järgmiselt: „Ohvitseride tutvustamise sõjalise olukorra analüüsi (olukorra hinnangu) meetoditega võtan enese päale. Selleks

õppuseks järgneb minu poolt erikorraldus.

„Et kergendada käesolevate juhendite teostamist, saab minu poolt ühtlasi korraldatud väeosade ülematele ja osale vanemaist ohvitseridest detsembrikuus üks näitlik õppus kaardil ja hiljem maastikul“.

Nimetatud paragrahvi esimese poole osaliseks teostamiseks kasutas diviisi ülem oma ametsõite Valka, Võrru ja Petseri, kus andis ülevaate kohapääsetele ohvitseridele sõjalise olukorra hinnangu meetoditest. Lubatud kava aga teostati täielikult erilistel õppustel, milleks koondati Tartu väeosade ülemad ja osalt ka pataljoni ja vastavate üksuste ülemaid. Õppustest võtsid osa ka kohalikud kaitsemaleva päälid. Üldse võttis õppustest osa 16 ohvitseri. Õppusi juhatas isiklikult diviisi ülem, kindralstaabi kindral-major N. Reek, tema abiks oli kindralstaabi-major Tomberg.

Taktikaline õppus II diviisi väeosa ülematele II diviisi suurtükiväe ohvitseride kasiinos.

Paremalt vasakule: kindral-majoor Reek, majoor Tomberg, kol.-ltm. Unt (Tartu mk. kaitsemaleva päälük), kapten Avotin, kolonel Kubbo, majoor Plaks, majoor Matsson, kapten Tomson, kapten Reinhold, kolonel Feofanov, majoor Tulj, kol.-ltm. Oinas, kolonel Kruus, kapten Sarsen (Taartu linna kaitsemaleva päälük), majoor Bassen-Spiller, majoor Krappe, majoor Koern, kol.-ltm. Schmidt.

Üksikasjalisem õppuste kava oli järgmine:

Laupäeval — 18. detsembril:

kella 8—10,30:

- a) Tutvunemine õppuste eesmärgiga;
- b) olukorra elementide hindamise meetod.

Kella 16—17,30:

Sõjaväeline rännak (ettevalmistav loeng harjutusele kaardil).

Pühapäeval — 19. detsembril:

Kella 8—12:

Harjutus kaardil: rännaku organiseerimine ja väeosade puhkusele asetamine.

Kella 16—18:

Kaitselahingu ettevalmistus ja tule tähtsus kaitselahingus.

Esmaspäeval — 20. detsembril:

Kella 8—12:

Harjutus kaardil: kaitse organiseerimine ja tuleplaani kokkuseadmine.

Kella 16—18:

Kaitsekäsu redaktsioon.

Kella 18,30—19,30:

Lõppkokkuvõte.

Nagu käesolevast kavast näha, põhjendavad õppused täielikult töö-meetodile. Loenguid peeti ainult niipalju, et oleksid selgitatud need alused, millele põhjenes järgnev praktiline töö. Õppused olid osavõtjatele vaimliseks traininguks, loogilise mõtlemisviisi arendamiseks ja praktiliste ülesannete sooritamiseks. Seega oli õppuste korraldamisel täiel määral peetud kinni diviisi juhendite § 24, kus nõutakse, et igakord enne ülesande lahendamisele asumist tuleb osavõtjaile lühidalt, kuid asjalikult ja selgelt meelde tuletada põhimõtted, mis on aluseks sellele taktikalisele tegevusele, mis tuleb lahendamisele.

Õppustel töötas kogu auditoorium suure innuga; siin ei olnud sarnast nähtust, et loeb üks ja kuulavad kümned, vaid siin töötasid

kõik suure püsivuse ja hoolega, kusjuures töö oli väga asjalik. Tööde juhtidel olid teemid juba enne tööde algust täiesti läbi mõeldud ja järele kaalutud. Mitte midagi üleaurust. Ettetoodud arvamised ja väljendatud otsused olid kuni täpsusteni viimistletud ning põhjendatud.

Auditooriumi suur huvi õppuste vastu selgub kõige paremini sellest, et mõttevahetus juhatusega ja omavahel oli kogu aeg väga elav. Kogu aeg püsis tihe kontakt juhatuse ja auditooriumi vahel. Õppused olid korraldatud nii, et nad tahtmatult kiskusid kaasa.

Selgema pildi saamiseks õppustest kirjeldame töökava pisut üksikasjalisemalt.

1. tööpäev. Diviisi ülem kindral Reek tutvustas lühemas kõnes õppusteks kokkukogunuid nende põhimõtetega ja eesmärkidega, mids tahetakse õppustega saavutada. Need olid peajoontes järgmised:

a) Tutvustada vanemaid rivijuhte sõjalise olukorra analüüsi meetoditega;

b) anda neile praktilist oskust alluvate ohvitseride taktikaliseks õpetamiseks ja õppuste korraldamiseks;

c) tutvustada juhte modern-relvade käsitamiskiisidega sõjalises olukorras ja

d) ühtlustada ideid ja meetode sõjaliste küsimuste käsitlemisel.

Pärast lühikest sissejuhatavat kõnet asus kindral Reek olukorra elementide analüüsi valgustamiseks.

Täpselt ja loogiliselt formuleeritud, väljendusrikkalt ja piltlikult ette kantud, köitis see loeng äärmiselt kõiki kuulajaid. Kuulajaskond märkis omale üles need peamised põhimõtted, et seda meetodi ja neid ideid kohe kasutada järgnevatel praktilistel töödel.

Esimese päeva pärastlõunasel õppusel selgitas major Tomberg kuulajaskonnale sõjaväelise rännaku põhimõtteid.

Ettekandja jaotas teemi kahte ossa:

I osa — sõjaväelise rännaku üldmõisted;

II osa — rännaku korraldamise üksikasjad.

Esimeses osas selgitas ettekandja peamiselt neid põhitegureid, mis on mõõduandvad sõjaväelise rännaku korraldamisel (sõduri poolt kantav raskus, rännaku pikkus, rännaku kiirus) ja ühtlasi ka abinõude kasutamist, kuidas rännaku loomuliku järeldusega — väsimusega võidelda (toitmine, jalanõud ja rakmed, puhkus, rännakdistsipliin).

Teises osas anti juba üksikasjalisemaid selgitusi rännaku korraldamise kohta. Siin käsitati ühtlasi ka õisete rännakute korraldamise põhimõtteid ja neid raskusi, mis on seotud viimasega.

Kõige huvitavamaks kujunes loengu teises osas rännaku ettevalmistamise töö: siin selgitati väga reljeefselt, et rännaku ettevalmistuses on võimalus ette näha palju peensusi ja täpsusi

võrdlemisi lihtsate arvestuste abil ja iseäranis graafilise meetodi tarvitamisega. Selgus, et rännakkäsu, mille kokkuseadmine võtab tihti palju aega ja energiat, samuti võib väljendada väga lihtsa tabeli abil.

Loengu kestvusel ja lõpul täiendas ja selgitas kindral Reek omalt poolt veel rännakusse puutuvaid küsimusi nii oma kogemuste kui ka meetodi põhjal.

2. tööpäev algas eelmisel õhtul kuulajaskonnale antud taktikalise ülesande lahendamiseks. Peale ülesande oli kõigile õppustest osavõtjale antud ka kõik tarvilised andmed ülesande lahendamiseks ja vastavad abinõud selleks: üld- ja eriolukord, kõrgema üksuse opraatiiv käsud vägede ja seljataguse korraldamiseks, täiendavad andmed olukorrast, tarvilikud koosseisud, andmed relvade omaduste, laskemoona, väeosade liikumisvõime, rännakolonni pikkuse j.n.e kohta. Et kogu see materjal ja tegevuskoha kaardid olid varakult kuulajaskonnale välja antud, siis võisid viimased juba enne ülesande lahendamise algust neist hankida kõik tarvilikud teated ja andmed olukorrast ning järgmisel päeval asuda otsekohe tööle.

Seepärast algaski teine tööpäev otsekohe ülesande lahendamiseks.

Eelmisel päeval ettevalmistava loenguga rännaku korraldamiseks antud meetodi kasutamist näidati nüüd praktiliselt taktikalise ülesande lahendamisel. Kuulajaid ei lastud veel iseseisvalt ülesande lahendamisele asuda, vaid nende tööd juhiti igal sammul juhatuse poolt kindla meetodi järele.

Väga osavasti juhitud, olid kuulajad kõik kibedasti töös nii olukorra hinnangul, rännaku ettevalmistusel ja selle läbiviimisel kui ka vägede puhkusele asetamisel.

Selle süstemaatilise tööga ja juhtimisega saavutati ühine otsus, ühine mõtlemise-distsipliin, ühine vaade konkreetseks ülesande lahendamiseks. Sellega ei antud mitte šabloon, vaid kuulajaskonnale poogiti külge ja anti kindel meetod, kuidas otsus peab konkreetsetes küsimustes välja arenema täiesti loogiliselt ja vastavalt olukorrale.

Teise tööpäeva pärastlõunane õppus algas jällegi kindral Reek'i lühikese sissejuhatava kõnega, milles selgitati kaitse tähtsust ja eriti alla kriipsutati tule tähtsust kaitsele.

Sellele järgnes major Tombergi loeng kaitsest. Et kaitsetegevus tugineb peaausjalikult tulele ja eriti jalaväe raskete ja kergete auto-maat-relvade tulele, siis kujunes loeng ka vastavalt tule korraldamise põhimõtete selgitamisele. Loeng oli väga huvitav ja köitis kogu ajaks kuulajaskonna. Kui läbi oli võetud mitmesuguste tulede korraldamise ja nende vas-

tastikuse tegevuse põhimõtted, selgitati lõpuks veel laskemoonaga varustamise küsimust ja seda, milliseid punkte ja missuguses järjekorras peab eneses sisaldama kaitsekäsk.

Seejärel võttis uuesti sõna diviisi ülem kindral Reek, kes täiendavalt selgitas kaitse korraldamise põhimõtteid üldiselt ja eriti oma kogemuste alusel.

Et kaitsekorraldus on üks raskemaid sõjalises olukorras, siis nõuab tema äraõppimine ja selgitamine väga palju aega ja uurimist ning paljude praktiliste harjutuste sooritamist.

Väga lähedases ühenduses kaitsekorraldusega seisab ka maastiku otstarbekohane kasutamine relvade tõhukuse tõstmiseks ja väeosade otstarbekohasemaks paigutamiseks; seepärast on maastiku uurimine siin erilise tähtsusega. Viimase uurimise kohta andis major Tomberg kindla ja täpse meetodi kaitselahingu korraldamist selgitavale loengule järgnevas loengus.

Veel samal õhtul jagati välja kuulajatele järgmisel päeval kavatsetava taktikalise harjutuse ülesanne, mis koosnes üld- ja eriolukorrast, kõrgema üksuse juhi poolt saadud korraldustest ja kõrgema juhi operatiiv käsust kaitse korraldamiseks. Viimases oli meeleldi jäetud osa küsimusi lahendamata, sest seda pidid tegema kuulajad ise, keda õppustel pandi ülesande lahendaja seisukorda.

3. tööpäev algas taktikalise ülesande lahendamisega kaardil, mille teemid jällegi olid juba eelmisel õhtul kuulajatele välja antud — olukorraga tutvunemiseks. Ülesande lahendamise meetod oli analoogiline eelmisele; juhatus juhtis õppuste käiku, kuulajaskond hindas olukorda, tegi otsuse ja põhjendas oma otsust nende väidetega, mis sundisid võtma ühe või teise otsuse. Tihti oli otsusi niipalju kui palju oli kuulajaid, igal omad väited, igal oma arvamine, kuid pikema selgituse ja asjasse süvenemise järele jäi püsima vaid üks otsus, ja see oli — juhatuse otsus.

See on ka väga arusaadav, sest juhatus oli selle ülesande ise enne lahendanud põhjalikult, teda mitte üksi kaardi järele kauemat aega uurinud, vaid ka maastikul viimase kui künka läbi sõitnud ja läbi uurinud, nii et võis oma väiteid alati täielikult põhjendada.

Põhjalik õppuste ettevalmistus loob ühise keele, ühise arusaamise ja ühise otsuse juhatuse ja kuulajaskonna vahel ja üheks peamiseks õppuste eesmärgiks oligi ühise otsuse, ühise doktriini saavutamine, mis käesolevatel õppustel ka täiesti õnnestus.

3. tööpäeva pärastlõunases kavas oli kaitsekäsu redigeerimine. Ülesandes antud olukord oli eelmistes õppetundides täpselt sel-

gitatud, üksikasjad peajoonetes ära otsustatud; nüüd kirjutas iga õppustest osavõtja omaette kaitsekäsu. Selle eesmärk oli — harjutada väljendama lühidalt, selgelt ja täpselt tehtud otsust ja selle põhjal antavaid korraldusi.

See oli viimane harjutus õppekava järele.

2. diviisi kolmepäevased vanemate ohvitseride taktikalised õppused lõppesid diviisi ülema kindral Reek'i lõppsõnaga, kus kokkuvõetult öeldi järgmist:

Sõjapidamise printsiibid on vähearvulised ja nad kõik on võrdlemisi lihtsad, kuid nende kasutamine praktikas on siiski väga raske olukorra varieerumise ja mitmekesiduse tõttu. Sõjas ei ole kaht ühesugust olukorda ja sõjaliste printsiipide kasutamiseks pole seepärast võimalust anda kindlaid reegleid.

Sõjapidamine on kunst, mitte aga täpsete teaduste ala. Juht peab võima otsustada kiirelt igas olukorras, ja seda ta peab õppima ning harjutama. Juhi otsuse aluseks on olukorra hinnang, kus arvestatakse kõikide olukorra elementidega.

Teoreetiline ettevalmistus käigu koos praktikulistega, muidu õppuste tulemused võivad jääda ühekülgeteks ja inimene võib areneda ühekülgselt.

Lühikeses kolmepäevases töös püüdsin major Tombergi lahel kaasa selgitada, kuidas tuleb juhtida ja läbi viia talviseid praktilisi töid taktika alal.

Selgitasin, kuidas tuleb toimetada olukorra hinnangut, kuidas olukorda loogiliselt analüüsida, kuidas asuda otsuse tegemisele, kuidas otstarbekohaselt kasutada vägesid ja relvu vastavalt võetud otsusele.

Õppuste kestel tekkinud mõttevahetused selgitasid meie vastatikkuseid vahekordi, ühtlustasid ideid, meetodi ja, loodan, aitasid kindlasti kaasa selleks, et teil on seda kergem korraldada oma alluvate ohvitseridega talviseid õppusi siin saadud õpiste alusel.

Modern taktika ja sõjapedagoogika põhimõtted, mida katsusime selle lühikese aja kestel selgitada, olid järgmised:

1. Automaat relvade äärmiselt suur tähtsus ja nende laialdane tarvita mine tulejõu peateguritena. Sel alal selgitati teile tule võrratut tähtsust praegusa aja lahingus, kus tulejõud on lahingutegevuse põhjapanevaks aluseks.

2. Ühes tulejõu kasvamisega suureneb ka maastiku tähtsus sõjalises tegevuses, sest maastik on tegevuskava põhiraam, millel arenevad mitmesugused lahingulised olukorrad. Seepärast on tarvis tunda maastikku ja ta omadusi, neid võrrelda teiste elementidega ja olukorda hinnata modern taktika vaatepunktist, milleks siin käsitati maastiku uurimise meetodi põhjalikult ja tervikus.

3. Tarvidus igakord täpselt hinnata oma tulejõudu, toimetades seda sisuliselt. Tulejõu hindamise mõõdupuuks on relvade arv, nende taktikalised ja tehnilised omadused ning neile määratud tulenormid. Hindamine oleks poolik, kui neidsamu andmeid ja norme ei võrreldaks arvatava vaenlase omadega. Võrdlemisel peab seepärast jõutama selgusele oma ja arvatava vastase tulejõu vahekorra kohta, milline vahekorrad võrdlus on võetud konkreetsetest olukorra raamidest.

4. Tarvidus hinnata oma elavat jõudu sisuliselt ja alati silmas pidada selle jõu moraalsete ja füüsiliste elementide otstarbekohast kasutamist, püüdes seda ikka ja kõikjal kokku hoida.

5. Parimaks meetodiks teiste õpetamisel on see, kui igaüks õpilastest ise asub tegelikult ülesande lahendamisele. Korraldatud õppustel käsitasime seda soovivat meetodi näitlikult teie endiga.

6. Töös endas selgus teile rida küsimusi, mille uurimine on teie endi huvides, sest et ei tule rahulduda ainult nende teadmistega, mis on tarvilikud teie praeguses ametis, vaid tarvis seista ka sõjakorral teile peale pandud kohustuste kõrgusel. Siin selgus nii mõnigi küsimus, mis nõuaks süvenemist ja uurimist, nimelt: oma jõudude uurimuse tähtsus, arvatava vaenlase organisatsiooni täpse tundmise vajadus, tema taktikalise tegevuse põhimõtted, mõõtude selgitamise vajadus ta tulejõu hinnanguks j.n.e.

7. Töös selgusid teile kaitse ja pealetungi kandvamad põhimõtted üldiselt ja eriti meie oludes.

8. Et käesolevad õppused olid rajatud praktilisele alusele, töö meetodile, siis selgus siit teile see äärmine huvi ja kaasakiskuvus, mis endiga kaasa toovad sarnased õppused. Siin oli võimalus võrrelda oma põhjendusi teiste kaasvõitlejate omadega ja see sundis võistleva, sundis igatüht teritama oma vaimumõõka. Sarnaste põhjenduste võrdlus on parim abinõu oma intelligenti väljendamiseks ja arendamiseks.

9. Töö kestel selgus tarvidus harjutada (traineerida) oma vaimu, et juht võiks korralikult väljendada oma loomingut, s. o. otsust. Juhi otsus peab tungima alluvate mõistusse ja verre. Abinõudeks on sel-

leks juhi sõna ja kiri, kuid neid abinõusid peab oskama kasutada. Nende kasutamise oskus saavutatakse vaid püsiva töö ja harjutustega. Ainult harjutus annab võime selgelt, lühidalt ja täpselt väljendada oma tahet sõnas, kirjas. Käsu redigeerimisel elab juht veel kord läbi kogu hinnangu ja otsuse tegemise protsessi.

10. Õppustel selgus, et töö võib huvitav olla ainult siis, kui juhataja on end praktilise töö juhtimiseks igakülgset ette valmistanud, kui ta alluvatega läbi võetava teemi varem hästi läbi on mõelnud. Teemi ettevalmistamine ja tööde juhtimine paneb juhi peale rasked kohustused, kuid põhjalik ettevalmistus tasub end hiljem täiel määral ja seda kergem on pärastine tööde juhatamine. Ainult hästi ettevalmistatud tööde juht omab harjutuste kestel tüseda vaimlise jõu võitlemiseks alluvate intelligentsiga, sest sarnastel praktilistel taktika harjutustel võidakse raudse loogikaga küsimuste otsustamisel. Juht on ükski, vastaseid on palju, ja seepärast ainult kaalutud ja igakülgset läbi uuritud harjutus annab juhile jõu ja võimaluse hoida küsimuse harutamise määratud raamidest, annab temale võimaluse igat küsimust kõigiti selgelt ja arusaadavalt valgustada.

Loodan, et meie kolmepäevane koostöö kannab vilja, et ta aitab ühtlustada meie ideid, vaateid ja meetode, kindlustades seega meie ühtlast arusaamist, koostööd ja vastastikkust toetust. Kui see seeme, mis külvatud neil päevil, hakkab idanema teie ja teile alluvate südames ja mõistustes, siis olen mina kui inimene ja kui juht oma ülesande täitnud. Teie elav osavõtt ja püüdev tahtmine õppida on mulle pandiks selles, et ma omis lootusis ei pettu.

Teie olete 2. diviisi raudtalad. Teie oskus, teie hää tahtmine ja püsivus töös on minu tugevamad liitlased nii rahuaegses väljaõppes kui ka sõjalises olukorras. Teie tugevusest oleneb kogu diviisi jõud ja selle jõu määrajaks olete teie oma tahtega. Seepärast soovin teile jõudu ja püsivust alluvate õpetamisel ja kasvatamisel.“

Sellega lõppesid 2. diviisi vanemate ohvitseride kolmepäevased õppused, mis olid väga hästi ette valmistatud, korraldatud ja läbi viidud, tänu diviisi ülema energilisele tegevusele.

Läti vanad kütid.

(Vecie Latviešu strelnieki).

A. S i m m o, kapten.

Iga aasta 6-dal jaanuaril korraldab Läti „Vanade Kütide Ühing“ langenud vanade kütide mälestamiseks mälestus-jumalateenistuse, leina-rongikäigu kütide ühishauale ja piduliku aktuse. Mälestuspidustustest palutakse osa võtma ka välisesitusi ja välismaa sõjavägede esitajaid. Millise tähtsuse lätlased annavad oma „vanade kütide“ tegevusele, selgub juba kutsekaardi lühikesest tekstist, mis tõlkes kõlab järgmiselt: „Jõulu ajal 1916/1917 aastal langesid lahingutes parimad Lätimaa pojad, et paistaks vabadusepäike üle meie kodumaa, et raputada endalt võõras ike, määrata ise oma saatust ja olla vaba ning rippumatu.“

Poolehoid, mis rahvast massidena kokku tõmbab „Vanade Kütide Ühingu“ poolt korraldatavatele jumalateenistustele, rongikäikudele, väljasõitudele lahinguväljadele, kus vanadest kütidest paljud tuhanded on jätnud oma elu, tõendab, et Kūti-pataljonid olid rahvale kallid, et Kūti-pataljonid olid omal ajal Läti rahva lootus ja tugi suures rahvaste võitluses. Kuid pisarad, mis valatakse ühishaudadel, lahinguväljadel üksikute hauaküngastel, pisarad, mis valatakse sel vanade kütide mälestuspäeval üle maa, näitavad, et need Kūti-pataljonid on saanud ka Läti rahva valulapseks.

Lootustega, et säraks jälle vabaduspäike üle Vidzeme, Zemgale ja Latgale (praeguse riigivapi kujutus), läkitati poegi pataljonidele kui vanastigi, kuid armuta niisil surm noored elud ja lein käis üle terve maa... Langenud kütide mälestuspäeva puhul toome lühikesi ülevaate Läti Kūti-pataljonide tekkimisest.

Mõtte tekkimine ja algatajad.

Juba 1914 aasta esimese mobilisatsiooni algusel, kus XX-da armee-korpuse osad, üksikud diviisid ja polgud täiendati peaaegu ainult lätlastega, samuti toiduväeüksuste rekvireeriti neile lätlastelt, tundis rahvas just nagu kaitset nende väeosade poolt vihatud sakslaste vastu, ja neid väeosi loeti omadeks. Varsis aga paisati need väeosad Ida-Preisimaale ja mujale, ja hävinesid seal. „Oma sõjaväe“ idee aga oli tunginud rahvamassidesse, õigus seal edasi ja otsis omale väljendusvormi ja kuju.

Vene väe lüüasaamisega suurenes hädaoht läti rahvale. Usk, et siin aidata võib ainult „oma sõjavägi“, levines rahvas ikka rohkem ja rohkem. Kui 1915 aastal sakslased juba Kuuramaale tungisid, omandas „oma väe“ kavatsus juba reaalsema kuju, ja algatuse teostamisele asusid tuntud poliitika- ja seltskonnategelased. Veel paistis see mõte aga võimukandjatele maksva olukorra ja rahvusliste vahekorde juures liig kaugeulatlikuna, kuid olukord rindel soodustas omakorda teostamise võimalusi.

1915 a. aprillis tungisid sakslased Kuuramaale ja ratsa eelväed liginesti juba Miitavile, kihutades enda ees paanikasse sattunud Vene polkusi. Otsiti värskeid jõudusid Saksa pealetungi seismapanemiseks. Kuna aga midagi enam käepärast polnud, siis otsustati lahingusse saata üks osa Düünasuu (Ust-Dvinski) kindlustatud rajooni garnisonist. Seal oli roodusi, kus kuni 98% lätlasi. Kaks pataljoni sarnaseid läti roodusi saadetigi liinile. Need pataljonid olid juba märtsikuul käinud Klaipedast (Meemelist) taganevat Vene väge katmas, kuni viimased jälle püsima suutsid jääda, nüüd tuli neil minna Miitavi peale tungivate Saksa vägede vastu. Vaatamata sellest, et need pataljonid olid varustatud ära ganenud „berdankadega“, suutsid nad ometigi sakslasi suurte kaotustega Miitavi alt tagasi lüüa Venta jõe taha. Lootusetu seisukord Riia rindel paranes ja peadkaotanud väejuhatatus võis asuda uue vastupanu organiseerimisele.

Et seisukorra päästmiseks „Läti roodudel“ olid silmapaistvad teened, seda pidi tunnustama isegi vägede ülemjuhataja, mis hiljem omajagu kaasa aitas loasaamisel Läti kūti-pataljonide formeerimiseks. Kui Vene väejuhatuse vaate järele olid need „Läti roodud“ käputäis vapsraid sõdureid Suur-Vene suures armees, siis olid nad aga Läti rahva silmis isamaapäästjad. „Oma sõjaväe“ mõte sai uut hoogu, ja üldsele soovile vastu tulles kutsusid Vene Duuma liikmed Goldmann ja Zalit küsimuse arutamiseks mailguul algul 1915 seltskonnategelaste koosoleku kokku. Nõupidamisest võtsid peale nimetatud Duuma saadikute veel osa kohalike väeosade lätisoost ohvitserid: kapten Baltinš, kapten Aizup ja lipnik Bolstein ning peale nende vannutatud advokaadid Kempel, Berg, Samuels, pangadirektor Siegfriid Meierovič, Liibavi linnapea Breikš, agronoom Skubinš, maksuinspektor Kanel, proviisor Seskov, üliõpilaskonna esitaja Glizdinš. Sel nõupidamisel tunnustati tarvilikuks astuda viibimata tegelikke sammu rahvusliste väeosade asutamiseks. Vastavate asutuste ja isikute poole volitati pöörama Duuma liikmed Goldmann ja Zalit.

Takistused loasaamisel.

Ehkki „Läti roodude“ väljapaistev vaprus ja edu väeliini seisukorra parandamiseks oli aidanud ülemjuhataja staabis teatud määral pinda valmistada, ei suutnud see siiski kõrvaldada kõiki takistusi formeerimisloa saamisel. Peterburis mäletati veel 1905 aasta mässuliikumist, mida peeti rohkem Vene riigi kui kohalike sakslaste vastu sihituks, ja selle järel-dusena tunti lätlasi kui riikliselt mitteustavat elementi. Et ka Nikolai Nikolajevič teatud määral lätlaste riigiustavuses kahtles, tunnustab juba asjaolu, et ta selles küsimuses järele päris tolaeage se kindralkuberner Kurlovi arvamist. Viimase vastus oli umbes järgmine: „Loe sarnaste väeosade formeerimise lubamatuks ja riiklises mõttes kardetavaks. Sõja lõpul, milline see lõpp ka ei oleks, tekitaks rahvusliste väeosade olemasolu maal, kus valitseb vihavaen üksikute rahvaste ja rahvakihtide vahel, riigile tõsisid sekeldusi.“ Umbesaldus ja kahtlused, millega Läti pataljonide asutajatel kokku tuli pörgata valitsusasutustes ja kõrgemates staapides, ei kohutanud aga algatajaid ning mõtet õhutati ja selgitati väsimatalt, kuni viimaks 23. juulil 1915 luba saadi. Kuid teatav umbusk Läti pataljonide vastu kestis ka veel siiski, kui nad juba väeliinil võitlesid, mis vahete vahel omandas isegi vaenuliku iseloomu. Seda tõendab muu seas Nikolai Nikolajeviči resolutsioon ühe pataljoni lipukavandil, mille deviis oli: „Isamaa vabaduse ostame oma verega“. See resolutsioon kõlas: „Deviisi võib tõlgitseda kahemõtteliselt“ — ja lipu projekt jäigi kinnitamata. Ka ei kasutanud Vene diviiside ja korpuste juhatus pärastistes lahingutes Läti kütide suuri saavutusi Saksa frondi läbimurdmistel kunagi edukalt, ja seda sihilikult — et vähendada Läti kütide teeneid.

Rahvusliste väeosade formeerimine.

Formeerimist toimetati vägede ülemjuhataja poolt kinnitatud „Läti Kūti-pataljonide organisatsiooni seadluse“ põhjal. Seadluse kokkuseadjad on vann. adv. Kempels ja Düünasuu kindluse adjutant kapten Baltinš. Muu seas oli selles seadluses ette nähtud ka autonoomne maavalitsemise kord, mis aga frondi-ülema poolt maha kustutati märkusega: „Praegu pole kohane aeg autonoomiamist rääkida, see küsimus võib alles peale sõda arutamise alla tulla.“ Ülalnimetatud seadluse alusel toimetati vabatahtliste pataljonidesse vastuvõtmist n. n. „organisatsiooni komitee“.

mille eesistujaks kinnitati frondiülema poolt Duuma liige Goldmann ja tema asemikuks Duuma liige Zalit ja vann. adv. Kempels; komitee liikmeteks kinnitati maksuinspektor Kanels, direktor Bonna, proviisor Seskov, vann. adv. Arveds Berg, insener-tehnoloog A. Friedits, vann. adv. Samuels, üliõpilaskonna esitaja K. Glizdinš, kindral-major Blume, õpetatud agronoom V. Skubiniš, Iiibavi (Liepaja) linnapea T. Breikš, vastastikuse krediitühisuse esitaja J. Brumel, cand. rer. merc. S. Meierovič ja Läti majandusühisuste esitaja J. Bissenieks. Vastuvõtte-komisjoni esimeheks kinnitati G. Kempels ja liikmeteks: vann. adv. Samuels, kapten Pekka, Dr. med. Bupuls hiljem Dr. med. Jankovskijs (pärastine Läti Punase Risti esimees). Esiotse oli lubatud formeerida ainult kaks pataljonit. Loa saamise järele avaldasid Duuma liikmed Goldmann ja Zalit üleskütse läti rahvale astuda vabatahtlikult formeeritavatesse Läti küt-pataljonidesse ning moraalselt ja materiaalselt toetada üldrahvuslist ettevõtet. Esimeseks vastuvõttepäevaks määrati 1. august 1915. See oli aeg, kus sakslased teist korda tungisid Kuuramaale, teist korda saadeti ka Düünasuu kindlusest „Läti roodud“ vaenlase vastu, ja teist korda suruti sakslased jälle Venta jõe taha. Vabatahtlisi kogus seevõrra palju, et komisjon ei suutnud kõiki registreerida tarvilise kiirusega. Soovijate seas leidis ka naisterahvaid, keda aga ei saadud vastu võtta. Esimese kahe pataljoni koosseis täitus paari päevaga ja tuli muretseda luba uute pataljonide formeerimiseks. Kahe kuu kestvusel komplekteeriti 8 Läti küt-pataljoni. Need olid: 1-ne Daugavgriva pataljon, ülemad alguses ja hiljem: kapten Bangerskijs, leitnant Karlson ja Briedis; 2-ne Riia pataljon, ülemad: alampolkovnik Franc, kapten Klavinš, alampolkovnik Penike; 3-as Kurzeme pataljon, ülemad: alampolkovnik Kalniņš; 4-as Vidzeme pataljon, ülem: alampolkovnik Zeltiņš; 5-es Zemgali pataljon, ülem: alampolkovnik Vacietis (1917 aasta lõpul ja 1918 aasta algul Vene Punaarmee ülemjuhataja); 6-es Tukkumi pataljon, ülem: alampolkovnik Lielgals; 7-es Bauske pataljon, ülem: polkovnik Auzans, polkovnik Goppers, 8-as Valmiera pataljon, ülem: kapten Imak ja leitnant Franc II. Pataljonide komplekteerimisest ülejäänud mehed paigutati selleks formeeritud tagavara-pataljoni. Tagavara-pataljoni meeste arv tõusis kuni 16.000-ni. Pärastpoole anti luba lätisoostrüüride ja ohvitseride ületamiseks ka teistest väeosadest. Olgu siinkohal tähendatud, et Läti väeosades ka palju eestlasi teenis, nii ohvitseri kui ka sõdureid. Ajajooksul moodustati pataljonidest polgud ja polgud koondati Läti brigaadideks. 1-se Läti brigaadi ülem oli kindral-major Misiņš, staabiülem kapten Grünberg,

II-se brigaadi ülem: polkovnik Auzans, pärast Goppers, staabi ülem kindralstaabi kapten Ozols. Organisatsiooni-komitee poolt asutati omal jõul ka Läti kütide ühishlaatsaret, mille ülemarstiks oli juba nimetatud Dr. med. Jankovskijs. Brigaadi arstideks olid Dr. Berziņš ja Dr. med. Snikers (praegune Läti sõjaväe tervishoiu peavalitsuse ülem).

Kütid kodumaa kaitsel.

Vaevalt oli kolm kuud ettevalmistustööd möödunud, kui juba käsk kutsus kütte frondile. Esimesena astus välja 1-ne Daugavgrivase pataljon. See oli 1-sel oktoobril 1915; teised pataljonid järgnesid lühikesel aja jooksul. Lipukirjad, milledest siin mõned toodud, leidsid teostamist tegudes. „Isamaa vabadust ostame oma verega“; „Isamaal on rasked ajad, velled abiks tõtaka“; „Kõik Isamaa eest“; „Läheme, kuhu Isamaa kutsub“; „Enne annan oma pea, kui Isamaa“.

Meeleheitlik oli kütide võitlus ja ennastalgav nende töö. Isamaa oli hädaohus ja tema eest oldi valmis andma elu. Seda tõendab ajalugu ja teavad Ilmasõja kaasategijad. Ka on teada, et sakslased Läti kütide vastu teatavat aukartust tundsid, kuna lätlased pääletungile läksid ilma tavalise kahurtule ettevalmistuseta. Selles peitus midagi salapärase ja kütide kartmatutel läbimurretel oli ikka edu. Kuid kütid ei kartnud ka valgust ja kuule, mida tõendavad lahingud, kus Vene väejuhatus saatis küttsid päsepäeva ajal kuulipildujate peale. Palju küttsid langes neis mõtetuis tapatalgudes. Tuletame vaid meele lahinguid oktoobri lõpul 1915. aastal Sloki juures, jõululahinguid 1916/1917. a. „Kuulipildujate-mäe“ juures ja Üksküla vastasel ülejäe positsioonil, mida nüüd „Surmasaareks“ kutsutakse, — kahe ruutklm suurune maa-ala üle Düüna, seljataga ja külgedel suur jõgi ilma sildadeta ja ees Saksa surmakülvajad igasugustes kaliibrites. Veel praegugi leitakse Tiruli soos vanade kütide matmata jäänuseid, veel leitakse ristikesi, mis rutuga lahingusõbra poolt sõbra hauale pandud. Seal on võõraid, seal on ka palju omi.

Lätimaa andis kõik mis tal oli, — oma pojad, oma varanduse, et „paistaks vabadusepäike üle Latvija.“ Kuid asjatuks tegi revolutsioon kantud ohvrid ja kütidele polnud mitte osaks antud tuua vabadust ja iseseisvust Lätile!

Troostiks jääb vaid teadmine, et Lätimaa pojad oskavad sõdida ja surra oma isamaa eest, vaatamata vaenlase suurest ülekaalust. Seda tõendab vanade kütide ajalugu, mille väljaandmise kallal praegu töötab vastav ajalookomitee.

Poola lennuasjandus.

Andmetel A. Vernik.

Mullu meie lennuväge külastanud Poola lennuväelased leidsid südamliku vastuvõtu meie sõjaväelaste, eriti lennuväelaste peres. Ja seda õigustalt, sest huvi meile sõbraliku Suur-Poola riigi vastu on olnud Eestis alati suur. Ei ole sellepärast siis ka üleliigne lühidalt tutvuda Poola lennuasjandusega tema praegusel arengul.

Sõjaväe lennuasjandus.

Nagu kõikide Vene revolutsiooni ja Ilmasõja tagajärjel sündinud uute riikide õhujõud,

nii võis ka Poola lennuvägi tekkida vaid 1918 a. lõpul ja 1919. a. algul. Kui organisatsioonilt üks keerulisemaid ja raskemaid relvliike oli lennuvägi tema algperioodil võrdlemisi nõrk, kuid õige arusaamine õhujõudude tähtsusest ergutas sv. juhte kiirele organiseerimise tööle. Vene, Saksa ja Austria armeede jäänustelt saadud lennukitest ja muust tehnilisest varustusest kiire korras formeeritud lennu-eskadrillid tõttasid abiks iseseisvuse eest võitlevaile maavägedele. Sellelt perioodilt on pärit ka kangelasteod, mis kuldsete tähtedega Poola

lennuväe ajaloo lehti ilustavad, nagu näiteks lennukite tegevus punase Budennõi ratsaväe vastu jne.

1920 a. alates tuleb ära märkida järk-järguline areng, millele mõjuvalt kaasa on aidanud Inglismaalt, peamiselt aga Prantsusmaalt ostetud lennukid ja mootorid.

Hoogsalt arenedes jõudis lennuvägi juba 1925. a. alguks organisatsiooni perioodist välja ning võidi algust teha sirgejooneliseks loominguks tehnilise varustuse kvalifikatsiooni ja isiklise koosseisu väljaõppe süvendamise aladel.

Praegu kuulub Poola õhujõud organisatsioonilt sõjaministeeriumi õhudepartemangu alla, mille ülesandeks on: lennuväe ja õhusõidu osade üld ning tehniline juhtimine, isiklise koosseisu väljaõpe ja tehniline varustamine. Peale selle kuulub tema kompetentsi merelennuväe varustamine tehniliste materjalidega ja kogu Poola lennutööstuse administratiivne, tehniline ja finants kontroll. Sellega kujutab õhudepartemang enesest, meie masstaabis võetult, omaette õhuministeeriumi, mille tegevus väga laiaulatusline, mitmekesine ja vastutusrikas.

Departemangule alluvad 6 lennurügementi, merelennu divisjon ja õhusõidu osad. Lennurügement koosneb kolmest divisjonist, viimased igaüks kahest eskadrillist à 10 lennukit. Merelennu divisjonis on vaid 2 eskadrilli, milised varustatud peamiselt prantsuse süsteemi veelennukitega. Rügemendi koosseisu kuuluvad veel: tehniline park ja õhufoto, meteoroloogia ja raadio sektsioonid.

Kui vaadelda lennuväe koosseisu lennukite tüüpide ja arvu kohaselt, siis paistab kohe silma, et Poola õhujõud tehniliselt kvaliteedilt kõrgel järjel seisab ning arvult kaugelt ületab rannariikide õhujõud kogusummas. 1926. a. algul oli ses suhtes pilt järgmine: hävitajate rügemendi varustusel seisis „Balilla“, „Spad 51“ ja „Spad 61“, viie luure rügemendi varustusel — „Breguet 14“, „Breguet 19“, „Potez 15“, „Potez 25“, „Bristol“ ja mõned „Ansaldo“ tüüpi lennukid. Formeerimisel oleva õise pommituse rügemendi kavatsetakse varustada „Goliath“ tüüpi lennukitega (mootor „Jupiter“ 400 H. P.).

Samal ajal oli lennukeid arvuks: 50 üheistmelist hävitajat „Balilla“, 10 „Bleriot—Spa 61“, 200 luure - biplaani „Breguet 14 ja 19“ ning „Potez 15 ja 25“, 10 „Bristol—Hispano“ biplaani ja 125 „Goudron“, „Hanriot“ ja „Moran—Solnier“ süsteemilisi lennukeid. Peale nende on poolakad ostu teel omandanud hulk kaheistmelisi hävitajaid „de—Mong 101. C—2“, mis varustatud suurejõuliste (420 H. P.) „Jupiter“ mootoritega.

Õhusõidu (aerostaadid ja juhitud õhulaevad) alal oli Poolas 3 vaatlus-aerostaatide kompaniid, millised komplekteeriti Prantsusmaalt ostetud aparaatidega. 1924. a. alates on poolakatel võimalus avanenud, tänu arenenud tööstusele, vajalikke materjale ja tehnilist varustust produtseerida omal maal ning varustada nendega õhusõidu kompaniisid. Peale harilikkude vaatlus-aerostaatide kuulub õhujõudude hulka ka juhitud õhulaev „Zodiak“, mis ostetud prantslastelt. Aerostaatide ja õhulaeva täiteks tarvitata vesinik saadakse sõjaväe vabrikutest. Viimasel ajal on käimas katsed heliumi väljatöötamiseks ning sel alal on saavutatud suuri edusamme.

Õhuasjanduse arenemise edu kandvaks jõuks on inimmaterjal — isiklik koosseis. Ning poolakad teevad kõik, et oma lendurite, vaatlejate, mehaanikute ja teiste eriteadlaste väljaõpet teostada radikaalselt. Võttes väljaõppe aluseks prantsuse süsteemi, on nad selle oma oludele ja rahva iseloomule kohastanud ja nii mõnelgi alal oma õpetajatest-prantslastest ette jõudnud. Lendurite ettevalmistamist teostavad 2 kooli: üks Bydgoszcz'is, teine Grudziadz'is. Lendur-hävitajad on kohustatud läbi tegema veel erilised täienduskursused, kuna lendur-instruktorid endi oskusi ja teadmisi täiendavad erikursustel. Vaatlejate ettevalmistuseks tegutseb samuti eri-kool, kuna õhulaske ja pommituse õpetamine sünnib kursustel.

Bydgoszczis on mehaanikute kool, kus ette nähtud 350 õpilast. Iga lennurügemendi koosseisu kuulub mehaanikute kool ja allohviteride kool; fotograafid ja raadio-telegraafistid õpetatakse samuti rügementides. Meteoroloogid spetsialiseeruvad kesk-meteoroloogia jaamas. Hulk Poola lendureid ja vaatlejaid komandeeritakse perioodiliselt Prantsusmaale sealsetesse koolidesse omi teadmisi täiendama.

Sellest lühikesest ülevaatest selgub, kui võrra intensiivselt ja mitmekesiselt areneb isiklise koosseisu ettevalmistus ja väljaõpe. Kui siia veel juurde lisada, et lennuväe ohvitserkonna komplekteerimine sünnib piinliku väljavaliku järel ning lennuväe teenistusse astuda soovijate arv alati suur on materjaalsete ja muude soodustuste tõttu võrreldes teiste relvliikide ohvitseridega, siis saame küll selge ettekujutuse sellest kõrgest tasapinnast, mis isiklise koosseisu suhtes Poola lennuväes valitsemas. Kahtlemata võib Poola lendureid nende kvaliteedi poolest lugeda parimate hulka Euroopas. Nende lennutehnilisi võimeid võisid meie lennuväelased jälgida külaskäigu puhul Lasnamäe aerodroomil ning Tallinna elanikud — demonstratsiooni-lennu ajal pealinna kirikute tornide kõrgusel.

Oma kodumaal võiks nende edusamme järgmistesse statistilistesse raamidess paigu-

tada: 1924. a. 8 kuu kestel teostasid nad 23.550 lendu, kattes sellel ajal 800.000 klm.; sealjuures tuli üks lennuõnnetus 2.661 lennu kohta, mis lõppes osavõtjate surmaga; 1925. a. 8 kuu jooksul olid vastavad arvud — 73.250 lendu ja 1.860.000 klm., kuna üks surmajuhus ette tuli vaid 6.488 lennu kohta.

Eralennuasjandus.

Kõikjal Euroopas on eralennuasjandus võidukäigul. Poola on üks neist, kus õhutranspordileid teostamist juba 920. a. Praegu kuulub eralennuasjanduse arendamine ja tegevuse reguleerimine teedeministeeriumi juures asuva erilise büroo kompetentsi. Õhuliinide võrgu ekspuaterimine teostub kolme eraseltsi kaudu:

1. Franko-Rumeenia o/ü., kes kasutab Varsav-Pariis (üle Praaga ja Strassburgi) liini;
2. Aeroljet o/ü., kelle ekspuaterida on Varsav-Danzig, Lvov-Krakov ja Varsav-Krakov-Viini liinid;
3. Aero o ü., kelle kasutamise piirkonda kuuluvad Posnan-Varsav ja Posnan-Lodz-Varsav liinid.

Õhuliinide võrgu pikkus ulatub 1520 klm. Valitsus kavatab seda võrku lähemas tulevikus pikendada kuni 4000 klm, ühtlasi kõik liinid era-kontsessioonääridel ära osta ning riigi ekspuaterida võtta.

Arenenud eralennuasjandus on riigile suureks toeks, ehitades rahuajal aerodrome, püstitades hooneid ning ette valmistades riigi pindala lennutehniliselt, sõja puhkemisel olles aga sõjaväe lennuasjandusele varuks. Ses suhtes on Poola asunud õigele majandus-poliitilisele teele ning teinud tähelepanu väärivaid edusamme.

Lennutööstus.

Lennutööstus on Poolas veel arenemise staadiumis, kuid tuleviku väljavaated on lootustäratavad. Tööstuse arenemise eeltingimuseks on kohapeal leiduvate tooresainete hulk ja soodus küttematerjali küsimuse lahendamine. Ses suhtes on poolakad enam-vähem õnnelikus seisukorras.

Lennukite ja lennutehnilise varustuse valmistamise alal töötavad mitmed riiklised ja eraettevõtted. Tähtsamateks neist tuleb lugeda Laskieviči lennukite tehas Ljublinis, mis valmistab luurelennukeid „Potez 15“ ning mille produktsioon võib tõusta 25 lennukini kuus, andes tööd 570 tööliselisele; Biala Podlaska tehas —

valmistab samuti „Potez 15“ lennukiteid, kusjuures produktsioon eelmise tehasega võrdne on. Viimane tehas suurendati 1925. a. märksa ning varustati kõigeuemate tehniliste sisseseadetega, mistõttu produktsioon loomulikult suureneb ning tööliste arv 450 pealt kõrgemale tõuseb. Tehas „Samoljet“ Posnanis on tehnilise sisseseade poolest üks paremaid ning valmistab Hanriot 14. ja 19. tüübilisi lennukiteid, lähemas tulevikus üleminnes Potez 25 ja Goliath lennukite ehitamisele.

Peale ülalmainitud era-ettevõtete tegutsevad Varssavis kesk-lennuväe tehased, kus 500 töölisi valmistavad „Hanriot“ tüüpi lennukiteid ja teostavad lennuväe tarvitusel olevate lennukite ja mootorite kapitaal-remonti. Sõjamineisteriumi IV departemangu poolt on Deblinis ehitatud kolossaalne vabrik (70.000 mtr² aluspinna), kus ehitatakse uusi ja remonteeritakse kulunud „Jupiter“ ja „Isotta“ mootoreid.

Puht lennutehnilise varustuse produtseerimise alal tegutsevatele tehastele seltsib terve rida tehaseid, mis valmistavad lennuväele tarvisminevaid materjale, nagu terast, plekki, kummiartikleid, propellereid, mootorite künnelaid j.n.e.

Lennutööstuse alal on Poola jõudnud niikaugele, et 1925. a. lennuväe tarvidustest 25% katta võis, kuna käesoleval aastal nimetatud % 95 peale kavatakse tõsta. Selle suurepärase saavutuse tagajärjel vabaneb Poola oma lennuväe varustamise suhtes välisilma rippuvusest.

Sarnane edu lennuasjanduse alal saavutatud, on tingitud sellest, et mitte ainult valitsus üksi ei ole huvitatud õhujõu loomisest, vaid ka seltskond oma abi lennuväele ei keela. 1923. a. asutatud seltskondline organisatsioon „Õhukaitse ühing“, millel 400.000 liiget, omab suured varandused, ehitab omal kulul aerodrome, korraldab pidusid ja korjandusi, muretseb lennukiteid, neid riigile kinkides ja tegutseb peamiselt lennuasjanduse ideede ja teaduse propageerimise alal.

Peale selle suurejoonelise organisatsiooni aitavad lennuasjanduse mõtet laiematesse rahvakihtidesse kanda „Varssavi aeronautide selts“ ja „Poola lendurite assotsiatsioon“.

Tänu neile koostustele ja nende intensiivsele tegevusele on Poola lennuasjandus rahva hulgas saanud populaarseks ning lennuväelased võivad edukalt täita omi ülesandeid, sest nende tugevamaks seljatoeks on rahva moraalne ja materiaalne toetus.

Kaitseväe elu.

6. jalaväe rügemendi 8. aastapäeval

(23. XII. 18 a. — 23. XII. 26 a.)

23. detsembril mälestas 6. jalaväe rügement oma kaheksandat aastapäeva.

Kella 10-neks olid kõik toimekonnast vabad kaitsevälased koondatud 6. pataljoni ruumidesse, kus neid tervitas diviisi ülem kindral Tõnisson, andes ühtlasi sõduritele, eriti noortele lühikese ülevaate meie Vabadussõjast.

lõunapiir oli varsti vaenlasest vabastatud ja sõjalin üle viidud Läti pinnale, kus rügement vahetpidamata tegev oli Põhja-Läti vabastamisel.

Raskem tegevusajajärk oli Landeswehri operatsioon, millest rügement algusest lõpuni osa võttis. Siin on rügemendil suured teened.

Ka taga-Pihkva lahinguväljad ei ole rügemendile tundmatud. Siia suuniti ta kohe peale v. d. Goltzi avantüüri likvideerimist. Selle järele lühikest aega Irboska-Laura rindel.

6. jal. rügemendi ohvitserid 1919 a. juuli lõpul, peale Landeswehri operatsiooni.

Rügemendi ülem kolonel Rosenberg tuletas meelde, et kindral Tõnisson oli see, kes Viru väerinna juhatajana tagasi tõrjus mitmekordses arvulises ülekaalus oleva vaenlase, mille eest Eesti temale palju tänu võlgneb.

Järgnes rügemendi ajaloo lühikene ülevaade, kusjuures illustreerimiseks kasutati valguspildi-aparaadi abil suurendatud ülevõtteid sõjaaja elust-olust.

Rügemendi moodustamist alustati 1918 a. novembri lõpul: I ja III pataljoni Pärnus, II pataljoni Viljandis. Suurte raskustega saadi Saksa sõjaväelt

Vabadussõja lõpetas rügement Viru väerinna, kuhu jõudis 1919. a. novembri lõpul.

Langenuid — 14 ohvitseri ja 160 sõdurit — mälestati püstitõusmisega. Orkester mängis „Ligemal, Jumal Sul.“

Vabaduse Risti kavaleri on rügement andnud 72, nendest ohvitseri 26.

Demobilisatsiooni tagajärjel vähenes rügemendi arvuline koosseis ruttu. Alguses iseseisev pataljon, siis lühikest aega 5. jal. rügemendi koosseisus.

6. rügemendi 4 kompanii positsioonil Võnnu lähedal (20. VI. 1919).

relvu ja laskemoona, mida omal oli väga vähe. Arenevate sündmuste kiire tempo ei võimaldanud formeerimise lõpuleviimist. Vaenlane ligines. Neile tuli vastu saata üksusi, keda vaevalt suudeti varustada relvadega. Viru väerinna tuli saata abi. Need üksused lahkusid rügemendi koosseisust seega jäädavalt.

Kuid raskustest saadi üle. Rügemendi read tihenesid varstigi; ta kasvas ja tugevnes ruttu. Pärnumaa

Juulis 1921. a. jõuab rügemendist järelejäänud pataljon formeerimiskohale, Pärnu, tagasi.

Tõsist muret sünnitab sõjaaegse „6 jal. polgu“ ajaloo puudumine. Pea kõik vabadussõjaaegsed ohvitserid ja ametnikud on lahkunud rügemendist: kustumas on mälestused Vabadussõjast. Ajaloolist materjali kohal ei leidu, sõjategevuse päevaraamat on peetud väga puudulikult ja katkendliselt.

J. L.

Aastapäevi 1. suurtükiväe grupis.

29 novembril 1926 aastal pühitses om 8. aastapäeva 1 suurtükiväe grupi patarei nr. 1 — vanem patarei Vabariigis ja esimene, kes astus Vabadussõtta.

Kella 17-eks rivistati meeskond patarei hoovis. Selleks ajaks saabusid diviisi suurtükiväe ülem kol-ltn. Leets, 1 suurtükiväe grupi ülem major Toffer ja ohvitserid ning veltveebid teistest grupi patareidest. Peale tervitust loeb suurtükiväe ülem ette käsukirja, millega ilendati noor. allohvitserideks kapralid Überbach ja Kukk ning kapralideks reamehed Pekonen, Tšaskin, Siiger, Persmann, Feldbach ja Kartešnikov.

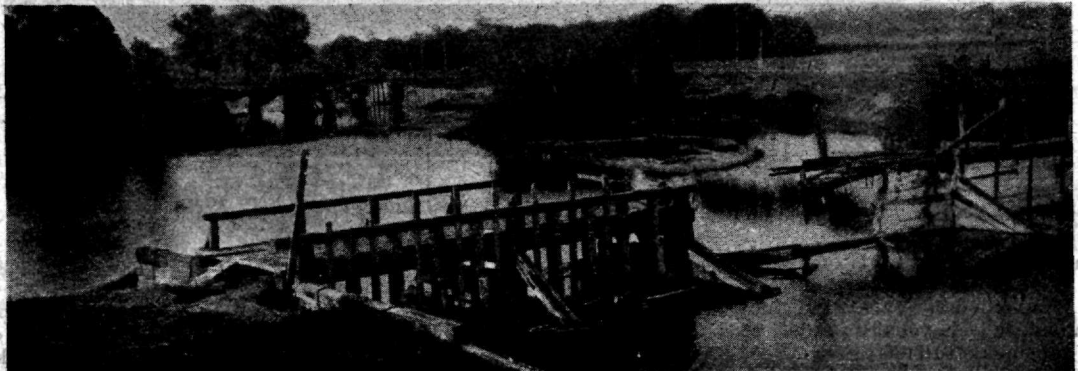
Ühine koosviibimine 8-da aastapäeva puhul 1. suurtükiväe grupi patareis nr. 1 — 29. XI. 1926.

Sellejärele korraldati patarei meeskond ruumi, kus patareiülem leitnant Rubach annab kujuka ülevaate patarei sündimisest, tegevusest Vabadussõjas ja elust rahuaastatel. Ettekannet seigitasid hulk huvitavaid ülesvõtteid ja pilte, mida näidati kuulajas-konnale globoskoobi abil.

Sellele järgnes ühine lõuna päevakohaselt ilustatud patarei ruumes. Sõbraliku koosviibimisekestvusel peeti hulk kõnesid ja lasti elada muu seas patarei asutajat ja vabadussõja aegset ülemat kapten O. Palu't, vabadussõjaaegseid ohvitseri ja meeskonda, praeguseid juhte jne. Peale Vabadussõja lõppu eraellu läinud patarei ohvitseridest viibis koosviibimisel res. lipnik H. Luha, — praegu kohalik kohtu-uurija.

*

11 detsembril 1926 pühitses 8 aastapäeva 1 suurtükiväe grupi patarei nr.2. — samuti üks meie vanematest patareidest.

Landeswehri sõda. Positsioon V.-Jegeli juures. 6. rüg. läbimurde koht 2. VII. 1919.

1 diviisi suurtükiväe ülema ja grupi ülema tervituste ning ream. Tasku ja Abonen ülendamisel kapralideks patarei rivi ees — järgnes patarei ruumes ühine lõuna. Lõuna kestvusel lahutas koosviibijate meeli diviisi orkester hra Knude juhatusel. Koosviibimise ajal peeti kõnesid, mälestati Vabadussõja aegu ja võitlust Eesti iseseisvuse eest.

Eeskujuliku mulje jättis patarei meeskonna poolt maitserikkalt ilustatud koosviibimise ruum ja rikkalik söögilaud, organiseeritud vähese kuluga omal jõul ja nõul, millele aitasid lahkelt kaasa patarei ohvitseride ja üleajateenijate abikaasad.

Elavate kiiduavaldustega võeti vastu ingerlase ream. Pukanen'i poolt soome keeles ette kantud soolo „Noore meremehe laul“ ja meeskonna koorilaulud.

Mäletati paljude kõnede hulgas patarei nr. 2 asutajat kapten J. Tõnissoni, kelle patareid Viru väerinna juht kindral Tõnisson on pidanud „ühiks parimaks Viru väerinna patareiks“ (sõjategevuse päevaraamatu sõnad).

Lõunale järgnes samas ruumis tantsuõhtu.

*

II diviisi suurtükiväe patarei nr. 1. 8. aastapäev ja noorsõdurite vannutamine.

21. detsembril pühitses 2 diviisi suurtükiväe patarei nr.1 L. mõisas oma 8. aastapäeva. Ühtlasi oli samal päeval ka noorsõdurite vannutamine.

7-da jalaväe rügemendi orkestri saatel läks patarei täies koosseisus P. kiriku, kus sündiski vannutamine. Oli ilmunud hea koguke ümberkaudseid elanikke. Peale pidulikku jumalateenistust liiguti orkestri saatel kasarmusse tagasi, kus järgnes ühine koosviibimine patarei ohvitseridele, sõduritele ja kutsutud võõrastele. Koosviibimist ilmestas üksmeel ja sõbralikkus: peeti palju isamaalikke kõnesid, kus toonitati teeneid Vabadussõjas. Saadi rida õnnesoovitegramme ja hüüti nende saatjatele „elagu!“

Üleva meelcolu löid koosviibimisel rahvuslised laulud, mis ette kandis sõdurite laulukoor, millest osa võtsid ka ümbruskonna neiud.

Näitemängu ettekanne õnnestas kõigiti. Ei puudunud muidugi ka jalakeerutus orkestri saatel.

Rõõmustavaks nähtuseks tuleb pidada seda, et otse vastandiks teistele pidudele puudus siin alkohol täiesti. Patarei aastapäeva pidustus jättis hea mulje nii sõduritele kui ka võõrastele.

G. M-s.

Kuperjanovi partis. patalj. 8. aastapäev (23. XII. 1918—23. XII. 1926).

Vabadussõjas vahvuse ja julguse tõttu nii suure populariteedi omandanud Kuperjanovi partisanide pataljon pühitses 23. detsembril enda 8. aastapäeva.

Sel puhul oli paraad partisanide kasarmute ees. Uhkelt seisavad partisanid, nende ees on narmendav pataljoni lipp, mis partisanidega kaasa teinud kõik õnne- ja valupäevad. Paraadi võtab vastu 2. rügemendi ülem kol.-lt. Oinas. Vaimustavas tervituskõnes pöörab ta kuperjanovlaste poole, alla kriipsutades partisanide vahvust ja imestamisväärsed tegusid Vabadussõjas ning neid suuri teeneid, mida kuperjanovlasted teinud meie kallile isamaale ja rahvale. Lõpuks avaldas lootust, et praegused noored partisanid ei jää maha endi vapraatest eelkäijatest, vaid igatpidi püüavad sammuda kangelaste jälgedes. Kuperjanovi partis. pat. ülem kol.-lt. Kohal vastab kõigi kuperjanovlaste nimel, et partisanid on igal ajal endi lugupeetud rügemendi ülema juhatusel valmis tegudele, mis väärilised eelkäijate vahvusele.

Järgneb paraadimarss. Kõige ees lehvib lipp. Ta on lahinguvõitluses saanud auga vanaks, ta värvid on pleekinud ja narmendavad ääred lehivad tuules. Kuid ses lipus on veel vaimustust nii paljudele, ta lehvib uhkelt ja rõõmsalt ja tundub nagu tahaks ta öelda: „Lähme, võit on meie!“ See lipp on pühaduseks kuperjanovlastele ja kogu sõjaväele ning rahvale, see meie Vabadussõja ühe vahvama ja kuulsama väeosa lahingulipp. Uhkelt ja säravate silmadega sammuvad tema järel partisanid, nende pilkudest võib lugeda, et ükski võim ega ükski takistus ei suuda neid hoida selle lipu all käies.

Paraadile järgneb ühine pidusöök ohvitseridele ja sõduritele. Osa võtavad ka esitajad teistest 2-se rügemendi üksustest. Külalistena viibivad pidusöögil päälle rügemendi ülema veel kol. Unt, vabadussõjaaegne partisanide rügemendi ülem pärast Kuperjanovi langemist ja mitmed teised. Pidulauas toonitas kol. Unt oma kõnes asjaolu, millises raskes ja segases olukorras kogus ülem-ltn. Kuperjanov julgeid mehi enda ümber ja kuidas nad siis vapralt ja julgelt igalpoole läksid ja võidu töid ka seal, kus see käest libisemas oli, lootust avaldades, et ka praegused ja tulevased partisanid samuti häbi ei tee endi kuulsale nimele, jasee vaim, mis võimsalt leekis eelkäijate südametes, püsib ka nooremate partisanide hingedes, nii et kui tuleb astuda kord võitlusse vanal ja noorel partisanil kül-g-külje kõrval, ölg öla vastu, et siis nad teine teisest arusaavad ja käsikões töötavad. Naaberpataljoni nimel tervitas kapten Tomson, soovides õnne ja edu edaspidiseks tööks. Kup. part. pataljoni ülem kol.-lt. Kohal luges ette tervitustelegrammid, mida muude hulgas olid saatnud proua Alice Kuperjanov, kol. Pinding, kol.-lt. Pinka, Läti 5-enda Võnnu rügemendi ülem j. t. Lasti elada eelkäijaid, külalisi ja eemalolijaid sõpru. Tuju oli kõigil ülev. Laudli laule ja mängis orkester. Vaimustuses ja rõõmsas meeleolus kadus aeg kiirelt. Lõpuks pildistati külalised koos ohvitseride-partisanidega.

Aegapidi valgusid külalised maitserikkalt dekoreeritud ruumidest ja vaimustusest säravate partisanide hulgast...

Ja nõnda lõppes see ilus päev, mis partisanide ja nii mõnegi külalise südamesse jättis heledaid ja armsaid mälestusi.

Ratsa rügemendi õppe-eskadron korraldas 18. detsembril Tartu garnisoni „Sõdurite Kodu“ peo-õhtu spordiabinõude muretsemiseks. Eeskavas oli: orkestri, laulukoori ja spordi ettekanded, eriti üllatasid pidulisi harjutused tulelontidega. K. Kaasik'u 3 vaatusline komöödia „Jukukene ratsaväes“ kanti eskadroni jõudude poolt ette hea eduga.

Kolonel-leitnant Unt.

Kup. part. pat. ülem päälle Kuperjanovi langemist kuni sõja lõpuni. Praegu Tartumaa kaitsemaleva päalik.

Lugupidamise väljendus väeosa ülemale.

1 Ratsa rügemendi üleajateenijate kogu saatis oma rügemendi ülemale major Bassen-Spiller'ite 15 a. juubeliks järgmise aadressi:

Lugupeetud hr. Major.

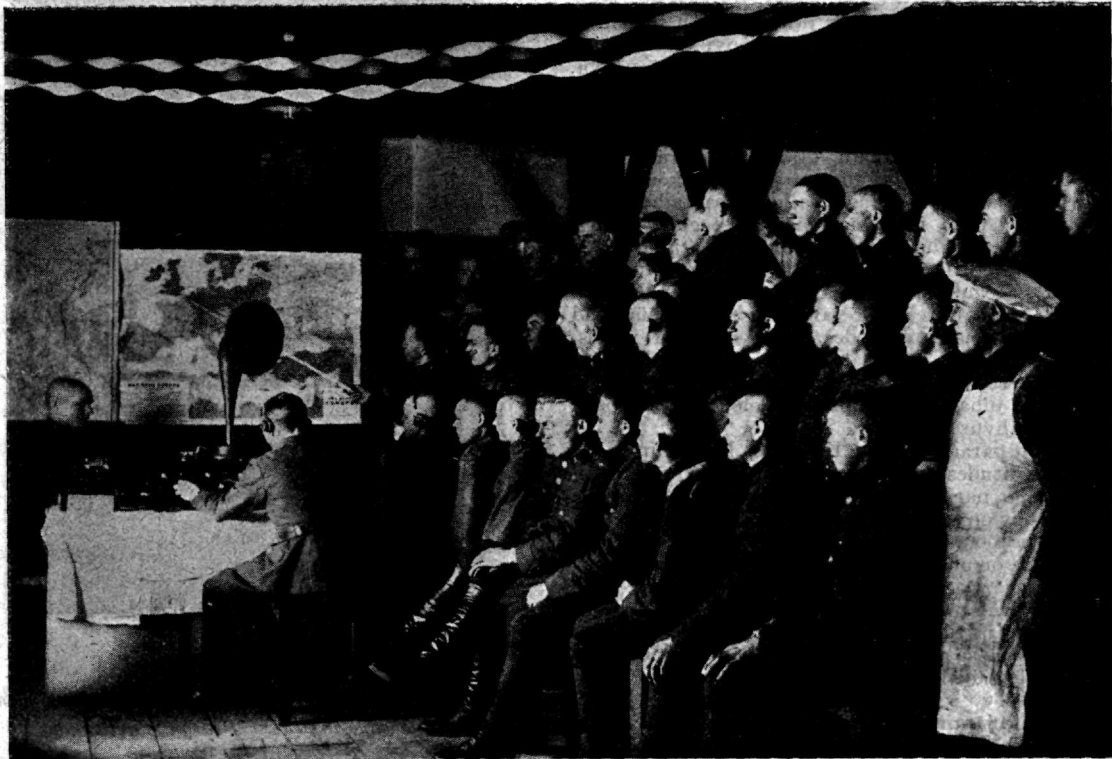
15 pikka aastat, täis mitmekesisid aegu, ja sünnimusi, on möödunud sellest, kui algasite oma teenistust elukutsolise sõjaväelaseks. On olnud neis aastates küll raskeid murepäevi, küll ka rõõmpäevi, mida täna oma juubelipäeval võite meelde tuletada. Rügemendi üleajateenijate kogu arvates aga jääb ilusamaks mälestusepäevaks neis aegust see päev — kuus aastat tagasi, kus algas Teie teenistus ratsa rügemendis: kus kogu oma tegevusküllase jõuga asusite rügemendi rahuaegele väljaõppe ja sisemise elu arendamisele ja korraldamisele, välja minnes põhimõttel: et peame olema oma väikese isamaa väärilised pojad, kuuludes seejuures ühemeelsesse ühisesse perre. Teie lahkelt vastutulekul on ka üleajateenijate kogu oma esimesi elupäevi saanud korraldada, temale alati võimalust mööda vastu tulles.

Täna sel juubelipäeval tervitab Teid, hra major, Ratsa rügemendi üleajateenijate kogu, Teile raugemata jõudu, head õnne ja rohket elu Teie edaspidiseks tööks rügemendi auks ja heaks käekäiguks soovides.

Ülemalseisvad sõnad pildistavad väga tabavalt vahakordi nimetatud rügemendi ülema ja rügemendi vahel.

K.—sik.

Vaba aeg Kuperjanovi partisanide pataljonis — raadio-muusika Londonist.

4-jalambiline neutroliin Telefunkeni apparaat on muretsatud Kup. part. 4-nda kompanii ohvitseride ja sõdurite kulul.

Ühes raadio-kontserdiga antakse sõduritele ka seletusi vastava linna ja riigi iseäraldusist, suurusest, rahvaarvust jne. jne. Praegu on kõne all London.

Pärnu garnisonist. Jõuluõhtu 3. div. õppekompaniis.

Jõulu esimesel pühäl korraldati 3. div. õppekompaniis jõuluõhtu, millest osa võtsid õppekompaniü ja diviisi staabi ohvitserid ja sõdurid oma perekondade ja külalistega. Auvõrastena austasid jõuluõhtut diviisi ülem kindral-major A. Tõnisson, garnisoniülem kolonel Rosenberg ühes perekondadega ja 6. rügemendi pataljoniülemad.

Omas kõnes „Jõulusoovid“ tuletas kompaniüülem kapten A. Virro meele jõulupühi 1919 a.: — „Noil jõulupühil võitlesid meie Vabadussõja kangelased meie lugupeetud diviisiülema kindral Tõnissoni juhatusel meie iseseisvuse ja vabaduse olemasolu eest, noil jõulupühil otsustas meie Viru väerinna vapper kaitseväge Eesti saatuse. Meie Vabadussõja kangelastel puudus tol jõuluõhtul ilustatud saal ja jõulukuusk, kuid neil ei puudunud jõulusoovid. Nende jõulusoov oli: hävitada vaenlane, võita, jääda võitjaks. Nad võitsidki. Nende võit võimaldabki meile tänase koosviibimise. Täna sel jõuluõhtul olgu ka meile omane nende kangelaste jõulusoov. Ka meie tahame olla nende väärilised, tahame võita vaenlase, kes julgeks ähvardada meie riigi julgeolekut. Seda suudame ainult siis, kui rakendame oma mõistuse ja jõu üheks vägevaks tahteks kodumaa kaitse alal.“

Eeskavas olid kompaniü laulukoori (40 meest), ja keelpillide orkestri (16 m.) ning diviisi orkestri ettekanded, deklamatsioon jne. Parajal momendil ilmus ja esines muidugi ka jõuluvana.

Palju huvi pakkus kaassõdurilt Reinhold ette kantud alljärgnev

„Sõduri jõulujutt.“

Täna süütatakse heledad künnlad meie kodudes jõulupuil, kõneldakse jõulujutte ja kuulutatakse rahu ning rõõmusõnumeid. Ka meie, kaitsevaelased, tahame täna õhtul kõnelda jõulujutte — kuid sõjamees ei upu kunagi magusasse unistusmerre, vaid sõduri jõulujutt on vali ja tõsine.

Sõjamees ei tohi unustada jõuluõhtulgi oma pühaimat ülesannet — kodukaitset — seepärast, üles tõstes silmi ja vajutades südamele kätt, andkem täna õhtul pühaim töötus täita meie peale pandud rasket ülesannet suurima hoole ja püüdmisega.

Seks peatugem pilguks elulennus, et laskuda minevikku ühe aastasaja võrra. Selle aja kohta kirjutatakse:

„Eestlaste maa üle heljub hall tinaraske udu. Lokkavil viljaväljal ja õitsvaid aasul liiguvad ainult tumedad varjukogud — orjad — kelledel pole oma tahte ilmutamise õigust. Eesti rahvast pole olemaski, on ainult talupojad, orjad ehk mittesakslased. Ise-taadva elu avaldusist selle halli kogu juures ei või

uttugi olla. Aastasadu on kestnud tardunud olek ja näib kui peaks see jääma igavesti nõnda“.

Kuid see ei jäänud nõnda!

Muiste oli andnud vahva malevapäälik Lembit töötuse Eesti maa ja vabaduse kaitseks. „Tahan kaitsta oma maad seni“, oli ta öelnud, „kui veel põlvpeikkune poisikene minu maleva ridades jaksab kanda sõjariista!“

Seda Lembitu suurt töotust on meie esivanemad pärandanud oma lastele põlvest põlve.

Kui ka kümned vabaduskatsed surmati, ei kaotatud julgust, ja nü sai visa püsivuse tõttu „valitsevast orjakarjast“ valitsev, iseseisev ja enese saatust määrav vaba rahvas.

Ning täna, jõuluööl, on meie kohus mälestada tänumees neid, kellelt oleme saanud selle suure anni — vabaduse — ja tuletada meelde, milleks kohustavad meid jõulud.

Pühitsedes jõulupühi vabadena kodanikkudena, ei tohi unustada neid, kes jätsid vaenuväljale oma kallima vara — elu — meie ja meie kodude lunastamiseks. Mitte kõrgest kuningasooist polnud need kangelased, vaid eesti emade pojad, endiste orjade lapsed.

Teiseks ärge unustagem jõuluõhtul ka neid, kes olid valmis ohverdama oma elu ja tervise kodu vabastamiseks, ning kes nüüd on vahetanud oma relva adrasahaga, et kohendada oma kodukollet.

Olgu rahupühad jäädava rahku saavutamisel teerajajaiks ja nende mõtete edasikandjaiks meie hulgas ja ühtlasi terves rahvas.

Kaitsevaelased! Jõulud tuletavad meile meelde, et ei sureks ega hääbuks nende püüded ja saavutused, kes on varisenud kalmu alla või läinud kündma kodumaa muhedat mulda.

Kui ka meie käime nende kangelaste radu, siis oleme täitnud oma kohused, seepärast seisem tegevalt ja vapralt, nagu käseb seda noorte laulik:

„Ja kui ka leegond viletsusi

See eest meid eluteel peaks tabama,

Peaks surmgi vara vastu haigutama —

Ei ial või sind urusta, mu isamaa!“

Ning kui langemegi, siis ei taha me kurvastada, vaid veel viimsel hingetõmbel tuletame meelde kadunud Rooma lauliku sõnu: „Dulce et decorum est pro patria mori!“ — „Magus ja ilus on surra isamaa eest!“

Need on sõduri jõulumõtted ning see on sõduri jõulujutt, mida ta kõneleb halja kuuse all oma kaasvõitlejale ja külalisile.

Olgu tänane koosviibimine meile jõuammutuseks tulevikutööks. Selleks soovin häid pühi ja jõudu noorte nimel kõikidele.

A. V.

Jõulud X soomusrongidel.

Jõuluõhtul vihitakse meelsamini oma perekonnas, oma lähemate sugulaste ja paremate sõprade ringis, kui võõrsil, seepärast ei ole kaugeltki kerge ülsanne teha sõdureile jõulusid sedavõrd meeldivateks, et tugev kojuigatsuse tunne osaliseltki kaoks. Väeosades tegutsetakse selles sihis siiski õige edukalt.

Ka soomusrongil algasid jõulu ettevalmistused õige varakult, milleks moodustati ohvitseride ja üleajateenijate esitajatest vastav komisjon. Kulude katteks andis iga rongi ohvitser ja allohvitser oma kuupalgast 6%, millele rügemendi ülem säästsummadest lisaks määras veel 8000 mrk.

Osa ettevalmistusi, nagu „jõuluvana“ valik ja kinkide muretsemine viidi läbi suures saladuses. Jõulupuu korraldati jõulu laupäeval rongi ruumikas lugemisetoas. Peale ohvitseride ja meeskonna oli veel ilmunud kutsutud külalisi ja ohvitseride ning üleajateenijate perekonnaliikmeid.

Küünlate süütamise järele asus pühalik tunne, mis veelgi süvenes pianino saatel ühiselt lauldud

koraali („Ma tulen taevast ülevalt...“) ajal. Laulule järgnes ühe rügemendi ohvitseri poolt piibli-ajaloolistel andmetel vaimuliku sisuga kõne. Siis jälle ühislaul. Selle järele istuti lauda.

Lauakõnes tuletati muu seas meelde ka esimesi jõule soomusrongil (1918 a.), millal soomusronglane oma päev-raamatusse kirjutanud märkuse:

„Esimene püha. Ta läheb teistest päevadest lahku: hommikul pesin lumega silmnäo puhtaks, saime pääle teevee paksu pudru, vorsti ja biskviiti. Sõitsime Aegviidust Tapa poole. Enne Tapat oli raudtee lõhutud, kuid sõitsime õnnelikult üle ja tagasi, ehkki vagun tugevasti küljeli kallutas. Enamlased olid kahelpool metsades.... Luurajad tapsid mõne punaväelase ja võtsid nendelt kuulipilduja, millest selle endiste omanikkude pihta paigalt tulistasid. Pärast hakati meie rongi pommitama, mida nüüdki tehakse. Lund sajab“.

Friti huvitavaks kujunes traditsioonilise „jõu-u l u v a n a“ ilmumine ja kinkide jagamine.

Rongi korrapidaja tuli ja raporteeris rügemendi ülemale: „Härra kolonel, keegi hallpea-vanamees tikub väljast vägisi meie jõulupuule, tõendades, et tema olla siin oodatud külaline. Kas käsite vanameest sisse lasta?“ Samal ajal on ukse taga kuulda müra ja helistatakse ägedalt ukse kella. Rügemendi ülem pöörab laudkonna poole küsimusega, kas arvatakse kohaseks vanamees jõulupuule lubada. Üksmeelselt on kõik lubamise poolt.

Luba saades astubki pikal sammul sisse jõuluvana, vitsakimp kaenlas ja tagaveetaval reeksel kingituskotid.

Pikema vaikuse järele lausub ta: „Aastasadu olen elanud põlises laanes, kust ainult jõuluõhtuks välja tulen. Tulen nimelt sinna, kus kõige rohkem häid inimesi koos. Täna osutus selleks kohaks ruum, kus teie viibite. On küll ka teie keskel neid, kes oma ülevalpidamisega vitsakimpu ära on teeninud, kuid nende arv on siiski väga väike. Kaasa võtsin koorma jõulukinke, mis nendele välja jagan, kes seda ära teeninud.“

Palju löbu ja naeru sünnitas kinkide väljajagamine, sest kingid anti suuremalt jaolt kätte väga tavavate märkustega, kingi saaja huvi ning iseloomu kohaselt.. Kinkide kättesaamisel kandis nii mõnigi ette ilusa deklamatsiooni, laulu või naljapala.

Jõuluvana lahkumisel kügitati teda kätel ja hüüti jällenägemiseni!

Rügemendi ülem pidas lõpuks lühikese vaimustava kõne. ära märkides jõulude tähtsust üldse ja eriti kaitseväes. Kõnele järgnes hümn.

Lahkuti ülevas meeleolus.

Jõulud 1. jalaväe rügemendi töökompaniis.

Jõululaupäeva õhtul oli 1. jalaväe rügemendi töökompaniis korraldatud sama kompanii ülemale leitn. Valdmanni ja allohvitserkonna poolt sõduritele jõulupu ühise teelauga. Auvõõrana viibis õhtul ka rügemendi majandusülem kapt. Melts, kes omas kõnes tuletas meele jõulupühade traditsioonilist tähtsust inim- ja sõdurkonnale, nende pühade pühitsemise erinevust eraelus ja sõjaväes.

Kompanii ülem leitn. Valdmann tähendas, et kõigil meist ei ole riigikaitse huvides võimalik jõulupühi oma perekonnas mööda saata, milleks korraldatud siis omavaheline koosviibimine, mis osaliseltki peab kaasa aitama vastava meeoleolu loomiseks.

Sõdurkonna nimel tänas ülemust reamees Mölder (kooliõpet. ja stud. agr.) õhtu korraldamise eest: Samuti tänas vanem-allohvitser Teetsov majandusülemat kapt. Melts'i tema poolt kaasa toodud kinkide eest. Koosviibimine jättis kõige parema mulje.

Ühe vana Kuperjanovi partisani sõjamälestusi.

Katkendeid lahinguist ja muust.

Läinud aasta jõulukuu 23. päeval pühitses Kuperjanovi partisanide pataljon oma 8. aastapäeva. Ja nagu tavaliselt ikka, tuletatakse sarnaseil korril meele minevikku, elatakse veel kord üle tehtud ja tegemata teod, joobutakse mälesturist ja jutustatakse neid heameelega. Olgu järgnevad readki selle tõenduseks.

* * *

Vanem praegu tegevas teenistuses olev partisan-sõdur, Kuperjanovi partisaanide pataljoni 4-da kompanii veltveebel Karl Tuul jutustab muuseas:

„Partisanidele oli käsk antud vallutada Pihkva. Jalapartisanid olid juba kell 5 hommikul jõudnud Petserist Irboskasse. Seal langesid meie kätte laod ja haigemaja kogu personaliga. Äratasime haiged ja teised. Kõik tegid suured silmad, imestus oli piiritu. Nad küsisid, et mis on juhtunud ja kes me oleme? Vastati: „Estontsõi, odevaites — poidjete v Estoniju!“ Siis puhkesid öed nutma. . . .

Irboskast tungisime edasi Pihkva suunas. Korra kukkus vaenlase kahurmürsk partisanide rühma sekka. Et parajasti Tartu tagavarapataljonist meile lahinguis vilumatuid noori täienduseks oli tulnud, siis tekitas see paanikat: kes viskas pikali, kes plagas metsa poole jne. Kuid ltn. Unt — partisanide pat. ülem, pahandas kõvasti säärase teo üle. Ta rõhutas, et see pole partisan, kes kardab vaenlase mürsku. Ja see mõjus. Järgmised kuulid, kuigi neist mõni oli päris kardetav, võisid kukkuda, — partisanid ei liigutanud kõrvugi. . . Oli ilus maikuu hommik. Jõudsimme koos soomusrongidega Moglino jaama lähedusse. Kuid sinna sisse meie veel ei peasnud. Punased lõhkused viimse kui ühe raudteesilla, milletõttu meie soomusrongi meestel alati oli palju tegemist sildade parandamisega. Korra nägin huvitavat juhust: soomusronglased parandasid silda, aga seal lendab vaenlase mürsk vihisedes just nende keskele, mehed tõmbusid vaid pisut küüru, pomm lõhkes ja töö kestis jälle edasi, nagu poleks midagi juhtunudki. Vallutasime Moglino ja varsti olimegi ka Pihkva eeslinnas. Meie pihta sadas igalt poolt tuld, mürsud aina kukkusid meie keskele — kuid see ainult tõstis meeleolu. Varssi kõlas mitu tugevat mürsu, majade seinad ja õhk värisesid. Hiljem selgus, et punased lasksid Velikajal mõlemad raudsillad õhku, ise aga katsusid rutem plehku panna, proovides üksteise võidu oma jalgade väledust. Linn langes meie kätte. Mitu korda katsusid küll punased teda tagasi võtta, kuid asjatult.

Olles Pihkvas, käisime luures jne. Suviste pühadeks toodi partisanidele palju igasuguseid kingitusi ja maiustusi. Tuju oli kõigil ülev. Pikapeale aga tüütas meid siiski tegevusetu olek ära. Partisanid janunesid juhtumiste ja lahingute järele, oodati pikisilmi tegevusrikkamaid päevi. Pihkvas luuret toimetada, väli-vahtkonnas ja postil kükitada — see ei sobinud põrmugi partisanide iseloomule. Igavus ja ühetooniline tegevusetus kippus meeste kulmusid kortsutama. Seal

aga hakkasid partisanide suurimaks meeleheaks liikuma huvitavad kuuldused. Parunid ja mõisnikud tahtvat vallutada Eestimaad ja arvatavasti minevat meie, partisanid, neid taltsutama. See ajas meid ärevili. Oodati ja päriti sageli, et kas ikka tõesti saadetakse meid parunite vastu.

Tuligi viimaks käsk sõita Valka. Meie südames meenus lootus, et nüüd oleme varsti parunitega koos. Kuid Valka jõudes venis aeg, mehi lubati isegi puhkusele ja sõda sksklastega ei tule ega tule.

Olin minagi ühe öö puhkusel. Vana ema, kuuldes et lähen parunitega sõdima, hakkas nutma. „Pojake, nad tapavad sinu!“ — kurtis ta läbi pisarate. Vastasin, et nende vastu lähen mina ja teised rõõmsa mellega.

Jõudsin tagasi Valka. Kuid ei mingit uudist. Räägiti ainult, et Ülemjuhataja kindral Laidoner olevat siin.

Seal siis käsutatiigi viimaks partisanid Kuperjanovi tänavale ritta ja varssi saabus ka Ülemjuhataja. Minu imestusel polnud piire, kui nägin esmakordselt kindr. Laidoneri. Olin kõrgemat kindrali enesele ette kujutanud ikka tüsedana, kartustäratava vaatega, aumärkidest ja kullast sätendavana ja ülitõsisena, ent kindral Laidoneril ei märkigi särast ega kõigest muust sellest. Kuid ta kõne oli sütitav ja mõjuv. et jookse kas või vägisi rivist välja ja otsejoones liinile. Kindral ütles: „Partisanid, teie olete kindlad ja vahvad sõjamehed. Kus teie olete, seal on alati väeliin kindel. Punased on meie kodumaa piiridest väljas, kuid nüüd ähvardab meid uus sõda. Need on endised parunid, nad tahavad meie maad jälle endi kätte. Juba tungisid nad meie soomusrongide kallale, kuid löödi tagasi. Mina sõda ei taha ja andsin parunitele tähtaja järelemõtlemiseks. Kui nad aga ei lepi ja meiega võidelda tahavad, siis, partisanid, teie peale olen ma kindel, et teie neid siia ei lase.“ Lahkudes tähendas kindral veel, et täna õhtul korraldatakse partisanide auks „Säde“ saalis pidu. Meeskond vabastati ning igaüks valmistas end peo vastu. Käisime veel ka linnas tuttavaid neidusid peole palumas. Kuid õhtul, parajasti peo ajal tuleb nagu selgest taevast käsk: kõik partisanid jaama, sest rong läheb kohe Riia poole. Siis oli vast jooksmist ja tegemist. Ja siis vast jäi kurbi nägusid ja pisaraisilmakesi rohkem maha kui kunagi varem. . . .

Sõitsime. Varssi paistis Volmar ja kuuldus ka kahurite tumedat mürsumist. Loode jaama jõudes olid soomusrongid juba lahingus. Laadisime kiiresti maha ja tormasime kohe ahelikku. Otse meie ligidal kõlasid teravad püssipaugud: pliks, plaks. Tõstisime pead üles. Kas need ongi siis kauaoodatud parunid!? Varssi nägime, kuidas üks Läti polk jooksis metsast välja ahelikus ja taganes Volmari poole. Ltn. Unt käsutas meid kohe ahelikku kahelepoole raudteed. Liikusime vähekeste Lindenhofi mõisa sihis. Meie pihta juhti marutuli, maa aina tuiskas ja kees. Uri-

sime kraavis, milles see asi õige seisab ja kes meie vastased siis õieti on. Kuid peagi nägime Lindenhofi mõisa varjust välja liikumas meie poole ahelikku saksa mundrites ja kiivrites. Nüüd oli asi lõplikult selge. Kesk maanteed seisab kiirlaskja kahur ja muudkui aga valab. Nii-nii, siis need ongi need parunid. „Tuld!“ — ja meie esimesed kuulid lendasid. Kes langes kraavi, kes pani punuma metsa. Saksa kahur vaikis. Kuid meie tule lõppedes algas ta laskmist uuesti. Jatkasime siis meigi vastuseks. Jälle vaikis vastane. Nii kordus mitu korda kuni enam ükski sakslane ei julgenud kahurile läheneda.

Lindenhofi mõisa juures pommitasid sakslased meid neljast kahurist, kuid kuigi nad pool päeva tulistasid ja oma „tarka“ laskmist näitasid, ei tabanud nad meid siiski: ikka 50 mtr ette, taha või kõrvale. See ainult tõstis meie meeleolu. Vahetevahel avasime ägeda tule, siis kuuldusid metsast hoiged ja kisa. Oli märgata, et sakslaste jõud juba rauges. Hommikul askeldasid nad uhkelt ja julgelt püstipäi, nende vähemgi liigutus oli avalikult näha. Kuid nüüd olid nad vagusi; lase metsa niipalju kui tahad, ei ainustki vastust. . .

Peale tormijooksul Lindenhofi mõisa peale otsustasid partisanid asja vähekeese lõbusamaks muuta: pöörasid Saksa kiirkahuri toru otsa ümber ja tulistasid Landeswehri. Viienda paugu järele lasid sakslased üles rakette. Meie mehed naljatasid: „Vaata, ära tunneb oma pirnid“. Viimati vallutasime Lindenhofi mõisa. Vaenlane taganes kiiresti. Saime vange ning sõjavarustust ja ka „soomust“. Roneburgi mõisas oli sakslastel teoksil vist mingi suurem sööming. Meie pateri laskis sinna kaardi järele, sest oli õõ. Esimene mürsk kukkus just härrastemaja trepi ette, ja siis olid pidutsejad kadunud kui tina tuhka, jättes meile rikkaliku õhtulaua. Nagu mõisaelanikud pärast rääkisid, olnud Roneburgi hirmu tagajärjel saks üpris mõistusest lage ja vaevalt osanud ta tõlda istuda ning minema kihutada. Kuid kaugele ta siiski ei jõudnud: meie kahur tabas õnnelikult pommi tõlda. Kõik neli hobust said surma, tõld purunes, härra aga viidud edasi haavatuna. Lühikese võitluse järele olid partisanid peagi Roneburgi mõisas. Säält leiti üks aastane pull ja ... kärmesti tehti temast IV-dale kompaniile üks viisakas söök. Peagi saabusid Valgast kohale ka värsked saiad, mida sealt ära tulles jätsime paar meest küpsetama, sest kuigi ise liinile tulime, ei võinud ju tainast hapuks lasta minna ja metsa visata. Jahu oli saadud muidugi „soomusena“.... Ja nii sai iga mees värsket loomaliha supi kõrvale pätsi ja rohkemgi maitavat saia.

Roneburgi mõisas oli pagana jumalik. Iga mees otsis endale säärase toa nagu celistas ta arusaamine pehmest mööblist, komfordist ja mugavusest ning sirutas selili sohvale. Ja nii oldi järsku ise parun. Aga kes lugu ei pidanud tuba, pehme mööbli ja une mugavusest, see muidu kolistas ringi....

Kolmanda päeva hommikul anti käsk edasiminekuks. Teel nägime palju surnuid, hukkunud

Kup. part. pataljoni (rügemendi) lahingulipp — rahvuslikud värvid, üleval nurgas partisanide embleem — surnu päälruu kahe ristamisi säärluu kohal.

Lipp on kaasa teinud pataljoni (rügemendiga) kõik lahingud.

Lipu valmistas pr. Kuperjanov.

Lippu hoiab veltveebel Karl Tuul, ainus vabadesõjaaegne praegu samas pataljonis teeniv part sõdur, kes kõik lahingud pataljoniga (rügemendiga) kaasa teinud.

veoloomi, terveid koormaid laskemoona, purustatud vankreid jne. Oli näha, et siit oli mindud täielikus paanikas. Lõuna paiku jõudsime Võnnu. Linn oli kaunis tublisti kannatanud meie kahurtulest. Flanikud kustutasid suitsvaid palgiotse... Siit läksime Segevoldi mõisa, kus õõbisime. Hommikul liikusime edasi, kuid lõõminguid enam ei tulnud. Üldiselt oli meeleolu aiati häa, kuid kui kästi sakslasi kas säält või täält üles otsida, või lihtsalt luurele saadeti, siis tõsis tuju viimse tipuni. Luurele vabatahtliselt minejaid oli alati nii palju, et päris hädas oldi keda saata. Sarnased käigud olid seotud ikka huvitavate vahetuhtumustega. Muuseas: kord üks partisan (v. a. ohv. Jaago) võttis ühelt sakslaselt ära kolm rieti. Kuid niipalju teenimata aumärke ei soovinud ta ise kanda ja annetas kaks teistele.

(Järgneb).

Juriidilised näpunäited.

K. Selter.

Nr. 1. Kas kaitseväelaste maksetav korteriraha käib tulumaksu alla?

Teatavasti andis Vabariigi Valitsus 24. aprillil 1925 a. seadluse (R. T. Nr. 81/82 — 1925 a.), millega endine kaitseväelaste korterivarustuse süsteem ära muudeti ja mille põhjal tegelikus teenistuses olevatele ohvitseridele, sõjaväe-ametnikkudele ja nende ametkohtadel teenivatele erateenijatele, samuti üleajateenijatele, halastaja- ja sinisetähe-õdedele edaspidi naturaalkorterivarustuse asemel korterivarustuse raha hakati maksta. Juba läinud aastal tekkis üles küsimus, kas selle uue seadluse põhjal maksetav korterivarustuse raha tulumaksu määramise alusena arvesse võetakse, või ei kuulu need summad tulumaksu alla. Nüüd on tulumaksu peakomisjon oma otsusega seletanud, et kõik kaitseväelased võivad seaduse põhjal riigi käest nõuda korterit ja korterivarustust natuuras. Ja kui korterite puuduse tõttu neid nõudmisi rahuldada ei saada ja naturaalkorterivarustuse asemel kaitseväelastele korteri raha antakse, siis ei kuulu see rahaline tulu, kui naturaalkorterivarustuse asendis, tulumaksu alla (tulumaksu sead. prg. 4 p.1). Neil kaalutlustel on peakomisjon mõnel tema otsustamisele sattunud juhusel kaitseväelaste korteriraha alusest tulust maha arvanud.

Nr. 2. Kellele ja mis alusel tulevad tasuda üleajateenijate sõdurite matmise kulud?

Vabariigi Valitsuse poolt 6. veebruaril 1920 a. maksta pandud valitsusasutustes töötavate ametnikkude ja tööliste haiguse korral kindlustamise ajutiste kodukorra määruste (Riigi Teat. Nr. 26/27 — 1920 a.) prg. 23 põhjal antakse ametniku või tööliste surma korral tema matmisekulude katmiseks abiraha surnud teenija ühe kuupalga suuruses neile isikutele, kes surnu tõeliselt maha matavad. Selle määruse tõttu on mitmed väeosad lahk-arvamisse sattunud, kas ka üleajateenija-sõduri matmisekuludeks tuleb selle tsiteeritud määruse järele abiraha maksta, või tulevad need kulud tasuda Sõjaministri poolt päevakäsuga Nr. 703 — 1921 a. kindlaks määratud alustel ja normides.

Üleajateenijate-sõdurite kohta käivates ajutistes määrustes (R. T. Nr. 59/60 — 1920 a. ja Sõmini pvk. Nr. 204 on kõik riigi poolt üleajateenijatele antavad tasud ja abirahad üles loetud (paragrahvid 8—12). Neist määrustest nähtub esiteks, et üleajateenijate-sõdurite matuste puhuks abiraha ei ole lubatud, ja teiseks — et seadus kõikides abirahades

ja teenistustasudes, välja arvatud palk, üleajateenijaid ajateenijate sõduritega ühele astmele ja ühte seisukorda seab. Nendesamade määruste prg. 6 ütleb täiesti kategooriliselt, et üleajateenijad käivad sõjaväe seaduste alla ühistel alustel ajateenijatega. Järelikult makstav üleajateenijate kohta muude sõjaseaduste seas ka sisemäärustiku prg. 561 lisa ja Sõmini pvk. Nr. 466 — 1922 a. juures makspanud juhtnõõrid sõjaväelaste matmise kohta rahuajal. Viimaste juhtnõõride prg. prg. 6 ja 7 jöhhjal on surnud sõjaväe ase matmise korraldamine väeosa ülema või kohaliku komandandi kohuseks. Sõmini pvk. Nr. 703 — 1922 a. on nendele ülematele lubanud iga sõduri matmiseks ära tarvitada 2085 marka, samas päevakäsus ette nähtud spetsifikatsiooni järele. Sellest on näha, et erandiks kodanlistest ametnikkudest ja riigiasutuste töolistest kõikide sõdurite matmiseks erireeglid maksta on pandud, ja sõdurite matusekulud erinormide alusel tasutakse. Sellepärast ei või ajateenijate ega üleajateenijate sõdurite matusekuludeks surnu omakstele või teistele isikutele anda abiraha, nagu seda 1920 a. 6. veebr. ajutised kodukorra määrused (R. T. Nr. 26/27 — 1920 a.) ette nägid, vaid sõdurite matused korraldab väeülema ja katab tekkinud riigikulud Sõmini pvk. Nr. 703 — 1922 a. ettenähtud normides.

Seda kaitseväes maksvat erikorda on Vabariigi Valitsus ka siis silmas pidanud, kui ta 6. veebruaril 1920 a. ajutised kodukorra määrused (R. T. Nr. 26/27 — 1920 a. vastu võttis. Selle erikorraga arvestades on Valitsus määruste prg. 23 juure lisanud tähenduse (märkuse) üteldes, et kui mõni riigiasutus surnu maha on matnud, siis kaetakse nende kulud tõelikus suuruses.

Nr. 3. Kas surnud üleajateenija sõduri perekonnale maksetakse kolme kuu jooksul palka edasi „R. T.“ Nr. 51/52 — 1924 a. avaldatud seaduse Nr. 20 põhjal?

Ei makseta. Riigikohus on Sõjaministri seisukohaga ühinedes seletanud, et 12. aprillil 1924. a. Riigikogu poolt vastu võetud seadus Nr. 20 — riigiteenistusest vabastamise korral palga edasimaksmise seadus (R. T. Nr. 51/52 — 1924 a.), mis ette näeb palga edasimaksmist teenistusest vallandatud riigiteenijatele, samuti kui surnud riigiteenijate perekondadele, ei maksa üleajateenijate sõdurite kohta (v. Riigikohtu administratiiv osakonna toimetus 1926 a. Nr. 588 II).

Sõjakirjandust.

Militär-Wochenblatt nr. 20.—25. nov.

1926.

Esiartikkel „Šveitsi kiri“ käsitab Šveitsi riigikaitset 1926 aastal. Erikirjasaatja leiab, et see on arenenud viimase aastal üldiselt normaalselt. Halvavalt olevat mõjunud riigikaitse tegevusele ootamatud kärpimised 1926. aasta celarve neis summasdes, mis olid määratud maakaitsevõelaste kordamisõppusteks. 1926. aasta jooksul peeti mitmed suuremad taktikalised õppused. Käsundmine ja täitmise olnud neil õppustel lodev, mis olenevat mülitisa süsteemist.

Kirjasaatja konstateerib šveitslaste sümpaatiat sakslaste vastu, mis muuseas avaldunud ka selles, et ühest suuremast õppusest võtnud eraisikuna osa Ilmasõjast tuntud Saksa I armee juhataja kindral-ooberst v. Kluck.

Artikkel „Hiina poliitilise ja sõjalise olukorra areng“ on järg „M.W.“ nr. 18 — 11.11.1926. Autor jälgib Hiina kodusõja võitluste raskuspunkti muutumisi 1926. a. teisel poolel ja tuleb otsusele, et selle nihkumine põhja või lõunasse oleneb suurelt Inglis- ja Venemaast, kes Hiina pinnal võitlevat ülevõimu pärast ilmapoliitikas.

„1914. a. Marnelahiingute operatiivsed ja taktikalised uurimused“ on märkide kolonel D.Hierli'i sma pealkirjaga teose üle, mis osutub esimesena vihuna kol. H. suurteosest „Teekondi Ilmasõja lahinguväljadele.“ (Wanderungen über die Schlachtfelder des Weltkrieges.“) Kol. Hierli teost soovitatakse kui tähelepanu väärivamat Ilmasõja õpiste kasutamiseks.

Artikkel „Kiirsillad“ (Schnellbrücken) on asja ilmunud sarnase pealkirjaga raamatu kokkuvõtte. Kiiresti ehitatavad sillad üleminekuks väikese voolukiirusega veekogudest, mille laius alla 60 mtr, on tähtsad otamatuse saavutamiseks. Ilmasõjas oli sarnastel sildadel suur tähtsus; näiteks võitlustes Chemin des Dames'i juures ikkagi olevat ehitatud sarnasid sildu umbes 5600 jooksev-meetrit. Peale Ilmasõda on pööratud vääriline tähelepanu kiirsilladusele — otsitakse uusi materjale ja konstrueeritakse uusi silaelemente. Raamat annab ka näpunäiteid kiirsillade taktikalises kasutamises.

Artikkel „Maskeerimine“ on „Mil. Wochenblatt“ nr. 16 — 25. okt. 1926. järg ja sisaldab tuntud andmeid maskeerimisest.

„Ühemehe-tank.“ Artikli autor väidab, et sõjatehnikast huvitatud ringides olevat põnevaks kõneaineks ühemehe-tank. Ühed arvavat, et sarnased tankid asetavad tulevikus ratsaväe, teised näitavat, et seniste võimetega inimene ei suuda olla korraga masinajuht, tanki taktikaline juhataja ja võitleja. Ühemehe-tanki soovitatakse peaaesjalikult sellepärast, et ta odav ja et ta osi võiks kasutada rahuaja tööks (näit. traktoritena põllumajanduses.). Lahingu nõudeks olevat ikkagi suuretüüsilise tanki poolt, mille tarvilisest arvust koosnev meeskond on võimas täitma sellelt relvliigilt oodatavaid ülesandeid.

„Ameerika laskemoonaladude hävinemine.“ Artikkel käsitab juhust 10.7.1926 New-Yorgi lähedal. Pikne löi sisse ühte trinitrotoluoli lattu ja süütas selle põlema. Tekkis suur kuumus, mille tagajärjel plahvatused ja detonatsioonid naabruses olevates ladudes. Hävines hulk lõhkeaineid ja laskemoona. Inimestest surnuid 21 ja hulk vigastatuid. Kõneall oleval juhusel olevat Ameerika sõjaväelised võinud tarvitusele võtnud kõik tuntud abinõud õnnetuse ärahoidmiseks, kuid siiski teadmatul põhjusel keeldus üks kaitseabinõudest, piksevarras, täitmast oma ülesannet. Artikli moraal: igalpool ja igalajal

olgu äärmiselt ettevaatlik lõhkeainete ja laskemoona asetamisel ladudesse ja kasutamisel nendest.

Peale mainitud artiklite on nr. 20: sõjaväelised teated, sõjakirjandust, mitmesugust ja taktikaliste ülesannete lahendusi.

Militär-Wochenblatt nr. 21.—4. dets. 1926.

„Prantsuse avaliku hääle müda-vus enne Ilmasõda.“ Artikkel on kirjutatud feldmarssal-leitnant A. Urbanski v. Ostrymiecz raamatu „Isvolski sõjapoliitika 1911—1917.“ andmetel. Tuuakse näiteid, kus Peterburist nõuti sadasid tuhandeid frankke meelega prantsuse poliitilistele lehtedele. Lehed, saades „tasu“, olevat kohe alanud propageerima Poincaré „sõjakaid“ ideesid. Autori arvates tuleks mõista, kui leiduks poliitilistes küsimustes erapooletu kohus, Ilmasõja peasüüdlasteks Isvolski ja Poincaré.

„Reichswehr Reichsheeri (keisri-sõjaväe) aseainena.“ Artikkel on vastukajaks Saksa Riigipäeva esimehe sotsialisti Löbe „Volks-wacht“is“ kirjutatud artikli puhul, milles hra L. olevat muuseas avaldanud: „Võõrkehadena endisest ajast on veel tänapäev — 8. aastal riigipöördest — Saksa Vabariigis ta kohus ja Reichswehr.“

Edasi: ... „Tulevat panna piir, et Vabariigi enese Reichswehr ei tantsiks ta ninal.“ ... Ägedalt hurjutatakse sel puhul hra L. ja ta poolehoidjad, sest nad hävitavat ohvitseri ja sõduri hea vahekorra ja üldse lõhutavat sarnaste põhjendamata väljaastumistega alused riigikaitse töös.

„Riigikaitsekohustuse arusaamisest Saksa rahvas.“ Artikli autori arvates olevat Saksa keisriaegne sõjavägi olnud tõeline rahvavägi, sest temas teeninud rahvas suure armastusega sõjamehe kutse vastu ja ammutanud sealt au, distsipliini, puhtuse j.n.e. mõisted. Nüüd, Reichswehri aegadel, olevat kõik möödas. Tulevat püüda, et head ajad saksa rahvale tuleksid tagasi...

Artiklid: „Venemaa sõjapoliitiline ülevaade. (Maist septembrini 1926.)“ ja „Sõjapoliitilisi andmeid Poolast, Baltimaadest ja Rumeeniast (jaanuarist septembrini 1926.)“ sisaldavad meil üldiselt tuntud andmeid.

„Sõjatehnika ülevaade.“ Ameerika sõjakirjanduses pooldatavat vintpüssi kaliibri vähendamist. Kuulipildujalt nõutakse suurt laskekaugust ja tule mõju, seepärast ei saavat ta kiirelt vähendada võrdset vintpüssi kaliibrile. 11,0—11,5 mm kaliibrilised automaatpüstolid käsisõjariistadena tõrjuvat välja revolvruid ja vähemkaliibrilised püstolid. Artilleeria mehhaniseerumine ta liikuvuse alal edenevat tigusammu, — ainult suurekaliibrilistest (raskeist) kahureist olevat Prantsusmaal moodustatud traktore kasutusel isesõitvaid kahureid. Inglise sõjaväes olevat võetud tarvitusele Fordsoni tüüpi tank, mida rahuajal kasutatakse põllutöös. Rootsis proovitavat kiirelt liikuva tanki tüüpi, mille meeskonnaks 1 ohv. ja 3 sõdurit; selle tanki kaal on 3,3 tonni, mootori jõud 36 HP., kiiruse maks. 60 klm. tunnis. Lennuasjanduses asetatavat edukalt puust propellerit metallsega.

„Lugemik Reichswehrile.“ Kol.-ltn. Krause leiab, et Mittler ja pojad kirjastusel ilmunud raamat „Mu isamaa“ (Mein Vaterland) olevat soovitavaim lugemik sõjaväele ja rahvale, sest seal olevat kirjeldatud Sakslastemaa, rahvas, nende suurus (nende üleolek teistest K.), kannatused (lühüasaamine Ilmasõjas. K.) j.n.e. vääriliselt ja sõjaväelisel seisukohast otstarbekohaselt. Peale mainitud artiklite on nr. 21. taktikalisi ülesandeid ja nende lahendusi, sõjaväelisi teateid ja välismaade sõjakirjanduse ülevaade.

K.—

Mässuliikumine Nõukogude Vene Kesk-Aasias.

Pärast Krimmi vallutamist ja kindral Vrangeli valitsuse likvideerimist 1920. a. lõpul õnnestus Nõukogude valitsusel järk-järgult likvideerida ka vähemaid mässusalke, kes veel tegutsesid mitmes Venemaa osas. Suurema visadusega aga kui mujal jätkasid oma nõukogudevaenulist tegevust Ukraina ja nõukogude Kesk-Aasia vene enamlusele vaenulised poliitilised rühmitused. Kuid lõppude-lõpuks suutsid Nõukogude võimud maha suruda ka Ukraina rahvuslike partisaan-salkade vaenulise tegevuse ja maksma panna kogu Ukrainas enamlaste despootilise valitsuse. Peale Ukraina mässuliikumise likvideerimise jätkasid avaliku võitlust vene enamlaste isevalitsejate vastu ainult veel Vene Turkestani pärismaalaste n. n. „basmatšide“ salgad, mis tegutsesid ka praegugi Kesk-Aasia kaguosas, — Samarkandi, Fergaani ja Ida-Buhaara raioonides.

Neid mässusalke juhivad enamasti fanaatilised rahvategelased, n. n. „kurbašid“, kes võitlevad idarahvastele omase kavaluse ja halastamatusega. Nende võitluse eesmärgiks on vabanemine enamlaste ikkest ja rahvusliku valitsuskorra maksmapanek. „Kurbašide“ mäss leiab laialdast pinda kõigi kohalike kultuuriliselt enamarenenud ja jõukamate rahvakihtide juures, eeskätt muhamedi usu vallikud, endiste khaanide suguvõsade ja talupoegade, n. n. „dekhaanide“ ringkondades. Liikumisele võimalist ja ainelist toetust võimaldavad Afganistaani põgenenud endiste Hiiva ja Buhaara khaaniriikide emiirid oma poolehoidjatega.

Mässuliikumise mahasurumiseks olid vene enamlastel sunitud tarvitusele võtma terve rea erakorralisi abinõusid. Otsekoheseks võitluseks mässuliste vastu moodustati erilised väeüksused jala-, ratsa-, kahu-, soomus-, lennavae ja mitmesugustest tehnilistest osadest. Regulaar punaväe osadele organiseeriti toetuseks rahvuslike ratsaväe osi kohalikkudest elanikkudest, punaväe juhtide juhatamisel. Peale selle korraldasid vene kommunistliku erakonna propaganda organid kihutustööd, mille ülendamiseks oli valgustada pärismaalastele Nõukogude valitsuse poliitika, eriti kommunistliku rahvuspoliitika põhialuseid ja äratada nende keskel vihavaenu „basmatšide“ vastu, kuttades viimaseid oma- ja välisriikide kapitalistide käsialasteks. Ühtlasi püüti kihutustöö abil tekitada lahkelsid üksikute „basmatšide“ salkade ning salga juhtide ja peategelaste vahel. Mitmesuguste abinõudega meelitati „basmatšide“ juhte loobuma

vaenutegevusest, garanteerides neile täieliku amnestii. Tihedas kooskõlas poliitilise kihutustööga algasid ka Nõukogude Liidu ühendatud poliitilise valitsuse — „O. G. P. U.“, endise „ve-tše-ka“ asutused salaluure ja kogu rahva terroriseerimise tööd. Nende hulgaliselt salaagendid tungisid pärismaalaste küladesse, mässulistes organisatsioonidesse ja, võib arvata, isegi ka lähemaise naaberriikidesse — Afganistaani, Persiasse ja Hiinasse.

Kuid hoolimata kõigist erakorralistest võitlusabinõudest jätkasid mässusalgad suure intensiivsusega võitlust. Kuigi mõnede „basmatšide“ salkade tegevus on punaväe osade poolt likvideeritud ja mõned „kurbašid“ punaväe poliitiliste organite lubaduste tõttu on andnud end vabatahtlikult Nõukogude võimude kätte, jätkavad osa mässusalke vaenulist tegevust.

Selle põhjusteks on üllirasked, mässuliikumist soodustavad looduslikud tingimused, pärismaalaste terav nõukoguvastane vihavaenu ja „basmatšide“ osav võitlustegevus. Punaväe keskhäälkandja „Krasnaja Svesda“ tõendusel tegutsesid „basmatšide“ salgad omapärase partisaan-võitlustaktika alusel. Kergesti orienteerudes oma kodumaa mitmekesisest maastikust, kasutavad need suure algatusvõimega ratsanikud pealetungil n. n. „läbiibumise“ taktika („taktika prosatšivanija“) võtteid, mis väljendub nende väikeste ratsanikkude gruppide osavas läbitungis punaväe rindest või punaväe seljataguse sügavusesse läbi kindlustamata maaribade, kus annavad raskeid hoopse Nõukogude vägedele, ühinedes kiiresti suuremateks lööksalkadeks. Taandumisel tarvivad nad n. n. „hajumise taktikat“ („taktika rascevanija“). Vaenlase tagaajamisel valguvad nad kiirelt laiali või eesarvuliste ratsanikkude gruppideks ja üksik-ratsanikkudena, et hiljem uuesti ühineda.

Afganistaani territoriumil püüab Nõukogude valitsus mässuliikumise toetamist likvideerida erapooletuse ja mittekallaletungi lepingu sõlmimisega, mis ette näeb vastastikuse kohustuse, ära keelata riigi territoriumil organisatsioonide tegevust, mis sihitud lepinguosalise huvide vastu.

Vene Kesk-Aasia mässuliikumine tekitab õige tõsiseid raskusi mitte ainult Nõukogude Liidu sisepoliitikale, vaid ka Vene idapoliitika teostamisele, sest „basmatšide“ kangelaslik ja visa võitlus Nõukogude vastu leiab elavat vastukaja kõigis Turkestani naabusmaades.

M.

Rahvusliku kasvatus kongress.

2—3 jaan. peeti Tartus esimene rahvusliku kasvatus kongress, millest väga rohkearvuliselt osa võeti. Peeti rida tähtsaid referaate. Kongressi töö tulemused kajastuvad vastuvõetud resolutsioonides, mis allpool „Postimehe“ järele toome.

Rahvusliku kasvatus kohta:

Et rahvuslik kasvatus saaks meil oma kõrget ülesannet täita, peavad meil välja kujunema selged rahvuslikud sihid ja paleused kindlateks tähisteks kogu meie rahvapõlvele, erti aga meie kasvavale noorsoole nende püüetes ja otsimistes.

Meie rahvuslikud paleused peavad olema elujatavad, et meie rahval nende poole püüdes kasvaks elujõud ja kõlbline võime.

Meie rahvuslik kultuuripaleus peab sihitud olema meie rahva positiivsete võimete kooskõlalisele väljaarendamisele rahvusliku elu huvi ja inimsusate sünteesi alusel.

Meie ühiselulised paleused peavad kantud olema iseseisva rahvusriikluse mõttest demokraatismi ja sotsiaalse õigluse vaimu majandusliku rippumatuse kindlustusel ja vaba isetegevuse elustusel.

Esijoonel tuleb õhutada ühist rahvuslikku põhiheli meie rahva hingeolus, mis meid kõiki ühendaks ja kokku liidaks iseseisvaks rahvaks kui elundlikuks kehaks — vaatamata kõigist kultuurilistest ja sotsiaalsetest vahedest ehk poliitilistest ja majanduslistest vastoludest.

Täiesti lubamatu on rühmapoliitiline propaganda koolides tulevase rühmapoliitilise kuuluvuse ettevalmistamiseks.

Pedagoogiline südametunnistus peab meie õpetajaskonda taga kihutama meie õppivat noorsugu rahvusliku kasvatusel teel seks ette valmistama, et meie noored tõuseksid teadlikeks isikuiks, kes enestele

ise oma ilmavaate välja kujundaksid ja enestele elus ise ülesanded seaksid oma võimiste ja kalduvuste kohaselt.

Tõsise poliitilise kultuuri loomise teel tuleb meie rahva poliitilist kasvatust süvendada et meie rahvuslikud kultuurpüüded ja riikliku iseseisvuse mõte teadlikku kandmist leiaks rahvapölvelt, kes oleks juhitud rahvuslikust kohuse- ja vastutustundest oma rahva tuleviku eest.

Rahvusliku ideaali kohta.

Eesti rahvusliku ideaal käesoleval ajal on tõuliselt terve ja tulbi, sotsiaalselt kiiresti õigluse sihis arenev, uldinimsusaateline, riikiselt iseseisev, omapärase kultuuriga rahvas.

Rahvuslikku kasvatust peab kodus, koolis ja seltskonnas rahvusliku ideaaliga kooskõlastama, mis tingiks sihikindluse püüetes.

Rahvusliku kasvatuse majandusliste ja kultuuriliste aluste loomiseks tunnistab kongress hädatarviliseks kiired ja laialised sotsiaalsed reformid, mis rahvahulkade eluhuvisid rahuldaks ja laiemad rahvakihid viiks osasaamisele kultuurvaradest.

Sotsiaalolude kohta.

Eesti rahva signemise ja tõutervise seisukord on muutunud üheks meie rahvuslaseks hädaohuks seepärast on rahvuslase peamine ülesanne hoolitseda vältava püsivuse ja tõulise tubliduse eest. Kuna signemise kahanemine eeskätt rusuva tulundusliku olukorra pärast ähvardab viia meie rahvast vähene-misele ja väljarändamisele, tuleb energiliselt kasvatada arusaamist ühiskondlise olukorra parandamise tarvidusest ning lihtsast eluviisist.

Rahvustunde elustamise kohta.

Tuleks hakata kõige energilisemat kihutustööd rahvustunde elustamiseks, rahvuselamuse intensiivsemaks tegemiseks ja rahvusliku vaimu süvendamiseks.

Laiemaid rahvahulki, perekondi, seltskonda tuleks tutvustada nimede eestistamise küsimusega.

Rahvustunde kasvatamine perekonnas ja seltskonnas.

Rahvusliku kasvatuse kongress tunnistab tarvilikuks:

Kodaniku lugemiku ilmumise, mis sisaldaks nii pildis kui arusaadavas ja kergesti loetavas tekstis materjale meie rahva, maa, kultuuri, mineviku ja oleviku kohta, eriti kirjutusi ema ülesannete ja kohustuste kohta;

koolide õppekavade kooskõlastamise tegeliku elu nõuetega ja õpilaste lähendamise oleviku probleemidele, nõnda et need ellu astudes leiaksid vastava koha ja õige ülesande;

abinõusid leida ajakirjanduse kui rahva tähtsama kasvataja tasapinna töstmiseks; eriti mõistab kongress hukka ajakirjanduses ettetulevad võtmed: paigutada silmapaistvale kohale teated kuritegudest ja väärnähtustest;

eraldada sihilikke ning kõmulisi teateid; pöörata meie erakondade tegelaste poole ettepanekuga, et erakondade vahel valitseks vastastikune sallivus ja et erakondade või isiklistes huvides ei tehtaks maha inetute võtetega meie juhtivaid tegelasi.

Kaitseväe kasvatuse kohta.

Kongress loeb tarvilikuks, et vabariigi õppeasutustes erilist rõhku pandaks meie noorsoo kodukaitse moraalsele ja kehalisele kasvatusele;

et kodanikud, kes ei ole saanud koolides kodukaitse ettevalmistust, püüaks oma teadmisi ja oskusi täiendada kaitseliidu osades, samuti, et nad pärast kaitseväe teenistust oma tööd riigikaitse alal jätkaks kaitseliidu organisatsioonides.

Sooviavaldusena

võeti muuseas vastu järgmised ettepanekud:

Rahvastamispolitiika (rahvaarvu kasvatamine) on Eestis esimese järgu riikliku tähtsusega küsimus (prof. Lütis).

Perekondade abiraha seadus tuleb uuesti läbi vaatamisele võtta ja lasterikaste, bioloogiliselt väärtuslike perekondade kinnitamise või sunde järele palgamaksimise mõttes maksma panna.

Laste põhjalikuma hoolekande võimaldamise ja ühiskondliku õigluse nimel tuleks maksutada kõik vallalised ja lasteta abieluinimesed teatud vanaduse piirides. Sellest maksust saadud tulud tarvitatagu ainult laste hoolekande põhjalikumaks tegemiseks.

Riigi või omavalitsuse teenistusse astumisel on muil samasugusel tingimusel eesõigus lasterikastel perekondadel.

Iga majaomanik langeb trahvi alla, kui ta lastega perekonnale korterit ei anna või koguni püüab omast majast perekonda laste pärast välja tõrjuda. Kelle majas rohkem lapsi üles kasvatatakse, selle pere-mehele võib kohalik omavalitsus autasu maksta (prof. Lütis).

Sõjaväelised teated.

10-nes rahvusvaheline lennu-näitus Pariisis 3—9 det. 1926.

Pariisi n. n. „Suure Palee“ näitustest on „Lennu-Näitus“ ehk „Lennu-Salong“ kahtlemata huvitavamaist kuigi hiljutine „Auto-Salong“ tõmbas küll märksa rohkem vaatajaid kokku.

Lennukid pole veel muutunud nii kättesaadavaks, et näituselkäijad neid nagu autosid suudaks osta või tellida, lendajaid on veel võrdlemisi vähe. Kuid need hiiglalinnud oma laialisirutatud tiibadega jätavad siiski vaatajasse palju sügavama mulje kui autod.

Salongis võis näha tervet õhuvõitmise arenemisrada. Vaatad ja imestad, kuidas nii lühikese aja jooksul on suudetud saavutada sarnaseid peadpööritavaid tagajärgi. Kui kõik samas tempos edeneb, siis võime veel lähemate aastate jooksul näha asju, milliseid praegu ettegi ei või kujutada.

Ei peeta ju, näiteks, üle 1000 kilomeetrilise kiirusega lennukite konstrueerimise võimalust sugugi enam unistuseks; Breguet arvates on see ainult mõne aasta küsimus.

Kindral Niessel (oli siis veel lennuväe inspektor) rääkis Kindralite ja Kolonellide Informatsiooni tsükliil, et hiljuti toimitud katsed uute hävitajatega ei olevat andnud kõiki loodetud tagajärgi. Olevat oodata uusi huvitavaid saavutusi, mille tõttu Prantsuse valitsus firmadele on andnud ainult vähemaid tellimisi, nende toetamise mõttes, et võimaldada uurimuste jätkamist.

Ja juba võiski tänavusel näitusel näha Bleriot ja Nieuport'i hävitajaid, millised pidavat andma kiiruse ligi 300 klm tunnis.

Mis puutub ehitusmaterjalisse, siis võib märgata üldist tendentsi metalli poole. Võrreldes isegi eelmise

salongiga, oli puuosi seekord juba märksa vähem. Ka L. G. L. 32 C oli varustatud uue, Leseurre'i poolt konstrueeritud metall-propelleriga. Alumiiniumile on seltsinud uus segu, n. n. „alferium“, mida valmistab Schneider & Co ja mis pidavat olema sama kerge kui alumiinium, kuid sealjuures märksa kõvem.

Mootorite vastupidavuse mõttes on saavutatud 2 viimase aasta kestvusel samuti suuri edusamme. 1924 a. vajasid lennukite mootorid põhjalikku järelevaatust iga 50—60 lennutunni järele ja nende eluiga ei kestnud üle 400—500 tunni, nüüd aga võivad mootorid töötada juba 100—120 tundi järjestikku ja nende eluiga ulatab 1000 tunnini. Esiplaanile kergivad ikka rohkem ja rohkem õhujahutusega mootorid, nagu „Jupiter“ ja „Salmson“.

Silmitsedes pikka lennurekordide nimestikku, võib näha, et suurem osa nendest langeb Prantsuse aparaatide ja Prantsuse mootorite arvele. Ja prantslaste energilistel püüetel saab kindlasti edu olema ka tulevikus.

J. J.

Eesti I lennupäev Poola lennuasjanduse ajakirjas.

Poola lendurite ühingu (Z. L. P.) väljaandel Poznanis ilmuvas lennuasjanduse ajakirjas „Lotnik“ („Lendur“) 4 dets. nr.11 (70) on toodud kirjutus meie I lennupäevast, mis peeti Tallinnas 12 septembril 1926a. Kirjutuses on mainitud ka lennupäeval lennuõnnetuse ohvriks langenud sv.-lendur A. Konno't.

Mälestussammas langenud Poola sõjaväelenduritele.

„Lotnik'n“ teatel avati 3 oktoobril l. a. Torun'is 4 lennuväe rügemendi poolt mälestussammas langenud Poola sõjaväe lenduritele. Mälestussammas kujutab enesest neljakandilist obeliski, mille külgedel nimetahvliid ja tipus lahtiste tiibadega kotkas. E. Ms.

Mälestussammas langenud kangelastele Varssavis.

3 detsembril avati Varssavis valitsuse ja sõjaväevõimude juuresolekul mälestussammas neile Poola sõduritele, kes kangelastena langesid võitluses Poola iseseisvuse eest 1914.—1921. a.a. sõdades. F. Ms.

Lennuõnnetused Inglise lennuväes.

11 kuu kestel 51 õnnetust 83 inimohvriga.

Teatavasti olid möödunud novembri lõpp ja detsembri algus Briti lennuväele väga õnnetud, kus 17 päeva jooksul kukkusid alla 5 lennukit.

Aasta kestel —1.7.25—1.7.26—sai sõjaväe lennuõnnetustes surma 69 ja vigastatud 89 meest. Samal ajal kustutati nimekirjast 262 lennukit, mis õnnetustel purunesid.

Kuni 1924 aastani oli õnnetuste arv Inglise lennuväes võrdlemisi väike. Mainitud aastal hakkas nende arv aga tunduvalt suurenema.

Neis õnnetustes sai surma 2254 meest ja vigastusi 100 meest.

Kokkupõrkeid sõjaväe lennukite vahel oli 1924 a. 10; varem olid sarnased õnnetused tundmata.

Õnnetuste kasvamine on loomulikult tingitud lennuasjanduse edust. Inglise lennuväes teenib praegu umbes 3000 ohvitseri ja 30.000 meest, millest lendavas koosseisus on siiski ainult umbes 3000 inimest, kuna teised on tegevad teistel lennuasjanduse aladel. V.

Rootsi rannakaitselaevastiku suurendamine.

Rootsi Riigipäeva 1925 aasta otsuse põhjal moodustatud komisjon Rootsi rannakaitselaevastiku otsustarbekohase koosseisu selgitamiseks on lõpetanud oma töö. Aruandes, mis lähemal ajal esitatakse Riigipäevale, toonitatakse, et peale kohaliste rannakaitsejamaade

Prantsuse ajutine juhend

side ja ühenduste organisatsiooni

— ja tegevuse kohta. —

Kindralstaabi VI osakonna väljaanne.

Hind 175 mrk.

Müügil „Sõduri“ talit., Tallinn, Uus t. 10.

kasutuses olevate vahilaevade peaks riigil olema veel tugev üldine kaitselaevastik. Kohaliste võimude kasutuses olevat laevastikku ei tohiks vähendada ja üldist kaitselaevastikku tuleks suurendada, vähemalt uuendada.

Komisjon on valmistanud laevastiku ehitamiseks 1928—1938 aastaks laevastiku ehituskava, mis nõuab kulud 105,4 miljonit krooni. See summa võetakse riigi eelarvesse 10 aasta kestel, kuna ehituskava teostatakse kahes 5-aastases ajajärgus. Kava järele tuleksid ehitamisele; 1 „Sverige“ —tüübiline, kuid täiesti modern soomuslaev hinnaga 27,3 miljonit krooni; 4 „Norden-skiöld“—tüübilist torpeedoristlejat à 6,94 miljonit krooni; 7 allveelaeva, kahte tüüpi; 1 lennukite emalaev 12 lennuki jaoks, hinnaga 16,5 miljonit krooni ja 8 vahilaeva. Ristlejaid komisjoni arvates ei tuleks ehitada.

Edasi paneb komisjon ette, et sõjalaevad, mis oma maksimum-aa ravis teeninud, kustutaks rannakaitse-laevastiku nimestikust ja antaks kohalistele rannakaitsevõimudele kasutada.

Komisjoni otsused tehti kõik ühelhäälel ja kui arvesse võtta, et selle esimeheks oli end. sotsialistilise valitsuse kaitseminister Hansson ja liikmeteks esitajad teistest suurematel erakondadest ning asjatundjad laevastikust, siis võib loota, et Riigipäev vastu võtab komisjoni ettepanekud. V.

Ameerika kaotused Ilmasõjas.

Põhja-Ameerika Ühisriikide sõjaministerium on Ameerika kaotuste kohta Ilmasõjas kokku seadnud lõpliku aruande. Selle järgi sai ameeriklasi Ilmasõja lahingutes (Põhja-Venemaa, Siber ning merelahingud kaasa arvatud) surma 1656 ohvitseri ja 35568 sõdurit. Lahingus saadud haavadesse suri 12.942 meest, nendest 559 ohvitseri, 12.383 sõdurit, nii siis langes surrutena üldse 50.510 meest. Huvitav, et 10.535 meest neist said rohkem kui ühe haava, 436 said 3 haava ja 18 meest said koguni 4 haava.

Mittesurmavalt said haavata 193.663 meest, kelledest 182.674 mehele arstiabi tuli anda.

Haavast, surmavad haavad kaasa arvatud, oli 127.228 püssikuulide, 9.406 kahurkuulide või käsi-granaatide, 229 õhupommide ja 164 täägiga löödud; gaasimürgituse all kannatajaid arstiti 68.975 meest. Põrutatud oli 5.016 meest.

Üldse olid Ameerika kaotused —laevastik ja merejalavägi välja arvatud—244.086 meest surrutena ja haavatutena, nendest 33.942 meest New-Yorgist.

V.

Kirjanduslikud uudised.

Henrik Visnapuu. Jehoova surm. Jõuluöö nägemused. Luksusväljaanne. Puulõigetega. „Looduse“ kirjast. Hind 190 mk.

R. Kipling. Mees, kes tahtis olla kuningas. Valik jutte. „Noor-Eesti“ kirj. 178 lhk. Hind 200 mk., köites 250 mk.

Juhan Liivi „Luuletused.“ Huväljaanne. Toimetanud Fr. Tuglas. Kaas ja teksti ilustused J. Vahtra'lt. Selles kogus on 297 Juhan Liivi luuletust ja aforismi. „Noor-Eesti“ kirjast. Hind 375 mk., köites 450 mk., iluköites 525 mk.

Eino Leino. Musti. Jutustus. „Noor-Eesti“ kirjast. Hind 100 mk., köites 150 mk.

Oskar Luts. Ants Lintner. Jutustus. „Noor-Eesti“ kirj. Hind 125 mk., köites par. paberil 200 mk.

M. Laarman. Tizian. Tiziani pildiga ja mitme kunstniku pildi äratrükiga. Hind 25 mk.

J. Parijõgi. Semendivabrik. Külajutud. „Looduse“ kirjastus. Hind 170 mk.

Kalevipoja album. Toimetanud prof. M. J. Eisen. Konze kirjastus. Hind 200 mk.

A. Saal. Leili. Jutustus liivi rahva vabadusvõitlusest 13. aastasaja algul. Kirjaniku poolt uuesti redigeeritud ja kohati täiendatud ja muudetud. Eesti Kirjanduse Seltsi kirj. 460 lhk. Hind 165 mk.

K. Ehrmann. Linnutee. Luuletused. „Looduse“ kirj. Hind 150 mk.

Dr. J. Manninen. Eesti kannud. Luksusväljaanne. „Looduse“ kirj. Hind 550 mk.

Arno Raag. Unustuste saar. Luuletusi 1924—1926. „Looduse“ kirj. 64 lhk. Hind 140 mk.

L. Raudkepp. Isamaa ilule. Luuletused salmides ja proosas. Gerda Hoffmani kaanelustus, Johann Naha tekstikaunistused. 82 lhk. 150 mk.

Eesti rahvariite ja ornament I ja II. Kokku seadnud riigi kunsttööstuskooli direktor V. Päts.

Pallas. Almanach Estnischer Dichtung und Kunst. Pallas-Verlag.

Die Quelle des Estnischen Verwaltungsrechts. Auf rechtstheoretischer und rechtsvergleichender Grundlage 1 Teil. Von Stephan v. Csekey.

Prof. L. Puusepp. Noorus ja eluväärtus. (Noorsoo enesetapmise andmetel.) Hind 75 mk.

Kroonika.

— Vabadussõjas langenute leinaks ja mälestuseks katkestati 3. jaanuaril kell 10,30 kaheks minutiks igasugune töö ja liikumine. Kohtades, kus asuvad väeosad, peeti sõjainistri korraldusel leinaparaade.

— 5. jaanuaril suri Jänedal Dr. Jaan Raamot, endine Vene Riigi duuma saadik, Eesti Ajutise Valitsuse liige ja põllutöömistri abi. Matmine sündis Tallinnas suurte auavaldustega.

— Läti „Karutapja“ ordu 3. j. ristid annetati ratsaväe insektor kolonel Buxhoevdenile, kapten Müllersteini'le ja kapten Stockeby'le.

— Vabadussõjas langenud kooliõpetajate ja õpilaste mälestusmärgi ehitamiseks Tallinnas valiti kujur J. Koordi kavand. Mälestussammas kavatsetakse püstitada reaalkooli hoone esisele puiestikule, vastu „Estoniat“. Senini on ehitamiseks kogutud juba üle 300.000 marga.

— Petserimaal kavatsetakse ametisse seada maailm. Sellekohane seaduseelnõu esitatakse Riigikogule.

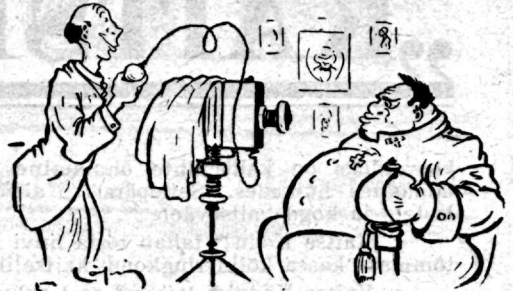
— Riigi eelarve on lõplikul kujul tasakaalus 7.923.334.000 margaga.

— Eesti maakondade vapi kavand on välja töötatud ja maakonnaavalitsustele kinnitamiseks saadetud.

— Tariifinõukogu otsustas alandada 1. veebruarist arvates 1. ja 2. klassis sõiduhinda.

Järgmise numbriga on kaasas „Sõduri“ 1926 aasta sisukord.

Soome nali.

„Ja nüüd, härra major, palun natukene naerata...“

— „Vaiki, inimene! Üks major ei naerata kunagi! („Hakkapelitta“).“

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

Sõjaväe Majandusühisus

palub

oma liikmeid
ja määramata aja tarvitajaid 1926. aasta ostu-tshekid Tallinna või Tartu osakonda S. M. Ü. kontoris hiljemalt 1. veebr. k. a. ära anda

S. M. Ü. JUHATUS

Ilmus trükist

Jalaväe määrustiku I osa

Sõjainistri poolt maksma pandud paranduste ja täiendustega.

Müügil „Sõduri“ talituses, Uus t. 10.

KAITSELIIDU HAÄLEKANDJA

„KAITSE KODU!“

ülesandeks on kaitsetahte õhutamise ja rahvuslik propagandatöö meie rahva kõige laiemates hulkades. Sellepärast „Kaitse Kodu!“ on määratud kogu rahvale, kaitseliitlastele ja kogu kaitsevæele.

„Kaitse Kodu!“ tahab tõsta huvi kaitseküsimuste vastu meie seltskonnas, püüdes tõmmata kaasa kõiki ringkondi kaitseliidu tööle.

„Kaitse Kodu’s“ leiavad aset rahvusküsimuste käsitlemine kodukaitse seisukohast, mälestused Vabadussõjast, tähtsamaid sündmusi sõjaajaloost, sõjanovellid ja romaanid.

Täielikult käsitleb „Kaitse Kodu!“ kaitseliidu elu, tuues artikleid päevaküsimuste kohta, ülevaateid arenemisest ja sündmustest, tuues selgituseks rikkalikult pilte nii kaitseliidu kui ka kaitsevæe elust.

Sõjateaduslisi küsimusi toob „Kaitse Kodu!“ igas numbris rahvalikul käsitusel, pidades silmas peamiselt laiaildal kaitseliitlastepere huviseid.

„Kaitse Kodu!“ ilmub kaks korda kuus 40—64 lhk. suurusena. Tellimishind: kuus 50 mk., veerandaastas 150 mk., poolaastas 300 mk., aastas 600 mk. Üksiknumber 30 mk. Talituse aadress: Tallinn, Pikk tän. 2.

Iga kodanik, iga kaitseliitlane, iga kaitsevæelane telligu omale „Kaitse Kodu!“

„Kaitse Kodu!“ toimetus.

„ROMAAN“ 1927

Algab 1927. aastal oma VI aastakäiku ja ilmub endiselt kaks korda kuus.

„ROMAAN“ avaldab rahvusvahelises valikus ainult häid ja laiale hulga meeldivaid romaane, jutustusi, novelle ja luuletusi.

„ROMAAN“ on soliidne laiade hulkade ajakiri ja seepärast loeb teda kogu rahvas.

„ROMAAN“ toob igas numbris mõistatuse väärtusliste auhindadega.

Tellimiste hinnad: aastas (24 nr.) 750.—, 1/2 aastas (12 nr.) 400.—, 1/4 aastas (6 nr.) 225.—, 2 kuus (4 nr.) 160.—, 1 kuus (2 nr.) 80.—, üksiknumber 40 mk.

Kõik järgnevad romaanid lõpevad iga aastakäigu viimases nr. ja järgmise aasta esimeses nr. algavad juba uued romaanid.

„ROMAAN“i“ tellimisi võtavad vastu, ka endiste aastakäikude peale, ilma iga lisamaksuta kõik postkontorid ja raamatukauplused.

„Romaani“ talitus, Tallinn, Müürivahe 16